ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

* ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ *

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ο ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΓΙΑΝΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΑΥΤΟΥ

*

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ
ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ
ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ
ΑΛΕΚΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ
ΑΛΕΚΟΣ ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΨΑΘΑΣ
ΗΛΙΑΣ ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

*

* * ΒΙΒΛΙΑ * *
ΘΕΑΤΡΟ - ΜΟΥΣΙΚΗ
ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΔΙΑΝΟΗΣΗ

ΧΡΟΝΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ 3
ΜΑΡΤΙΟΣ 1944

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ

1944

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ: ΣΠΥΡΟΥ ΞΑΝΘΑΚΗ
ΚΥΚΛΩΝΕΣ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΙΚΟΝΕΣ: Π. ΒΑΛΣΑΜΑΚΗ

ΠΟΛΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
Π*Ο*Ι*Η*Σ*Η
ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΛΥΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ
ΕΚΔΟΣΗ: ΠΡΑΚΤ. ΠΝΕΥΜ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΤΗΚΕ πιὰ ὡς ἀνάγκη ἀπόλυτη ἡ συντροφιὰ τοῦ καλοῦ βιβλίου. Ἕνα ἐκλεκτὸ βιβλίο ξεκουράζει, τέρπει, μορφώνει, ὠφελεῖ. Συλλογὴ ἀπὸ κάθε εἶδους βιβλία (παλαιὰ καὶ νέα—σπάνια καὶ ἐκλεκτά, παιδικὰ καὶ γιὰ δῶρα Ἑλληνικά, Γερμανικά, Γαλλικά, Ἀγγλικά, Ἰταλικὰ κ. ἄ.) θὰ βρῆτε στὸ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
Ξ. ΜΠΙΖΑΝΟΥ
Ἀμερικῆς 20

"ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ,,
ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ: ΤΥΠΟΥ, ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΣ

- ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ: τὴν ἐπιμέλεια περιοδικῶν, καὶ βιβλίων, τὴν εἰκονογράφηση ἐξωφύλλων καὶ κειμένων, τὴν προμήθεια κάθε παραγγελίας γιὰ βιβλία ἢ ὅλλο τι, πνευματικοῦ περιεχομένου κ.λ.π.
- ΠΡΟΜΗΘΕΥΕΙ: στὶς ἐφημερίδες τῶν ἐπαρχιῶν, στὰ περιοδικὰ καὶ γενικὰ στὸν Τύπο ὅ,τι ὅλη τοὺς χρειάζεται γιὰ τὴ συμπλήρωσή τους (ἀνταποκριση χρονογράφημα, τηλεγραφήματα, ἄρθρα καὶ ρεπορτάζ, μυθιστόρημα, διηγήματα) ὡς καὶ κάθε εἶδους συνεργασίες.
- ΔΙΑΦΗΜΙΖΕΙ: βιβλία καὶ περιοδικά, διαλέξεις ἐκθέσεις, συναυλίες καὶ ἐν γένει κάθε πνευματικὴ δημιουργία — ὀργανώνει καλλιτεχνικὰ προγράμματα καὶ στέλλει ἀποκόμματα γιὰ κάθε ζήτημα ποὺ θὰ τοῦ ζητηθῆ νὰ τὸ παρακολουθήση.

Ρωτήσατέ μας γιὰ ὅ,τι ἐνδιαφέρεστε καὶ ζητήσατέ μας πληροφορίες γράφοντάς μας: Ἀκαδημίας 34-Ἀθήνα.

ΔΟΚΤΩΡΟΣ ΝΤΡΟΖ
ΠΩΣ ΝΑ ΖΗΣΕΤΕ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ
ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΛΙΛ. ΝΑΚΟΥ

- Τὸ βιβλίο ποῦ ἔφερε ἐπανάσταση στὴν ἰατρική.
- Τὸ βιβλίο ποὺ σᾶς μαθαίνει μὲ ἁπλᾶ μέσα νὰ κρατᾶτε τὴν ὑγεία σας.
- Τὸ βιβλίο ποῦ πρέπει νὰ ἔχει κάθε σπίτι.

ΕΚΔΟΤΗΣ: Β. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
ΟΔΟΣ: ΧΑΡ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ 2.—ΑΘΗΝΑ

ΘΕΑΤΡΟ ΑΛΙΚΗΣ
ΘΙΑΣΟΣ
Κ.ΜΟΥΣΟΥΡΗ ΜΑΙΡΗ ΑΡΩΝΗ
Σύμπραξη: Θ. ΑΡΩΝΗ
ΤΡΙΤΗ 21 ΜΑΡΤΙΟΥ
Γ. ΟΝΕ:
Ο ΑΡΧΙΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ
Τελευταῖες παραστάσεις
"ΟΤΑΝ ΑΓΑΠΟΥΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ,,
3 πράξεις — 4 εἰκόνες

ΘΕΑΤΡΟ - ΘΙΑΣΟΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗ
Σύμπραξη: ΑΝΤ. ΓΙΑΝΝΙΔΗ
Καὶ τὸ μῆνα τοῦτο ἡ μεγάλη μας ἐπιτυχία:
ΡΟΜΠΕΡ ΝΤΕ ΦΛΕΡ
"ΡΩΜΑΝΤΣΟ,,
(3 πράξεις μὲ πρόλογο καὶ ἐπίλογο)
Σκηνοθεσία: Γ. ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

ΘΕΑΤΡΟ "REX"
ΘΙΑΣΟΣ
ΜΑΡΙΚΑΣ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ
ΚΟΥΡΤ ΓΚΕΤΣ
"Ο ΨΕΥΤΗΣ ΚΙ' Η ΚΑΛΟΓΡΗΑ,,
ΔΕΥΤΕΡΑ, ΤΕΤΑΡΤΗ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΩΡΑ 5 Μ.Μ.
ΤΡΙΤΗ, ΠΕΜΠΤΗ, ΣΑΒΒΑΤΟ, ΚΥΡΙΑΚΗ
ΩΡΑ 3 & 5·30 Μ.Μ.
ΕΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ:
Δ. ΜΠΟΓΡΗ:
"ΦΟΥΣΚΟΘΑΛΑΣΣΙΕΣ,,

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΤΟΣ Α' — 1944, ΑΡΙΘ. 3 — ΜΑΡΤΙΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ

ΤΑ ΓΙΑΣΕΜΙΑ

ΤΑ ΓΙΑΣΕΜΙΑ ποὺ ζήσανε χιονάτα μιὰ στιγμὴ
στὸ ἀλαβαστρένιο ἀνδόβαζο, δὲν εἶναι πιά· ὅμως μένει
σ' ἐμὲ ἡ φευγάτη μυρουδιὰ καὶ ἀφεύγατη κρατεῖ,
κ' εἶναι σὲ ὀνείρατα Ἠλυσίων ψυχὴ μακαρισμένη.

Τὸ χέρι ποὺ τὸ μύρωσε μὲ τ' ἄσπρα γιασεμιὰ
τ' ἀλαβαστρένιο ἀνδόβαζο, χαρὰ ἤτανε καὶ πάει·
ὅσο ἡ χαρὰ νὰ ξαναρδῆ, καὶ τὸ λεπτὸ χρονιὰ
καὶ ἡ ὥρα σὰ νὰ στάθηκε ἄ! καὶ ἡ μέρα δὲν περνάει.

Τοῦ ἀνθρώπου μέτρα πάντα εἶναι, τὸ εἶπε καλὰ ὁ σοφός,
Ἄ! τὰ ἴδια, πάθη τῆς ψυχῆς, τῆς ἱστορίας ἀγῶνες,
περαστικὰ καὶ ἀπέραστα, κι ὁ κόσμος κι ὁ καημός,
οἱ αἰῶνες, τοῦ καιροῦ στιγμές, κι εἶναι στιγμὲς αἰῶνες.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

1. Γιὰ τὴ γλώσσα

ΛΥΠΟΥΜΑΙ πὼς σᾶς ἔκαμα νὰ στενοχωρηθῆτε καὶ πὼς δὲ μοῦ εἶναι εὔκολο νὰ ἔρθω νὰ σᾶς εὕρω γιὰ νὰ σᾶς ἐξηγήσω καὶ προφορικῶς πὼς δὲν μοῦ φαίνονται πολὺ βάσιμοι οἱ διστα γμοί σας γιὰ τὸ ὀρθογραφικὸ μέρος τοῦ ἄρθρου μου.

Θὰ ἦταν ἐξηγημένη ἡ ὀρθογραφική — καὶ ὄχι πλέον γλωσσική εὐαισθησία τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων» καὶ τῶν ἀναγνωστῶν μας ἐν γένει, ἂν ἐπρόκειτο βέβαια γιὰ ὀρθογραφικὸ σύστημα ριζοσπαστικό. Ἂν ἔγραφα χωρὶς τόνους, ἢ ἂν ἀπλοποιοῦσα τὴν ὀρθογραφία, ἢ ἂν καταργοῦσα τὶς περισπωμένες, ἢ ἂν ἔγραφα τὴ διφθογγο καθὼς τὴν προφέρουμε (μάθρα ἄθρα λ. χ.), ἢ ἐπιτέλους ἂν πρόσεχα πολὺ συστηματικὰ στὴν ὀρθογραφία, καθὼς λ. χ. ὁ Ψυχάρης, ὁ Πάλλης, ὅλλοι νεώτεροι, ὁ Χατζόπουλος, καὶ ὅλλοι. Μὰ ἐγὼ, φτάνει νὰ θυμηθῆτε ἢ νὰ προσέξετε σὲ ὅσα ἔχω δημοσιεύση καὶ σὲ τόμους καὶ σὲ φύλλα, στίχους καὶ πεζά, εἶμαι ὁ συντηρητικώτατος τῶν δημοτικιστῶν καὶ ἀπὸ πνεῦμα κάπως συντηρητικό, τοὐλάχιστον σὲ ὅτι ἀφορᾶ εἰς τὸ μάτι τοῦ ἀναγνώστη, καὶ ἀπὸ δυσκολία πλέον νὰ καθθῶσω νὰ τὰ ξεψαχνίσω ὅλα ἀφοῦ γλωσσολόγος κι' ἐπιστήμονας δὲν εἶμαι, καὶ εἶμαι ἕνας ἁπλὸς λογοτέχνης. Ἀκολουθῶ, κατὰ ἑνιείνητα ἑνιὰ τὶς ἑκατό, τὴν παράδοση τοῦ γραφτοῦ δημοτικοῦ λόγου. Ὅμως ἀπὸ τὴν ὅλλη τὴ μεριά, εἶμαι ποιητὴς ἡ γλῶσσα μου ποιητική, φιλολογική ἀκολουθῶ κάποια τάξη, κάποια μέθοδο, κάποιο ρυθμό· ὅπως στὴ σκέψη, ὅπως στὸ στίχο, ὅπως στὴ μορφή, ὅπως στὴ στίξη· ἔτσι καὶ στὴν τελευταία λεπτομέρεια μιᾶς λέξης. Δὲ φτάνει μόνο ἡ καλλιέργεια· χρεῖάζεται νὰ ἀρχίζουμε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ὀρθοεπεια· καὶ τὸ πρῶτο στοιχεῖο τῆς ὀρθοέπειας εἶναι ἡ ὀρθογραφία· δὲν εἶναι δουλειά μας νὰ τὴ βροῦμε ἐμεῖς· μὰ τὴ δίνει ἡ γραμματική τῆς γλώσσας ποὺ γράφουμε, ἡ ἀναγνωρισμένη γραμματική, ἡ λογική τῆς γλώσσας. Μὲ συγχωρεῖτε ποὺ ἀναφέρω πράγματα ποὺ τὰ ξέρετε καλύτερα ἀπὸ μένα. Γιὰ νὰ φύγω ἀπὸ τὶς γενικότητες αὐτές, στὴ δική μου τὴν περίπτωση δὲ θὰ βρῆτε τίποτε ὅλλο ποὺ νὰ ἀνοχλήση τὸν ἀσυνήθιστο ἀναγνώστη, παρὰ τὴν ὀρθογραφία τῶν τριτοκλίτων τῆς καθαρευούσας ἀντὶ μὲ ι, μὲ η. (παράσταση, παράδοση, κ.λ.π.). Μὰ αὐτὸ εἶναι σύσιῶδες στὸ νοάψιμο τῆς δημοτικῆς· γιατί, αὐτὴ τριτόκλιτα τέτοια δὲν ἔχει: γιάφουμε παράδοση, ἐνθύμηση, ζάχαρη, παράσταση κλπ. καθὼς γράφου με μνήμι-Η λύπ-Η, καὶ θὰ ἦταν τόσο ἄτοπο νὰ γράψουμε ἡ παράστασ-ι τῆς παράστασις ἢ τῆς παραστάσεως, καθὼς θὰ ἦταν ἄτοπο ἂν ἔγράφαμε ἡ μνήμ-ι, τῆς μνήμις, ἢ τῆς μνήμεως. Ἔπειτα, νομίζω, γιὰ νὰ βροῦμε στὸ πρακτικὸ μέρος τοῦ ζητήματος, πὼς ὁ συντηρητικὸς ἀναγνώστης σακάρεται πιὸ πολὺ ἀπὸ λέξες ἀσυνήθιστες μὰ ὄχι ὑποθέτω, ἀπὸ τὴ γραφὴ τῶν λέξεων· ἕνα ι ἀντὶ η ἢ ἕνα η ἀντὶ ι ἢ ἕνα ο ἀντὶ ω, ὑποθέτω πὼς θὰ τὰ περνᾶ πιὸ πολὺ ἀπαρατήρητα. Ἔπειτα, δὲν νομίζετε — γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὴ ψυχολογία τοῦ ἀναγνώστη μας — πὼς ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἀντιπαθεῖ, ἢ ποὺ δὲ μὲ γουστάρει, καὶ πρὶν διαβάση τὸ ἄρθρο μου, καὶ ὅλη τὴ σοφία καὶ τὴν ποίηση τοῦ κόσμου νὰ κλεῖ τὸ ἄρθρο μου θὰ τὸ πετάξη καὶ θὰ τὸ μου τζώση, ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ μὲ θεωρεῖ πὼς κάτι ἀξίζω καὶ πὼς μὲ προσέχει, ἐλέποντας τὸ ὄνομά μου, ποὺ δὲν εἶναι ὅιομα ἀνθρώπου ποὺ πρώτη φορὰ θὰ παρουσιαστῆ στὰ «Παναθήναια» καὶ στὸν τύπο, καὶ ποὺ συχνὰ πυκνὰ ἀναφέρθηκε καὶ στὸ περιοδικό μας, θὰ μὲ προσέξη καὶ θὰ μὲ διαβάση ἀκόμη καὶ ἂν ἡ ὀρθογραφία μου εἶταν ἐπαναστατικώτερη ἀπ' ὅ,τι φοβᾶσθε;

Αὐτὰ σᾶς γράφω κάπως φλύαρα, γιατὶ ἴσα ἴσα βλέπω πὼς πρόθυμα δεχτήκατε στὶς στῆλες σας τὸ ἄρθρο μου καὶ μὲ πολλὴν εὐγένεια μοῦ ὑποσχέθετε, καθὼς ἔχετε δικαίωμα, τὶς παρατηρήσεις σας. Ὁπωσδήποτε ἂν νομίζετε ὅτι καὶ ἔτσι ποὺ εἶναι ὀρθογραφημένο τὸ ἄρθρο, θὰ μπορῆ νὰ φιλοξενηθῆ στὰ «Παναθήναια», θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοῦ στείλετε τὶς διορθώσεις, σημειωνοντας μὲ κόκκινο μολύβι τὰ μέρη τὰ ὀρθογραφικὰ ποὺ σᾶς ἔκαμαν νὰ σταματήσετε καὶ νὰ διστάσετε. Γιὰ νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ ἐπὶ τάπου, ἐφαρμοσμένα στὸ κείμενο τί συμβαίνει καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ γίνη.

Μὰ δὲν μπορεῖ ἐπὶ τέλους, νὰ ἐμφανισθῆ μιὰ φορὰ σ' ἕνα φιλολογικὸ φύλλο ἕνας γέρος πιὰ φιλόλογος σὰν ἐμένα, καθὼς γράφει πάντα; Σᾶς τὰ γράφω μὲ ὅλο τὸ ἄθρρος ποὺ μοῦ δίνει ἡ φιλία σας καὶ ἡ συμπάθειά σας, μάλιστα γιὰ ἕνα ἄρθρο κριτικό, ποὺ νομίζω πὼς ἄλλοῦ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ θὰ κινήση καὶ ἡ ἀξία του ἀφοῦ ἐγγίζει ζητήματα καλαισθητικά, διαλεχτά, σημαντικὰ γιὰ ὅσους ξέρουν τί σημαίνει Τέχνη, Ποίηση, Κριτική.

3. II. (;)

*

2. Γιὰ τὸ Σολωμό

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ἀμφιβολία, δὲ θέλει νὰ ρώτημα πὼς τὰ δυὸ τετράστιχα ποὺ βρεθήκανε στὰ χειρόγραφα τοῦ Ζαβοῦ καὶ ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ σοῦ ἀνακοινώση ὁ κ. Καραβίας, δὲν εἶναι τοῦ Σολωμοῦ. Εἶναι καὶ τὰ δυὸ τόσο ἀνόητα στὴν οὐσία τους, ὅσο πεζὰ στὴ μορφή τους, τόσο ἀβασάνιστα στὴ γλῶσσα τους, ὅσο λαθεμένα στὴ μετρική τους. Ἡ καλπιὰ τους

χτυπᾶ στὰ μάτια, φτάνει κανεὶς νὰ ξέρῃ ἄκρες μέσες ἀπὸ Σολωμὸ κι' ἀπὸ στίχο. Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς δὲν ἀξίζει τὴν κόπο νὰ δείξω καὶ ἀναλυτικώτερα τὸ λάγο ποὺ μὲ κάνει νὰ θεωρῶ τὸ Σολωμὸ ὅλως διόλου ἀθῶο ἀπὸ τὰ δυὸ τετράστιχα καὶ νὰ νομίζω μάλιστα πὼς εἶναι καὶ ἀσέβεια κάθε δισταγμὸς ὡς προς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ «Φαρμακωμένη» εἶναι ἀριστούργημα στὸ εἶδος του. Ὅλα τὰ μετρημένα κι' βαθμένα στὴν ἐντέλεια· κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ταιριάσουν μὲ τὸ ποίημα. ὁπου καὶ ὅπως, τὰ δυὸ τετράστιχα θὰ ἤταν σὰ μουτζούρωματ καὶ σὰ βεβήλωμα τῆς ὡραίας εἰκόας. Βέβαια, πὼς ἀπὸ στίχο σὲ στίχο τοῦ Σολωμοῦ, ὑπάρχει τεράστια διαφορά· γιατὶ ὁ ποιητὴς βρισκότανε σ' ἕνα συγκρατητὸ ξετύλιγμα πρὸς τὰ ἄνω· ἄλλος ὁ τραγουδιστὴς τῆς Ξανθούλας καὶ τῆς "Ανθούλας καὶ τῆς Φαρμακωμένης ἀκόμα, κι' ἄλλος ὁ δημιουργὸς τῶν «Ἐλευθερων Πολιορκημένων» καὶ τοῦ «Πόρφυρα» καὶ τοῦ θείου «Κρητικοῦ». Μὰ μέσα καὶ στοὺς ἀφελέστερους, λαϊκότερους στίχους, καθὼς καὶ στοὺς πιὸ πλαστικοὺς καὶ ὑπερούσιους ρυθμοὺς του ξεχωρίζει κανεὶς τὴς ἴδια φλέβα πάντα.

Μὰ θὰ πῆτε πὼς συμβαίνει νὰ βρίσκωνται μέσα στὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ καὶ σὲ χειρόγραφα καὶ σ' ἔντυπα π' ἀκόμα (μὴ λησμονεῖτε τοὺς πασίγνωστους ἀνούσιους ψευτοσολωμικοὺς στίχους,

«σὴν τὴ σπίθα κουμμένη στὴ στάχτη ἐκρυφόταν γιὰ μᾶς, λευτεριὰ» κ.λ.π.).

σφηνωμένες τέτοιες λογῆς μετριότητες. Τὸ πρᾶγμα εὐκολοξήγητο. Ὁ Σολωμὸς μεταχειριζόταν τοὺς στίχους του ἀπάνω κάτω καθὼς ὁ Ρουσσὼ τὰ παιδιά του· ὁ φιλόσοφος τὰ παιδιὰ ποὺ τοῦ γεννοῦσε ἡ γυναῖκα του τὰ ἔπεφτε στὸ ἀβρεφοκομεῖο· ὁ ποιητὴς τοὺς στίχους του τοὺς ἔπετοῦσε κι' αὐτὸς ἔκθετους καὶ ἀσυμμάζωχτους στὴ διάθεση τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Δὲν τοὺς τιμᾶνε ὁ ἴδιος μήτε φρόντιζε γι' αὐτούς. Κυκλοφοροῦσαν ἐλεύθερα σὰ δημοτικὰ τραγούδια. Καὶ κυκλοφορῶντας, τεντώνονταν, ἁπλώνονταν, νερώνονταν, μεταμορφώνονταν, παραλλάζανε, ψευτίζανε, παραγεμίζανε, ἀλύπητα, παθαίναν τῶν παθῶν τους τὸν τάραχο, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ τὸν κόσμο κι' ἀπὸ τὸν κοσμᾶ. Εἶναι ἡ θλίβεση ὄψη — γιὰ μένα τοὐλάχιστον — τῆς λεγάμενης δόξας ἑνὸς ποιητῆ. Κάθε φορὰ ποὺ ἀκούω νὰ μοῦ λένε, γιὰ πιστοποίηση τάχα τῆς ἀξίας τοῦ Τάσσου, πὼς τραγουδᾶνε στίχους ἀπὸ τὴ Λυτρωμένη του 'Ιερουσαλὴμ, οἱ κωπολιτᾶνοι βαρκαδόροι, δὲ μπορῶ νὰ συγκρατήσω κάποια κίνημ' ἀνυπομονησίας. Φοβᾶμαι πὼς ὁ Τάσσος δὲν εἶταν ἄτυχος μονάχα στὴ ζωή του. Μὰ θὰ μοῦ πῆτε: «ὁ λαός! τὰ δημοτικὰ τραγούδια!». Ἄλλο ζήτημα τοῦτο. Σταματῶ. Γιατὶ θὰ μᾶς ἔφερνε σὲ μάκρεμα τοῦ λόγου καὶ δὲν ἔχω δρεξη καὶ ἴσως μήτ' ἐσεῖς.

Χειροπιαστὸ παράδειγμα τοῦ πρόστυχου τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον χαλιοῦνται, δημοτικὰ τάχα καὶ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα φερμένα, τραγούδια σὰν ἐκεῖνα τοῦ Σολωμοῦ ἔχουμε τὸ χιλιοτραγουδημένο «Ποιά εἶν' ἐκείνη ποὺ κατεβαίνει.». Τὸ ἀσπροεντυμένη τοῦ ποιητῆ, τὸ κανονικώτατο ποὺ δίνει τὸν τόνο καὶ τὸ χρῶμα στὸ χαριτωμένο ποιημοτάκι, ἔγινε ἄλογα κι' ἄμετρα, «στὰ μαῦρα ντυμένη» καὶ προστέθηκαν καὶ οἱ στίχοι:

Μὴν εἶν' ἐκείνη
ποὺ ἀγαποῦσα,
κι' ἐπιθυμοῦσα
νὰ τὴν ἰδῶ,

γιὰ νὰ σηκώνονται βέβαια ἀπὸ φρίκη οἱ τρίχες τοῦ Σολωμοῦ μέσα στὸ μνῆμα του.

15 'Ιουλίου 1909

*

3. Γιὰ τὸ θάνατο τοῦ "Αλκη

ΤΩΝ ΑΛΚΗ μου τὸν θυμᾶσαι; Καταλαβαίνει καλλίτερα ἀπὸ ἄλλους τὸ κακὸ ποὺ μᾶς ἤρθε. Τώρα ἀπὸ ὅλη ἐκείνη τὴ ζωούλα μᾶς μένει μιὰ εἰκόνα ὁλόφωτη, ἀπίαστη, καὶ τὸ σκοτάδι τοῦ χαμοῦ του. Κ' ἕνα μνημοτάκι μ' ἕνα σταυρὸ λουλουδόσπαρτο. Κ' ἕνα ἄλλο μνημεῖο πνευματικὸ ἀπὸ ρυθμοὺς καὶ στίχους. Τοῦ κάκου. Μὲ συγχωρεῖς ποὺ δὲν κατορθώνω νὰ σοῦ γράφω. Κακὸν ἀθεράπευτον. Σὲ θαυμάζω μὲ τὸ κομφάγιο σου νὰ ζῇς μέσα εἰς αὐτὸ τὸ μεγαθήριον κάθε εἴδους πολιτισμοῦ. Καὶ περιμένω καὶ τ' «Ἀστέρια» σου. "Αν ἴδεπτες τὸν κ. Ψυχάρη, τὰ σεβάσματά μου. "Εγραψα δυὸ λόγια καὶ τοῦ Σώχοῦ.

24 Μαρτίου, 98

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΠΟΧΡΩΣΕΙΣ

ΕΙΧΑΝ κάμει τὴν πρόσκληση τόσο ψυχολογημένα, ποὺ σὰν νὰ εἶχαν μπεῖ μέσα στὴ σκέψη της. Γιὰ ὅλα πρόβλεψαν.

«. . . θὰ 'ρθουν τ' ἀπόγεμα τρεῖς φίλοι μας δυὸ νέοι καὶ μιὰ κοπέλλα, νὰ μᾶς παίξουν Chopin. Ξέρουμε πὼς σὲ τρελλαίνει, ἂν δὲ βαριέσαι καὶ μπορεῖς ἔλα . . .»

Νὰ βαριέμαι ... ποὺ ἔχω χρόνια καὶ καιροὺς ν' ἀπολάψω ἔτσι χορταστικὰ τὸ βασανισμένο μου, μουσικό...

« . . . τὸ βράδυ, ἐπειδὴ θὰ τελειώσουν ἀργά, θὰ σὲ κρατήσουμε νὰ φᾶμε μαζί . . . » γιατὶ ὄχι· ἔτσι δὲ θὰ χωριστῶ κι' ἀπότομα ἀπὸ τὴ ζεστὴ ἀτμόσφαιρα τῆς μουσικῆς. Περίεργο ἀλήθεια αὐτὸ τὸ ζευγάρι! Δυὸ μωρὰ κεῖ πέρα κι' ἔχουν σὲ πολλὰ ζητήματα τὴ διορατικότητα ὡριμασμένων ἀνθρώπων . . .

« . . . κι' ἂν προτιμᾶς νὰ κοιμηθεῖς σὲ μᾶς, ἀκόμα καλύτερα. Τὸ ντιβάνι σου σὲ περιμένει μὲ πέντε κουβέρτες, πρόθυμο νὰ σὲ ζεστάνει σὰ φοῦρνος. Σ' ἔμαθε δὰ πιά, τί κρυατσούλα εἶσαι . . .»

Μόνο ἔτσι τὴν καταλαβαίνω τὴν πρόσκληση. Κι' ἄρχισε ἡ γυναίκα νὰ ντύνεται κεφάτη. Μόνο ἔτσι θὰ νοιώσω ὅπως θέλω τὴ μουσική. Διαφορετικά. ἀντὶς νὰ κάθουμαι ν' ἀκούω, θὰ κοίταζα ὅλη τὴν ὥρα τὸ παράθυρο. μήπως σκοτείνιασε. Θὰ παρακολουθοῦσα στὸ ρολόϊ, τὶ ὥρα εἶναι... καὶ πότε εἶναι τὸ τελευταῖο τράμ, καὶ πότε ὁ τελευταῖος σιδερόδρομος. . . κι' ὅταν πιὰ θὰ χαιρετοῦσα καὶ θὰ 'βγαινα στὸ δρόμο, καθὼς ἔχω τὴ μονομανία νὰ μὴν μπορῶ νὰ περπατήσω στὸ σκοτάδι, ἡ ἀγωνία καὶ τὸ χτυποκάρδι μου θὰ τὰ κατάστρεφαν ὅλα. Τὶ καλὰ ποὺ μὲ θυμήθηκαν! Κ' ὕστερα ἀκοῦς νὰ λένε, πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπομονωμένος στὴ ζωή. Μὰ ἂν ὑπῆρχε ὑλικὸς τρόπος, χεροπιαστός, ποὺ νὰ φανερώνει πόσες φορὲς ἡ καρδιά μας χτύπάει γιὰ τοὺς συνανθρώπους μας, ἢ αὐτουνῶν οἱ καρδιὲς γιὰ μᾶς, τότες τὰ σπίτια μας θὰ μοιάζανε μὲ τηλεφωνικὰ κέντρα. "Ετσι, κι' ἀκόμα πιὸ πυκνά, θὰ διασταυρώνουνταν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας τὰ ἀνθρώπινα μηνύματα. Καθόλου, καθόλου, δὲ ζοῦμε μόνοι.

"Αμα ἡ γυναίκα μπῆκε στὸ σαλόνι ἔρριξε τριγύρω μιὰ ματιά. Ἡ αἴθουσα ἤταν γεμάτη ἀπὸ νεαρὰ ἄγνωστα παιδιά.

Δηλαδὴ ὅλοι: οἰκοδεσπότες, ἐκτελεστὲς κι' ἐπισκέπτες βρίσκουνταν γύρω στὰ εἴκοσι μὲ εἰκοσιπέντε. Εἶχαν στὰ πρόσωπα τὴ φρεσκάδα τῆς πρώτης νιότης. Ξεχείλιζαν ἀπὸ ζωὴ καὶ κέφι. Φώναζαν, γελοῦσαν· πάλευαν· σπρώχνουνταν· πετοῦσαν τόπι μὲ τὸ διχρονίτικο μωρὸ τοῦ νεαροῦ ζευγαριοῦ, καὶ μόνο αὐτὴ ἀνάμεσα σ' ὅλους ἤταν περασμένη. Αὐτὴ ἡ πρώτη ἐντύπωση κάπως τὴν κρύωσε, γιατὶ ἀντιλήφτηκε πὼς μὲ τὸ μπάσιμό της ἀπλώθηκε στὰ ἀνοιξιάτικα πρόσωπα τοῦ ἀκροατήριου, κεῖνο τὸ ἀπότομο νέκρωμα ποὺ παθαίνουν τὰ παιδιάτικα μοῦτρα, ἄμα τελειώνει τὸ διάλειμμα, καὶ μπαίνει στὴν τάξη ὁ δάσκαλος. "Επειτα δὲν εἶχε προλάβει καλὰ-καλὰ νὰ αἰσιοδοξήσει πὼς δὲ ζοῦμε μόνοι· δὲν εἶχε προλάβει νὰ ξεχάσει τὴν ἰδέα, ποὺ ἀδιάκοπα τὴ βασάνιζε, τῆς μόνωσης τῶν ἀνθρώπων στὴ ζωὴ καὶ τώρα; ἔτσι εὐτὺς ἀμέσως νὰ βρεθεῖ στὴν ἄλλη ὄχθη . . . φοβότανε ἀκόμη μήπως ἡ σοβαρὴ παρουσία της ἐμποδίσει τὸ ἐλεύθερο ξέσπασμα τῶν νέων.

Ἡ μουσικὴ δὲν ἄργησε. Τὸ μωρὸ τὸ πῆραν ἔξω, καὶ οἱ νέοι αὐτοστιγμῆς σοβαρεύτηκαν. "Εσβησαν ἀπὸ τὰ ξεκοκκινισμένα μοῦτρα τὰ ξεκαρδιστικὰ γέλοια. Συμμαζέφτηκαν ὅλοι στὶς ἄκριες κι' ἄκουαν μ' εὐγένεια καὶ προσήλωση τοὺς πιανίστες. Ἀμέσως ἠρέμησε ἡ γυναίκα. "Αφησε τὸ μυαλό της νὰ πλανηθεῖ ἀπερίσπαστο στὴ μουσική. Κι' ὅσο οἱ πονεμένοι ἦχοι ἁπλώνονταν καὶ γέμιζαν τὴν ἀτμόσφαιρα, ἄλλο τόσο κι' αὐτὴ ξανάβρισκε τὸν ἑαυτό της. Ἡ ψυχή της βολευότανε ὅλο καὶ πιὸ πολύ. Μάλιστα ἔφτασε γρήγορα νὰ πιστέψει, πὼς ἡ μουσικὴ ἱεροτελεστία γινότανε γιὰ χάρη της Ποιὸς ἀπὸ τὰ νήπια τοῦτα τῆς ζωῆς, θὰ μποροῦσε νὰ μπεῖ μὲ τὴν ἴδια κατανόηση στὸ νόημα τοῦ Πολωνοῦ συνθέτη; 'Ο Chopin γιὰ μένα, συλλογιζόταν, εἶναι μιὰ ψυχὴ ἀδερφή. Αὐτὸς κι' ἐγὼ ἀποτελοῦμε ἀπόψε ἐδῶ μέσα τὸν ἕνα κόσμο, καὶ τοῦτα τὰ ἔξαλλα νιᾶτα τὸν ἄλλο.

"Οταν ἡ μουσικὴ τέλειωσε, ἡ γυναῖκα ἤτανε σχεδὸν ἄρρωστη. Κάθε φορὰ ποὺ μουσική, θέατρο, ἢ διάβασμα, τύχαινε νὰ τὴ συγκινήσουν ἔντονα καὶ παρατεταμένα, πάθαινε αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς νευρικῆς κρίσης: μιὰν ἐξαντλητικὴ κούραση, δυσφορία στὴν ἀναπνοή, βαριά, ἀβάσταχτη δύσπνοια. Σηκώθηκε καὶ πῆγε κοντὰ στὸ πιάνο. Στηρίχτηκε ἀπάνω του, καὶ βάρθηκε νὰ κάνει βαθιὲς εἰσπνοὲς γιὰ νὰ συνέρθει. Οἱ ἦχοι τῆς μουσικῆς σὲ πένθιμη προέκταση ἠχοῦσαν ἀκόμα ὑποβλητικὰ στὴν ἀκοή της Τὸ πονεμένο ξετύλιγμά τους τὴν παρακολουθοῦσε καὶ μετά, ἐνῶ τὸ πιάνο εἶχε κλειστεῖ καὶ τὸ ἀκροατήριο εἶχε ἀρχίσει νὰ κυκλοφορεῖ.

—"Εχω μιὰ ἰδέα! "Εχω μιὰ περίφημη ἰδέα! φώναξε κάποιος ἀπ' τοὺς νέους—ὅπως πρωτήτερα ἡ γυναίκα εἶχε βρεῖ τὸν ἑαυτό της κοντὰ στὸ Chopin, τὸ ἴδιο καὶ τὰ παιδιὰ τώρα ξαναβρίσκανε τὸν ἑαυτό τους μὲ τὸ κλείσιμο τοῦ πιάνου. Προτοῦ καλὰ-καλὰ ἀκουστεῖ ἡ τελευταία νότα, εἶχαν βάλει ἀρχὴ νὰ φωνάζουν ἀνακουφισμένοι:

—"Εχω μιὰ περίφημη ἰδέα! ν' ἀνεβοῦμε ἐδὼ κοντὰ στὰ «Τρυγόνια» νὰ σᾶς προσφέρω ἕνα ὀρεκτικό. Πόση ὥρα θὰ περάσει ὥς νὰ φᾶτε; ρώτησε τὴ νεαρὴ οἰκοδέσποινα.

—Τοὐλάχιστο μιὰ ὥρα.

—'Εν τάξει! Σύμφωνοι; Λοιπὸν σύμφωνοι;

—Συμφωνότατοι! 'Αποκρίθηκαν ὅλοι, οἰκοδεσπότες καὶ καλεσμένοι καὶ ψάχανε κιόλας νὰ βροῦνε τὰ πράματά τους.

.... ν' ἀνεβοῦμε στὰ «Τρυγόνια». Πόσο καλὰ τὸ ἤξερε ἡ γυναίκα αὐτὸ τὸ κέντρο! Τότες ποὺ σπούδαζε, ἀνέβαινε συχνὰ τὰ μεσημέρια στὶς λιακάδες καὶ διάβαζε μὲ τὸ Λάμπη. Ποῦ νὰ βρίσκεται τώρα ὁ Λάμπης! Λένε πὼς πολλοὶ γλίτωσαν δραπετεύοντας στὴν 'Ελβετία... Εἴδηση ὅμως σίγουρη καμιὰ δὲν ὑπάρχει, νὰ λέει ἂν ζεῖ ἢ ἂν πέθανε. 'Αφότου πιάστηκε ὁ Λάμπης, κι' ἀπὸ πολὺ πρωτήτερα δὲν εἶχε πάει πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη· τὰ ἀπόφευγε. Τί εἶναι ἡ ζωή! κυλάει τὸ δρόμο της ἀδιαφορώντας... "Αν δὲν μιλοῦσαν γιὰ τὰ «Τρυγόνια« δὲν θὰ τὸν θυμότανε ἀπόψε. Ἡ γυναίκα ἔνοιωσε τύψεις . . . Τὸ ἤξερε καλὰ αὐτὸ τὸ κέντρο ἀπὸ παλιά . . . Στὸ μεταξὺ «Τὰ τρυγόνια» μπορεῖ βέβαια νὰ εἶχαν ἀλλάξει διάκοσμο, νὰ εἶχαν ἀλλάξει προσωπικὸ—ὁ Διονύσης ποὺ τοὺς ἔφτιαχνε τοὺς καφέδες, τοῦ Λάμπη τὸ σκέτο, κ' ἐκείνης τὸ βαρὺ γλυκό, θὰ 'χε σίγουρα κι' αὐτὸς κατηφορίσει—μὰ ἡ τοποθεσία θὰ 'μενε ἡ ἴδια. Μεσολαβοῦσε ἀρκετὸς ἀνήφορος, ὡς νὰ φτάσεις στὴν κορφή. 'Ακατάστατος ἀνήφορος μὲ λάκκους κι' ἀγκάθια. Καὶ νὰ πρέπει τώρα νὰ τὸν ἀνεβεῖς μέσα σ' ἀξεδιάλυτο πηχτὸ σκοτάδι, ἐνῶ ἤδη ὁ Chopin σοῦ 'χει κόψει τὴν ἀνάσα. 'Εξάλλου ἡ τοποθεσία αὐτὴ εἶναι τόσο κορεσμένη ἀπὸ ἀναμνήσεις. Καλύτερα νὰ 'λειπε αὐτὸ τὸ ἀνέβασμα . . .

Ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ἄνοιξε καὶ τὰ νεαρὰ παιδιὰ δυὸ-δυό, τρία-τρία ξεπόρτιζαν ἀλλαλάζοντας. Βουτοῦσαν στὴ μαύρη νύχτα δίχως χρονοτριβή, μὲ ἀξιοζήλευτη σιγουριά. Ἡ γυναίκα μὲ τὴ μικρή της φίλη ἀκολούθησαν τελευταῖες. Σκοντάβοντας, παραπατώντας, βουλιάζοντας, κατάφερναν βοηθούμενες μὲ τὰ χέρια τους ν' ἀνεβαίνουν κι' αὐτές. Μέσα στὸ σκοτάδι ἀκούγουνταν νὰ 'ρχουνται ἀπὸ ψηλὰ τὰ χουγιατὰ τῶν ἄλλων ποὺ εἶχαν προηγηθεῖ, κ' εἶχαν κιόλας τώρα σκαρφαλώσει στὴν κορφή. 'Ανάμεσά τους ἡ νεαρὴ οἰκοδέσποινα ξεχώριζε τὰ ἐπιφωνήματα τοῦ ἄντρα της.

— Τὸ θηρίο! ἔλεγε ἡ μικρὴ καλωσυνάτα, ὀρειβάτης κατάλαβες . . . ὀρειβάτης, πάει νὰ μᾶς κάμει ἐπίδειξη,ὥστόσο μεῖς δῶ πέρα, σίγουρα θὰ τσακιστοῦμε... Καὶ κάθε ποὺ σκόνταβε, τὸν ξαναθυμότανε: «δὲν τρώγεσαι, μωρέ, Σῶτο, δὲν τρώγεσαι, μᾶς παράτησες δὼ χάμου...».

Ἡ γυναίκα σκουντουφλοῦσε κι' αὐτή, μὰ δὲν εἶχε ποιὸν νὰ μεμφθεῖ. «Εἶναι παιδιά, τῆς ἀποκρινότανε, αὐτὸ τὰ λέει ὅλα.» καὶ συλλογιζότανε τί θὰ γίνει στὸ κατέβασμα . . .

Στὰ «Τρυγόνια» ἤπιαν κ' ἔφαγαν σὰν γιὰ δεῖπνο. Κάτω ἀπὸ τὸ πολεμικὸ μισόφωτο τοῦ κέντρου ἀντιλήφθηκε ἡ γυναίκα, πὼς τὰ νεαρὰ παιδιὰ ἦσαν ζευγαρωμένα. 'Ο δρόμος, ὁ ἀνήφορος, τὰ σκοτάδια, τ' ἀλληλοβοηθήματα, τὸ φαγοπότι, ὅλα βοηθοῦσαν τὸν κρυμμένον ἔρωτά τους νὰ βγεῖ στὰ φῶτα. Τώρα αὐτὸς κυριαρχοῦσε στὴν παρέα καὶ βροντοφωνοῦσε τὴν ὕπαρξή του.

«'Ωραῖος κόσμος!» Τοὺς καμάρωνε ἡ γυναίκα. «Τί θελκτικὸ ψέμα ποὺ εἶναι ὁ ἔρωτας! ὡραῖος κόσμος, μὰ πολὺ ξεμακρεμένος πιὰ ἀπὸ μᾶς . . . Θὰ παίξουν κι' αὐτοὶ τὸ παιχνίδι τους μὲ τὴ σειρά τους, κι' ἄλλες γενεὲς θ' ἀνεβαίνουν νὰ ξεμοναχιάζουνται στὸ λόφο».

Προτοῦ πληρωθεῖ καλὰ καλὰ ὁ λογαριασμός, εἶχαν ἐξαφανιστεῖ οἱ μισοί. Τραγουδώντας, σφυρίζοντας ἀγκαλιασμένοι, χάνουνταν στὸ σκοτάδι. Ἡ γυναίκα κοίταξε νὰ βρεῖ τὴ φίλη της, μὰ μὴ βλέποντάς την πουθενὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνει πίσω, φανταζόμενη πὼς ἔχει προηγηθεῖ, ἀνακατέφτηκε μὲ τοὺς ἄλλους καὶ κίνησε μαζί τους. Στὴν ἀρχὴ μπουσουλώντας στὰ τέσσερα, κι' ἄμα ἔφτασε ὁ μεγάλος κατήφορος καθισμένη κατὰ γῆς, κατέβαινε τὸ λόφο σπιθαμὴ τὴ σπιθαμή. Νόμιζε πὼς ὁ δρόμος γίνεται ὅλο καὶ μακρύτερος· πὼς δὲν ἔχει τέλος. Τὰ πόδια της ἔτρεμαν ἀπὸ τὴν προσπάθεια καὶ τὴν ὑπερένταση. 'Εκεῖ πιὰ στὸ ἴσιωμα ἄκουσε πίσω της τὴ μικρὴ της φίλη, ποὺ ἀγωνιζότανε κι' αὐτὴ μὲ τὶς κακοτοπιές, καὶ γκρίνιαζε πάλι μὲ τὸν ἄντρα της . . .

— Κοίταζα νὰ σὲ βρῶ νὰ κατέβουμε μαζί, τῆς εἶπε ἡ γυναίκα . . .

- Κι' ἐγὼ ἔψαχα γιὰ σένα, ἀποκρίθηκε ἡ οἰκοδέσποινα, σὲ εἶχα χάσει· τοῦτο τὸ ἀποψινὸ ἀνεβοκατέβασμα, θὰ μοῦ μείνει ἀλησμόνητο . . . κ' ἡ μικρὴ ἄρχισε νὰ ξεφωνίζει καὶ νὰ γελᾶ . . . Τὸ εἶχε πάρει στὸ ἀστεῖο.

"Οταν, μετὰ τὸ δεῖπνο, τὸ νεαρὸ ζευγάρι ἀποσύρθηκε στὴν κάμαρά του, ἡ γυναίκα ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι της, στριφογύριζε ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ δίχως καμμιὰν ἐλπίδα ὕπνου. "Υστερα ἀπὸ κάθε ἔντονη συγκίνηση πάθαινε καὶ ὑπερδιέγερση. Αὐτὸ τῆς συνέβαινε πάντα· τὸ ἤξερε καὶ δὲν τὴν πείραζε Ξαγρυπνώντας μέσα στὴ νυχτερινὴ ἡσυχία ξαναγυρνοῦσε στὸ αἰώνιο πρόβλημα στὸ πρόβλημα τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων. Ναὶ μέν, λαβαίνοντας τὴν πρόσκληση τ' ἀπόγεμα, εἶχε πεῖ γιὰ μιὰ στιγμή, πὼς βρισκόμαστε οἱ ἀνθρῶποι σὲ συνάρτηση μεταξύ μας, μὰ ὅλη ἡ ὑπόλοιπη βραδιὰ ἀπόδειχνε τὸ ἀντίθετο. 'Υπάρχει ἐπιτέλους ψυχικὴ ἐπαφὴ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους; "Αμα τοὺς ἀπογυμνώσεις ἀπὸ τὶς ἐνστικτώδεις σχέσεις ἀπ' τὴ μητρικὴ στοργὴ καὶ τὴν ἐρωτικὴ ἔλξη δὲν ἀπομένει λοιπὸν μιὰ τίποτα νὰ τοὺς ἑνώνει πραγματικά; "Οσες σχέσεις δημιουργεῖ τό καθῆκον, ἡ τέχνη, οἱ ἰδέες εἶναι ὅλες πλαστές, ἐπιφανειακές, ψέφτικες; "Οσοι ἀποξενώνονται ἀπὸ τὸ μητρικὸ φίλτρο καὶ τὸν ἔρωτα εἶναι καταδικασμένοι σ' αἰώνια ἀπομόνωση; Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ διορθωθεῖ αὐτὸ τὸ κακό . . . Στὴν ἀποψινή μου ὅμως ἀπομόνωση συντελέσανε ἄλλες αἰτίες. Πρῶτο καὶ κύριο ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας. Τί ἀδιαπέραστο φραγμὸ δημιουργεῖ στοὺς ἀνθρώπους. Πόση ἀσυνεννοησία! 'Αλλάζουν τὰ ἐνδιαφέροντα. 'Αλλάζουν οἱ σκοποί. 'Αλλάζουν οἱ ἀνησυχίες. Μὰ τότε ἡ μητρικὴ στοργή; "Ισως γι' αὐτὸ ἡ μητρικὴ ἀφοσίωση εἶναι κάτι τὸ ἀσύλληπτο, ἐπειδὴ γεφυρώνει τεράστιες ἀποστάσεις. Ποιὰ συνεννόηση χωρεῖ ἀνάμεσα νιογέννητου καὶ ὡρίμου; Σὲ ποιὰ ἀμοιβαιότητα στηρίζεται; σὲ καμμιά. Κι' ὅμως ὅλα τὰ δίνει, κι' ἀντλεῖ ἀκριβῶς τὴν εὐτυχία της ἀπ' τὸ δόσιμο. "Οποιος χάνει αὐτὸ τὸ ἀγαθό, πολὺ ἐνωρίς, θὰ 'πρεπε νὰ λογαριάζεται πιὰ ὡς μειωμένος κι' ἀνάπηρος. Θὰ περάσει τὴν ὑπόλοιπη ζωή του στερημένος ἀπὸ μιὰ πολύτιμη περιουσία, ἐνῶ οἱ διπλα-

νοί του θὰ διαβαίνουν τὴ ζωὴ πάνοπλοι....
Στὸ σημεῖο αὐτό, καθὼς ἡ γυναίκα ἀναμετροῦσε μὲ νοσταλγικὸ πόνο τὸ ἀπεριόριστο τῆς μητρικῆς ἀγάπης, κι' ἀναπολοῦσε τὶς ἀνσμνήσεις, ποὺ ἀπόμεναν ἀκόμα ζεστές, ἀπὸ τὴ χαμένη πρὸ χρόνων μάνα, κλείσαν τὰ βλέφαρά της. Ἀποκοιμήθηκε, καὶ μέσα στ' ὄνειρο μεταφέρθηκε ξανὰ στὴν κορφὴ τοῦ λόφου, ὅπου «Τὰ τρυγόνια». Ἀλλὰ μέσα στ' ὄνειρο τὸ σκοτάδι δὲν ἤτανε πηχτὸ ὅσο ἀποβραδίς. Στὸν κόσμο ἁπλωνόταν ἕνα συμπαθητικὸ μισόφωτο, ὅπως εἶναι ἡ φύση, ἅμα βάζει ἀρχὴ νὰ ξημερώνει. Τὸ φωτάκι αὐτὸ ἀντὶ νὰ φέρει ξαλάφρωμα στὴ γυναίκα, γιατὶ τώρα θὰ μποροῦσε νὰ βλέπει καὶ νὰ πατᾶ στὰ σίγουρα, τοὐναντίον τὴν κατατρόμαξε· εἶδε πὼς ὁ λόφος δὲν ἤταν ὅπως τὸν ἤξερε ἀπὸ παλιά. Κατηφόριζε ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς φοβερὰ ἀπότομα. Καὶ δὲν ἤτανε ἀπὸ χῶμα καὶ χαμόκλαδα. Βρέθηκε νὰ στέκεται καταμεσίς, σ' ἕνα θεώρατο γιαλιστερό, γλιστερὸ βράχο, καὶ κοίταζε ἀπελπισμένη τὴν κατηφοριά, μὴ τολμώντας ν' ἁπλώσει τὸ πόδι! Σὲ κείνη τὴ δύσκολη στιγμὴ παρουσιάστηκε ἡ μητέρα της, σ' ὅλη της τὴ θριαμβευτικὴ μεγαλοπρέπεια, μ' ὅλη τὴ λάμπουσα ὀμορφιά της καὶ κείνη γίνηκε ξανὰ τὸ ἐξάχρονο κοριτσάκι πού ἤταν, τότες ποὺ τὴ στερήθηκε.
—Ἄχ! τί ὡραῖα ποὺ ἦρθες! τῆς εἶπε τὸ κοριτσάκι ἀναγαλιασμένο, ποὺ ἤμουνα μόνη...
—Εἶσαι μόνη; καὶ τὸ κοίταξε μὲ μάτια γεμᾶτα πόνο.
Ἔτσι εἶναι, παιδί μου, κ' ἐγὼ ἤμουνα πάντα μόνη... Χαμήλωσε ἡ μάνα, σήκωσε στοργικὰ τὸ παιδὶ καὶ περνώντας τὰ ποδαράκια του δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τοῦ κεφαλιοῦ της τὸ βόλεψε καλὰ στοὺς ὤμους της. Ὕστερα κρατώντας τὰ χεράκια του ψηλὰ ἄρχισε νὰ κατηφορίζει. Τὸ παιδὶ ἔβλεπε τώρα πιὸ μεγάλη τὴν ἄβυσο καθὼς ἤταν κουρνιασμένο στὰ ψηλά, κι' ἐνῶ ἀνησυχοῦσε ἔτσι μετέωρο ποὺ ἤταν, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ἔνοιωθε κάποια περίεργη σιγουριά, πάνω στοὺς μητρικοὺς ὤμους, ἀσφαλισμένο μέσα στὶς ζεστές, σφιχτές, μητρικὲς παλάμες. Ἡ μάνα ἐξάλλου δὲν ἔμοιαζε μὲ ἄνθρωπο. Εἶχε κάτι τὸ θεϊκό. Μπροστὰ σ' ἐκείνη τὴ φοβερὴ ἄβυσσο ἁπλωνε θερρετά, μὲ ἀσφάλεια τὰ πόδια της, τὸ ἕνα κ' ὕστερα τὸ ἄλλο κι' ὁ ὄγκος τοῦ γλιστεροῦ βράχου ὅλο καὶ λιγόστευε. Στὰ πόδια ἡ μάνα δὲ φοροῦσε παπούτσια. Καθὼς ξεπετοῦσαν μπρός, ἔβλεπε τὸ κοριτσάκι τὰ πεντακάθαρα ψημιδευτὰ δαχτυλάκια της, ὅπως εἶναι στὶς εἰκόνες τὰ πόδια τῶν Ἁγίων ἢ τῶν ἀγγέλων, ἅμα πετοῦνε στὰ σύννεφα. Κι' ὅταν πατοῦσε κάτω, τὸ πέλμα της, σὰ νὰ κολλοῦσε μ' ὅλη τὴν ἐπιφάνειά του. Κ' εἶχε ἡ διαδικασία αὐτὴ πολὺ μυστήριο. Τὸ κατέβασμα γινότανε σιωπηλά, χωρὶς ν' ἀνταλλαγῆ οὔτε λέξη πιὰ οὔτε νόημα ἀνάμεσα μάνας καὶ παιδιοῦ. Σὰν κόντευε πιὰ ὁ βράχος νὰ τελειώσει, λίγα βήματα ἀκόμα κ' ἡ μάνα θὰ πατοῦσε σὲ στέρεα, ἴσια γῆ, τὸ κοριτσάκι δὲν ἀνησυχοῦσε πιά, τὸ κενὸ εἶχε σβήσει καὶ πλατὺς δρόμος ἀνοιγότανε μπροστά του. Τότες! ὁ πέτρινος βράχος σὰ νὰ γίνηκε ἀπὸ ζύμη! Ἡ μάνα πατώντας ὅλο καὶ βούλιαζε... ὅλο καὶ βούλιαζε... ἐνῶ ὁ βράχος, ὅπως ἡ ζύμη ἔφραζε, ἐξαφάνιζε τὸ βουλιαγμένο σῶμα. Κολλοῦσε ἀπὸ πάνω καὶ ἰσοπεδωνότανε μὴ ἀφήνοντας ἴχνη. Τὸ κοριτσάκι, ποὺ δὲν ἤτανε πιὰ πάνω στοὺς ὤμους, μὰ στεκότανε παράμερα, παρακολουθοῦσε τρομαγμένο νὰ χάνεται κάτω ἀπὸ τὸ βράχο, ὁ πολύτιμος θησαυρός. Εἶχε βαθιὰ τὴ συναίσθηση τῆς μεγάλης ἀπώλειας, μὰ καὶ βαθιὰ τὴ συναίσθηση τῆς παντελοῦς ἀδυναμίας του στὸ νὰ ἀντιδράσει. Ὅ,τι γινόταν, βρισκόταν ἔξω ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη δικαιοδοσία. Οὔτε πλησίασε κάν, νὰ τὴν πιάσει ἀπὸ τὸ χέρι. Εἶχε γίνει ὅλο μάτια! ὀρθάνοιχτα, τρομαγμένα, ἀπορημένα μάτια, ποὺ παρακολουθοῦσαν ἀνίσχυρα τὴν τραγικὴ ἐξαφάνιση! Φεύγει ἄραγε γιὰ πάντα; χάνεται μήπως κάτω ἀπὸ τὴ γῆ προσωρινά; Μὰ γιατὶ ὅλο καὶ περισσότερο βουλιάζει; Ὅλο καὶ περισσότερο λιγοστεύει! λιγοστεύει!... τὸ κορμὶ χωνότανε μέσα στὴ γῆ ψυχρά, ἀδιάφορα, ὅπως εἶναι ὁ ἴδιος ὁ θάνατος, μὲ ἀργὸ μὰ σταθερὸ ρυθμό. Σὲ λίγο δὲν ἀπόμεναν ἀπὸ τὴ μάνα, παρὰ τὰ δυὸ ὑψωμένα της χέρια, νὰ ξεβγαίνουν μέσα ἀπὸ τὴν πέτρα, στὴ στάση ποὺ τὰ εἶχε κρατώντας τὸ μωρό. Τὸ παιδὶ κοίταζε ἀγωνιώντας, πὼς κι' αὐτὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ κοντένουν, μὰ μέσα-μέσα ἡ ψυχή του δὲν ἔχανε ὁλότελα τὴν ἐλπίδα. Ὅσο καὶ ποὺ ἕνα τοσοῦτσικο μικρουλάκι κομμάτι μάνας ἀπόμενε ἀκόμα ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ... Καὶ κεῖ! Τὴν τελευταία-τελευταία στιγμή, ἐνῶ τὸ παιδὶ πάντα ἀποροῦσε καὶ ζητοῦσε μιὰν ἐξήγηση, ἡ μάνα τεντώνοντας τὶς παλάμες της, τὶς ξετίναξε μαλακὰ τὴ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ἔτσι κι' ἀλλιῶς, δυὸ-τρεῖς φορές, σὰν νὰ ἀπαντοῦσε μ' αὐτὴ τὴν ὕστατή της χειρονομία στὴν ἀπορημένη ἀγωνία τοῦ παιδιοῦ: «Τέλειωσε· σὰν νὰ τοῦ 'λεγε, αὐτὸ ἤταν! Τέλειωσε!»
Τὸ παιδὶ ἔμεινε κατάμονο πάλι ὅπως πρίν. Σ' ὅλη τὴ φύση ἁπλωνότανε περίεργη νέκρα· κανένας ἦχος δὲν ἔφτανε ἀπὸ πουθενά.
Ἡ γυναίκα ἄνοιξε τὰ μάτια ἀναστατωμένη. Ἡ καρδιά της χτυποῦσε νὰ σπάσει κ' ἡ ψυχή της ἀπόμενε ἐντοπισμένη στὸ φοβερὸ ὅραμα τῆς ἐξαφάνισης κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ἐνῶ ὁ γνώριμος τόνος τῆς μητρικῆς φωνῆς ἠχοῦσε ἀκόμη στ' ἀφτιά της: «κ' ἐγὼ ἤμουνα πάντα μόνη». Σὲ λίγο ἕνα μαλακὸ φῶς ἐρχότανε ἀπὸ τὸ παράθυρο. Εἶχε ἀρχίσει νὰ ξημερώνει.

Ἐμ. Ἀλεξίου

ΠΟΙΗΤΑΙ, δημιουργοὶ τοῦ Λόγου, μὴ χαμπαρίζετε τοὺς κριτικούς. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» καὶ πηγαίνει πρὸς τὸ Θεό.

2

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ εἶναι κυρίαρχος τ' Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς. Ὁ Κριτικὸς τῶν βιβλίων. Τὸ ἴδιο κι' ὁ ποντικός.

3

ΖΩΗ εἶναι μιὰ τεράστια δρῦ, ποὺ βυζαίνει τὴ γῆς. Καὶ ἡ Τέχνη κισσός, ποὺ τὴν ἀγκαλιάζει κι' ἀνεβαίνει.

4

Ο ρολοῒ τοῦ τοίχου, τὶκ-τάκ, ἡ ζωντανὴ καρδιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ τὸ σπίτι, θαρρῶ, ζῇ ὁλάκερο.

5

ΟΤΑΝ διαβάζω τὸ «Γεφύρι τῆς Ἄρτας» συλλογίμαι: «Γιὰ φαντάσου, ἂν οἱ σαραντα-πέντε μαστόροι κλπ. κάνανε ἄξαφνα... ἀπεργία! Θὰ γλύτωνε ἴσως ἡ γυναίκα τοῦ Πρωτομάστορα, ἀλλὰ τὸ τραγούδι;»

Τὸ Κομπολόϊ τοῦ Ἀσκητὴ

*

6

ΣΤΗΝ ὁδὸν Ἀκαδημίας, συντυχαίνω τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ, γραμματέα τότε τοῦ Πανεπιστημίου. Εἶναι ὁ πρῶτος του περίπατος, ἔπειτα ἀπὸ λιγοήμερη ἀρρωστεια. Κείνη τὴ στιγμή, βγαίνει μπροστά μας ἕνας γενάτος καθηγητὴς τοῦ Δικαίου.
—Τί γίνηκες, Κωστῆ; τόνε ρωτάει, σὲ χάσαμε;
—Ἤμουν ἀνήμπορος, ἀπαντᾶ ὁ Ποιητής.
—Ἐμ, νὰ φυλάγεσαι, τόνε συμβουλεύει ὁ ἄλλος, γιατὶ τώρα πιὰ εἶσαι γεροντάκι! (Καὶ κορδώνεται).
Ὁ Παλαμᾶς ἀγριεύει, μὲ ἀδράχνει ἀπὸ τὸ μπράτσο, «πᾶμε!» μοῦ λέει, καὶ προχωροῦμε... Ἄξαφνα γυρίζει, κατὰ τὴ διεύθυνση τοῦ καθηγητῆ καὶ ἀνοίγει τὰ δάχτυλα.
—Ὅρσε!, λέει, παλιαργείτη!
Ἔκανα πὼς δυσαρεστήθηκα: «Κ' ἐγὼ Ἀργείτης εἶμαι», τοῦ εἶπα. Κι' ὁ καλὸκαρδος Ποιητής:
—Σοῦ κακοφάνηκε; Ἐγὼ τὸ εἶπα γι' αὐτόνε...

7

ΤΙΣ χάντρες τοῦ κομπολογιοῦ τὶς ξε-
(κοκκίζω ἀπανωτές.
Πέφτουν στὴ γούβα τῆς ψυχῆς οἱ θύμη-
(σες, ρὰ στάλες.
Μὲ κυκλοφέρνουν κἄποτε σὰν πεταλοῦδες
(πλουμισαές,
μὰ πιὸ πολὺ σὰ νυχτερίδες μαῦρες καὶ
(μεγάλες.

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

Η ΠΡΙΓΚΗΠΕΣΣΑ ΙΖΑΜΠΩ

ΗΡΩΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ—ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ Γ' ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΚΡΙΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΓΚΑΡΗ

*

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ εἶταν ἀκόμα σκοτεινὴ κ' ὑγρὴ τὴν ὥρα ποὺ οἱ ροβολατόροι τοῦ κάστρου μπήκανε ν'ἀκούσουνε τὸν ὄρθρο. Ἔξω ἡ αὐγὴ μύριζε γιασεμί, πάχνη σμυρίδωνε τὶς πέτρες. Περνώντας τὴ μεσαυλὴ βλέπανε ψηλὰ τὰ τελευταῖα ἀστέρια νὰσιγοσβύνουν. Ὁ ἀρχάγγελος τάνυζε τὶς τριανταφυλλιές του φτεροῦγες ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν οὐρανό.
Ἤρθανε πολλοὶ σήμερα στὸν ὄρθρο, ὅλοι ὅσοι δὲν εἴχανε φρουρά, κι' ἔτσι τὸ ἐκλησίασμα πέρσεψε, κατρακύλησε κάτω στὰ φαρδειὰ σκαλοπάτια καὶ στὸ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἕξη καπεταναῖοι ποὺ εἴχανε σταθεῖ μπροστὰ στὴν Ὡραία Πύλη, μεταλάβαν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Δανιήλ. Ὅταν ἡ ἀκολουθία τέλειωσε οἱ ροβολατόροι φιληθήκαν ἀναμεταξύ τους καὶ συχωρεθήκαν.
Ἀτέλειωτη τοὺς φαινόταν ἡ μέρα τώρα ποὺ εἴχανε πάρει τὴν ἀπόφαση, ποὺ ξέρανε τί θ' ἀκολουθήσει. Οἱ προετοιμασίες—ὄχι πολλὲς κι' αὐτές—εἴχανε τελειώσει κοντὰ τὸ μεσημέρι. Κανονίσανε τὴ σειρὰ ποὺ θὰ βγαίναν, ὁρίσανε τὸ μέρος πού θὰ δινόταν ἡ κοπανιὰ στὸν ἐχθρό. Μπροστὰ θὰ πηγαίναν οἱ νεώτεροι Μαϊνιῶτες, ἁρματωμένοι ἐλαφρότερα, γιὰ νὰ μποροῦνε νὰ τρέξουνε καὶ νὰ ξαφνιάσουν. Οἱ ἄλλοι, Γιαννιτσῶτες καὶ Καλαματιανοὶ μαζὶ μὲ τοὺς πρεσβύτερους ἀπὸ τοὺς βουνήσιους, θἄρχονταν τὸ κατόπι, ντυμένοι μὲ σίδερο ἀπὸ τὰ νύχια στὴν κορφὴ ἔτσι ποὺ νὰ κρατήσουνε τὸ τράνταγμα ὅταν οἱ Φράγκοι θὰ εἴχανε πιὰ ὀρθοπηδήσει. Ἐλπίζανε νὰ τοὺς βροῦνε στὸ πρωτοῦπνι. Βοηθημένοι κι' ἀπὸ τὴ νύχτα τότε, θὰ προκαλούσανε σύγχυση, καὶ θὰ ξεφεύγαν ὕστερα μέσα στὸ σκοτάδι. Τὸ χτύπημα ἔπρεπε νὰ δοθεῖ σ' ἕνα μονάχα σημεῖο, γιὰ νὰ τρυπήσει τὸν κλοιό, ἀπὸ μιὰ καὶ μοναδικὴ φάλαγγα ποὺ θὰ ξεπεταγόταν ἀπὸ τὸ κάστρο ἔχοντας μέτωπο κατὰ τὸ βοριά, ἐκεῖ ποὺ ἡ πλαγιὰ εἶναι στρωτὴ κι' ἀτόφια ἴσαμε τὸ ποτάμι.
Ἀπὸ τὸ τειχὶ ἀπάνω εἴχανε σημαδέψει τὸ μέρος ἀκριβῶς ποὺ θὰ χτυποῦσαν. Εἶταν ἕνα σμάρι τέντες μὲ μιὰ μεγαλύτερη καταμεσὶς καὶ στὴν κορφή της ἔβλεπες ν' ἀνεμίζεται σαντάρδο κίτρινο τετράγωνο, φλάμπουρο βαρωνείας. Ὅλη μέρα ἀνεβαίνανε σμάριασμάρια στὴν τάπια ποὺ τ' ἀντικρύζει καὶ τὸ θωροῦσαν ἀμίλητοι σὰ νὰ λογαριάζανε τὰ βήματα ἴσαμε κεῖ, νὰ φαντάζονταν τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ φτάνουν. Ὡστόσο δὲν ἔπρεπε ὁ ἐχθρὸς νὰ καταλάβει καμμιὰν ἰδιαίτερη κίνηση σήμερα, νὰ μὴν τὸ ὑπονοισστεῖ πὼς κάτι ἑτοιμάζεται κεῖ μέσα. Οἱ καπεταναῖοι, βλέποντας τὴ σύναξη ποὺ γινότανε στὴν τάπια, βγάλανε διαλαλητὴ στὴ μεσαυλὴ καὶ προστάξανε μὲ τὸ στόμα του νὰ μὴν ξανανέβει κανένας πιὰ στὸ τειχὶ ἐξὸν ἀπὸ τὶς βάρδιες.
Τὸ μεσημέρι, στὸ φαΐ, ἀπαγορέψανε νὰ μοιραστεῖ κρασί, εἶπαν ὅμως ὅτι τὸ βράδι κάθε ἄντρας θἄχε δικαίωμα σὲ διπλὸ κρασοβόλι Ἔτσι οὔτε τραγούδια ἀκουστήκανε σήμερα οὔτε χάχανα. Ὁλάκερο τὸ κάστρο λούφαζε, ποῦ καὶ ποῦ μονάχα ἔβλεπες κάποιονε νὰ περνάει στὸ λιοπερίχυτο πλακόστρωτο γιὰ νὰ γυρίσει τὸ μαγγάνι στὸ πηγάδι. Ἔβαλε κι' ὁ Ζερβοχέρης τὶς χύτρες του στὴ φωτιὰ γιὰ στερνὴ φορὰ μὰ δὲν κάθησε νὰ ἐπιστατήσει ὁ ἴδιος. Τὶς ἐμπιστεύτηκε στὸν παραγυιό του καὶ στὶς δοῦλες· αὐτὸς ἔπιασε νὰ καθαρίζει τ' ἄρματά του, νὰ γυαλίζει τὴ σπάθα του, τὸ κράνος, ν' ἀλλάξει πετσὶ στὸ σκουτάρι του ποὺ τὄχε πάρει ἀπὸ τὴν ὁπλοθήκη τοῦ πύργου παλιωμένο.
Τὸ Δεκέμβρη οἱ μέρες εἶναι κοντόπνοες. Στὶς στοὲς ὁ Δανιὴλ σήμανε κι' αὐτὸς τὸν ἑσπερινό, τὸ ἐκκλησίασμα ὅμως δὲν εἶταν ἀπόψε πυκνό, καθὼς στὸν ὄρθρο. Οἱ ροβολατόροι εἴχανε τὸ νοῦ τους τεντωμένο σὲ κεῖνο ποὺ θὰ γινότανε σὲ λίγο, μὲ τὴ νύχτα, ἡ ψυχή τους εἶτανε πολὺ ἀνήσυχη γιὰ νὰ χαρεῖ τὴ γαλήνη τῆς ἑσπερινῆς ἀκολουθίας. Μονάχα ὁ Σεραφεὶμ ἀπόμεινε μέσα στὴν ἐκκλησιὰ ὅταν φύγανε οἱ ἀραιοὶ βιλάνοι. Ἀπόμεινε γονατισμένος μπροστὰ στὸ μικρὸ εἰκόνισμα τοῦ Χριστοῦ ποὺ ὁ Δανιὴλ εἶχε κουβαλήσει ἀπὸ τὴν ἐνορία του, καὶ τὰ μάτια του εἶτανε γεμάτα δάκρυα.
—Τί κάνεις ἐδῶ, ἀδερφέ; ρώτησε ὁ παπᾶς ποὺ ἔβγαινε κι' αὐτὸς διπλώνοντας τὸ πετραχῆλι του γιὰ νὰ πάει νὰ φορέσει τὴν ἁλυσσιδωτὴ μάλλια.
—Τὴν προσευχή μου, ἀποκρίθηκε μὲ φωνὴ βραχνιασμένη ὁ τσαγκάρης.
—Σώνει, ἀδερφέ, σώνει! Τώρα ἔχουμε ἄλλα καθήκοντα.
Τὰ χέρια τοῦ τσαγκάρη κρεμαστήκανε στὸ πλακόστρωτο σὰ θερισμένα.
—Παπᾶ! ἔκανε καταπίνοντας μὲ κόπο, θέλω νὰ ξομολογηθῶ.
—Τώρα; Δὲν τὸ λὲς μὲ τὰ σωστά σου βέβαια...
—Μὲ τὰ σωστά μου τὸ λέω.
Ἀγανάχτησε ὁ Δανιήλ. Εἶτανε τῆς ἡλικίας, δὲν μποροῦσε νὰ κρατάει πιὰ τὰ νεῦρα του.
—Ἔλα, ἔλα, ὁ Θεὸς σὲ σχωρνάει, εἶπε βιαστικά. Σήκω γρήγορα καὶ τρέχα ν' ἁρματωθεῖς. Καμώματα τέτοια ταιριάζουνε μονάχα στὶς γυναῖκες!
Ὁ ἄνθρωπος βόγγηξε βαρειά.
—Παπᾶ, μὴ μ' ἀποδιώχνεις! Ἡ ψυχή μου εἶναι βαρειά. Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σηκώσω ἄρματα, μουρμούρισε τρέμοντας σύγκορμα.
Τώρα ὁ Δανιὴλ ἀπόμεινε στὴ θέση του καρφωμένος, σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει καλά.
—Τί! τ' εἶπες μωρέ; ἔκανε σκύβοντας πάνω στὸ γονατισμένο τσαγκάρη κ' ἡ φωνή του ἔβγαινε σφυριχτὴ ἀπὸ τὴ ὀργή. Δὲν μπορεῖς νὰ σηκώσεις ἄρματα; Τί πᾶ νὰ πεῖ αὐτό; Ὤ! θεοκατάρατε...
Ὁ Σεραφεὶμ εἶχε σκεπάσει τὸ πρόσωπό του μὲ τὶς παλάμες κι' ἔμενε σωριασμένος χάμω στὶς πλάκες, ἐρείπιο.
—Δὲ μπορῶ, ἔλεγε τρανταγμένος ἀπὸ τ' ἀναφυλλητό, δὲ μπορῶ! Θέλω νὰ μὲ ξομολογήσεις.
Ξάφνου ὁ παπᾶς, ποὺ ἀσυναίσθητα σήκωνε τὴ γροθιά του στὸν ἀέρα σφιγμένη, στάθηκε, μετάνιωσε.
Ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸ ζαρωμένο θλιβερὰ μπροστά του ἄνθρωπο, μιὰν ἄλλη—γεμάτη ἀμηχανία τούτη—στὸ Χριστό, παίρνει βαθειὰν ἀνάσα καὶ βιαστικὰ ξεδιπλώνει τὸ πετραχῆλι.
—Μπρὸς, λέει προσεχτικά. Μπρός! Ξομολογήσου.
Ὁ τσαγκάρης σήκωσε τὰ μάτια σὰ βαρμένο σκυλί, μιὰ λάμψη ἐλπίδας τρέμισε ἀνάμεσα στὰ ματόφυλλά του. Πῆρε τὸ πετραχῆλι ἄκρη-ἄκρη καὶ τ' ἀκούμπισε στὸ κεφάλι του, σταύρωσε τὰ χέρια. Ἔτσι κρυμμένος, μὲ τὸ κεφάλι βαθειὰ σκυφτό, φωνὴ ραγισμένη, εἶπε τὸ μεγάλο του κρῖμα:
—Τὸ ξέρω πὼς εἶμαι ἀνάξιος νὰ βρίσκομαι ἀνάμε-

σό σας... τὸ ξέρω πὼς θἄπρεπε νὰ μὲ σκοτώσετε καὶ τό κορμί μου νὰ τό πετάξετε πάνω ἀπὸ τὸ τειχί, νὰ τὸ φᾶνε τὰ σκυλιά... Ἐσεῖς πολεμᾶτε γιὰ τ' ἀδέρφια μας καὶ γιὰ την Ὀρθοδοξία... Ἐγὼ εἶμαι ἀνάξιος, ἕνα σκουλήκι, μαγαρίζω τὸ χῶμα ποὺ πατᾶτε...

—Λέγε! λέγε γρήγορα τὸ κρῖμα, πρόσταξε πάλι ὁ παπᾶς.

Κι' ὁ ἄνθρωπος τὸ ξεστόμισε ξέπνοος ἀπὸ ντροπή:

—Παπᾶ... Φοβᾶμαι!

Ὁ Δανιὴλ εἶχε τιναχτεῖ πίσω, σὰ νὰ τὸν δάγκωσε ὀχιά. Τὸ πετραχῆλι, καθὼς τραβήχτηκε, ἄφησε ξέσκεπο τὸ κεφάλι τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τὸ πρόσωπό του ἔφεξε στὴ σταχτιὰ σκιὰ τοῦ ἀπόβραδου φριχτὰ χλωμό. Μορφασμὸς βασανιστικὸς τὸ τσάκιζε, τὸ παραμόρφωνε ἀπάνθρωπα· σὰ νἄκλαιγε καὶ μαζὶ σὰ νὰ γελοῦσε.

—Φοβᾶσαι!.. ὦ σκύλε!..

Βλαστήμησε ὁ παπᾶς καὶ σύγκαιρα τὸ κατάλαβε. Δαγκώθηκε. «Χριστέ μου, ἥμαρτον!» εἶπε μέσα του, ἀναστατωμένος, πασχίζοντας νὰ δαμάσει τὴν ὀργή του. Τὸ μάτι του, ποὺ κοίταζε παλαβωμένο τὸν τσαγκάρη, ἄστραψε, θόλωσε καὶ τέλος φωτίστηκε πονηρὰ ἀπὸ μιὰν ἰδέα.

—Ὥστε δὲ θὲς νὰ βγεῖς μαζύ μας, ἔκανε ἀτάραχα. Πάει καλά. Μεῖνε ἐδῶ τότε. Μεῖνε. Ἢ πάλι, ἂν φοβᾶσαι τὸ Φράγκο σὰ θὰ μπεῖ στὸ κάστρο μὴ σὲ πειράξει, ἄφησε καὶ θὰ σοῦ βρῶ ἐγὼ τρόπο νὰ ξεφύγεις κρυφά, νὰ κατέβεις στὴν πολιτεία. Ἐκεῖ τρυπώνεις ἀνάμεσα στὰ σπίτια καὶ γυρίζεις στὸ μαγαζί σου δίχως νὰ σὲ ἰδοῦν. Κανένας δὲ θὰ μάθει ποτὲ πὼς ἤσουνα στὸ κάστρο.

Ὁ τσαγκάρης εἶχε τσακίσει στὰ δυὸ καὶ γέρνοντας πάνω στὸ πλακόστρωτο ἔστριβε τὰ χέρια του, θρηνοῦσε.

—Ὄχι, ὄχι... λυπήσου με, μὴ μοῦ μιλᾶς ἔτσι! Δὲν τὸ μπορῶ.

—Τότε; ἔκανε τάχα ἀπορημένος ὁ παπᾶς. Ἕνα ἀπὸ τὰ δυό: Ἢ θὰ μείνεις ἢ θὰ φύγεις. Τρίτο δὲν ἔχει!

—Δὲν τὸ μπορῶ, δὲν τὸ μπορῶ, θρηνοῦσε ὁ ἄνθρωπος. Μὴ μὲ περιφρονᾶς, ἄχ! εἴν' ἀβάσταχτο, Χριστέ μου!..

Στάθηκε λίγο νὰ τὸν κοιτάζει ὁ Δανιήλ. Τέλος, σὰ νἄχε σκεφτεῖ πὼς σώνει ἴσαμε δῶ ἡ τιμωρία, ἦρθε κοντά του κι' ἀλλάζοντας τόνο:

—Σήκω ἀπάνω, τοῦ λέει ἥσυχα καὶ σταθερά.

Ὁ τσαγκάρης, ὑπάκουος, σηκώθηκε.

—Τί φοβᾶσαι; Μὴν πεθάνεις;

—Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω, καὶ σκέπασε μὲ τὶς παλάμες τὸ πρόσωπό του, τρίκλισε. Συλλογιέμαι τὴν ὥρα κεινη, ὅλη τὴ μέρα, καὶ τὸ αἷμα μου παγώνει. Βλέπω ν' ἀστράφτουνε μάτια ἀγριεμένα, ἀκούω τρόχισμα σπαθιῶν, βροῦσες ἀνοίγουνε στὰ κορμιὰ καὶ τὸ αἷμα τρέχει, καὶ νά, τὰ μάτια μου τότε θαμπώνουνε, καὶ λέω πὼς θὰ λιγοθυμήσω...

—Φοβᾶσαι μὴν πεθάνεις, εἶπε ὁ παπᾶς. Καλά. Θὰ σοῦ τὸ πῶ ἐγὼ τὸ γιατρικό, κ' εἶναι ἄσφαλτο.

Ὁ ἄνθρωπος ξεσκέπασε τὸ πρόσωπο, τὸν κοίταξε γεμάτος ἐλπίδα. Κι' ὁ παπᾶς εἶπε:

—Τὸ γιατρικό, τσαγκάρη, εἶναι νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο.

Ὁ τσαγκάρης κλονίστηκε, ἄνοιξε τὰ χέρια του.

—Θαρεῖς πὼς αὐτὸς ἐκεῖ δὲ φοβήθηκε; λέει ξάφνου ὁ παπᾶς τραχειὰ καὶ τὸν ἀδράχνει ἀπὸ τὸ μπράτσο, τοῦ δείχνει μὲ τὸ δάχτυλο τεντωμένο τὸ εἰκόνισμα τοῦ Χριστοῦ. — Φοβήθηκε! Ἐγὼ στὸ λέω, καὶ παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τὸν γλυτώσει, κι' ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἄκουσε, γιατὶ ὁ Θεὸς θέλει νὰ σεβόμαστε τὸ νόμο. Κι' εἶναι νόμος ὁ θάνατος, τσαγκάρη! Πρέπει νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο.

—Πῶς; ρώτησε ὁ ἄνθρωπος περιχυμένος ἀπὸ κρυάδες. Πῶς;

—Ἐδῶ μέσα, σὰν προδότης, ἢ ἔξω στὸν κάμπο, μαζί μας, σὰν ἄντρας. Διάλεξε!

Ἔγινε μιὰ παύση. Ὁ τσαγκάρης εἶχε κρεμάσει τὸ κεφάλι του, τὸ στῆθος του φούσκωνε ἀπὸ βαρὺ λυγμό.

—Μαζί σας, εἶπε τέλος, σιγανά.

—Τότε ἔλα!

Ὅπως τὸν κρατοῦσε ἀπὸ τὸ μπράτσο ὁ παπᾶς, τὸν τράβηξε. Περάσανε μαζὶ τὸ πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ φτάσανε στὴν πόρτα. Ἐκεῖ ὁ γέροντας στάθηκε.

—Τσαγκάρη, σὲ μακαρίζω, εἶπε μὲ θαυμασμό.

Καὶ καθὼς ὁ ἄλλος τὸν κοίταζε χαμένος, δίχως νὰ καταλαβαίνει.

—Σὲ μακαρίζω, εἶπε ὁ παπᾶς, γιατὶ ἐσὺ θὰ δώσεις πιὸ πολὺ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἄλλους. Ἐμεῖς δίνουμε μονάχα τὸ περισσευούμενο, μὰ σὺ θὰ δώσεις τὸ ὑστέρημά σου.

Εἶχε ὁλότελα νυχτώσει. Στὸν οὐρανό, ποὺ τεζαριζότανε βαθυγάλαζος κουμπὲς πάνω ἀπὸ τὸ κάστρο, ἔλαμπε τὸ νιὸ φεγγάρι γερμένο μὲ χάρη, δρεπανωτό. Εἴτανε γέμιση, στιγμὴ εὐτυχισμένη. Ὁ παπᾶς κι' ὁ τσαγκάρης διαβήκανε ἀγκαλιασμένοι τὴν αὐλὴ καὶ χάθηκαν κάτω ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς καμάρες.

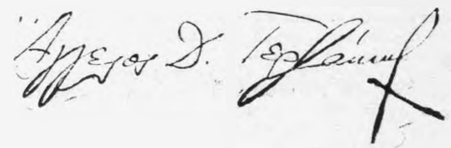

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ;

*

ΝΑ... μιὰ ἐρώτηση ποὺ μοῦ ἀπευθύνουν οἱ «Ὀρίζοντες» γιὰ νὰ τὴν κάνω «θέμα» στὶς σελίδες τους. Τὸ χρονογράφημα, λοιπόν, εἶναι λογοτεχνία; Ἂν θέλουμε ἐπιπόλαια νὰ δώσουμε ἀπάντηση, θὰ πάρουμε τὴ θέση ποὺ τώρα τελευταῖα συνήθησαν νὰ παίρνουν οἱ δημοσιογράφοι ὅταν μιλοῦν γιὰ λογοτέχνες καὶ ἀντίθετα οἱ λογοτέχνες ὅταν μιλοῦνε γιὰ τοὺς πρώτους. Σάμπως δὲ γίνεται ὁ λογοτέχνης νὰ εἶναι μαζὺ κι' ἕνας περίφημος ἐφημεριδογράφος ἢ πάλι ἕνας ἐφημεριδογράφος νὰ εἶναι ἀξίωμα πὼς δὲ μπορεῖ νὰ συνδυάζει καὶ τὸ θαυμάσιο λογοτέχνη! Αὐτὰ καὶ μάλιστα μὲ τέτοιο τρόπο μονάχα στὴ μακάρια πατρίδα μας γίνεται νὰ συζητηθοῦνε μὲ τόσο ἐλαφρὴ καρδιὰ καὶ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὴν Ἑλλάδα δέρνει ὡρισμένους κύκλους τῆς φιλολογικῆς ζωῆς τέτοιος καὶ τόσος ἀνομπισμὸς ποὺ ἀποκλείει τὶς πιὸ ὠμὲς καὶ ζωντανὲς πραγματικότητες γιὰ νὰ τὶς ἀντικαταστήσει μὲ οὐτοπιστικὴ λογοκοπία καὶ φανταστικοκοπίες ἐγωϊστικές. Τὰ πιὸ ἁπλᾶ, τὰ πιὸ ἀνθρώπινα καὶ τὰ πιὸ προσιτὰ στὸν κοινὸ νοῦ ζητήματα, καμμιὰ φορὰ τὰ ξεσηκώνει ἡ ἐγώπαθη διάθεση λίγων ἀνθρώπων, ποὺ πιστεύουν πὼς σκαρφαλώνουνε ψηλότερα μὲ τὸ αὐτολιβάνισμα καὶ τὸ ἀλληλοβάνισμά τους, καὶ τ' ἀνεβάζει σὲ μορφὲς θεωρημάτων, ποὺ ἀντὶ νὰ ὁδηγηθοῦνε πρὸς τὴ λύση τους, ὅλο καὶ συσκοτίζουνται χειρότερα μὲ συζητητικὲς ἀπόπειρες ποὺ εἶναι καταδικασμένες νὰ φτάσουν στὸ μηδενικό. Καὶ τοῦτο, γιατὶ δὲ γίνουνται ποτὲ μὲ πρόθεση σεμνὴ καὶ ἀγαθή, παρὰ ἐπιχειροῦνται μοναχὰ γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὶς ἀκραιφνεῖς φιλοδοξίες ἐκείνων ποὺ ἀπομονωμένοι στὸ... ἐκτυφλωτικὸ δαιμόνιο τους δικάζουν καὶ καταδικάζουν σὰ μειοψηφία γυμνωμένη ἀπ' τὴν οὐσία τῆς πραγματικότητας, ὅτι τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ ἀπέριττα ἐπιβλητικὸ ζεῖ καὶ ὑπάρχει ὁλόγυρά τους.

Σ'αὐτὸ τὸν ἀνιστόρητο καυγᾶ λογοτεχνίας· δημοσιογραφίας, ποὺ εἶναι περιττὸς καὶ ἀδικαιολόγητος γιὰ τὴ μερίδα τοῦ κοινοῦ ποὺ ὑποτίθεται πῶς ἀπευθύνεται σ' αὐτὴν καὶ ποὺ εἶναι πληροφορημένη καὶ διαφωτισμένη ἀπὸ μονάχη της γιὰ τέτοιες «λεπτομέρειες», μπαίνει αὐτὴ τὴν ὥρα ἕνα ἐρώτημα: Ἂν καὶ τὸ χρονογράφημα μπορεῖ νὰ διεκδικήσει μιὰ θέση στὴ λογοτεχνία ἢ

ἂν πρέπει νὰ ἐξοστρακισθεῖ κι' αὐτό, μαζὺ μὲ ὅλη τὴν ὑπόσταση τῶν «ἀθεόφοβων» δημοσιογράφων ποὺ πρόχειρα—ὅπως λένε οἱ... ἀδημοσιογράφητοι—ρίχνουν τὶς σκόρπιες τους γραμμὲς σ' ἕνα χαρτί, χωρὶς ποτὲ νὰ διανοοῦνται βαθύτερα καὶ σοβαρότερα, ὅπως οἱ τόσοι ἀμέτρητοι λογοτεχνίσκοι τῆς ἡμέρας ποὺ πλημμυρίζουν μὲ τὰ ποιητικὰ ἀριστουργήματά τους τὶς στῆλες τῶν περιοδικῶν, ὅσων πληθῦναν τελευταῖα ὅπως τῆς θάλασσας ἡ ἄμμος! Μὰ εἰλικρινά, βρίσκω τοῦτη τὴν ὥρα πὼς τὸ ἐρώτημα ποὺ δίνεται γιὰ νἄβρη μιὰν ἀπάντηση ἰσόρροπη καὶ σοβαρή, πέφτει, τσακίζεται καὶ χάνεται πρὶν κἂν προφτάσει νὰ σταθεῖ, γιατὶ καὶ πάλι ἡ ζωντανὴ καὶ ζουμερὴ φωνὴ τῆς θετικῆς πραγματικότητας, τὸ καταλύει ὁλότελα. Ποιοὶ γράφουν καὶ ποιοὶ γράψανε στὰ περασμένα χρόνια αὐτὸ τὸ εἶδος ποὺ ἐπιφανειακὰ φαντάζει σὰ δημοσιογραφικό, πρόσχαρο μὰ καὶ πρόσκαιρο δαντελλωτὸ παιχνίδι τῆς καθημερινῆς συναλλαγῆς; Μὰ πρῶτα - πρῶτα ἔξω ἀπὸ παροδικὲς καὶ χειραγωγημένες ἐπαγγελματικὲς ἀσπάνιες ἐξαιρέσεις, ὅλο ἄνθρωποι ποὺ δὲ μπορεῖ κανένας νὰ τοὺς ἀρνηθεῖ—μὲ κριτικὲς γελοῖες σαπουνόφουσκες—ὅτι σταθῆκαν στὸ Ρωμαϊκὸ ἀξιόλογοι πνευματικοὶ ὁδηγοί. Πέρα ἀπ' τὴ δημοσιογραφικὴ δουλειά τους ποὺ κλείσανε ἐντός της καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χρονογράφου, σταδιοδρομήσανε ἐπίζηλα στὸ Θέατρο καὶ στὴ Λογοτεχνία, στὴν ποίηση καὶ στὸ δοκίμιο, στὴν κριτικὴ καὶ στὴν ἐξονυχιστικὴ μελέτη αἰσθητικῶν θεμάτων, ποὺ σκόρπισαν τὴν ἀχτινοβολία τους πέρα ὡς πέρα μεσ' τὰ Γράμματά μας καὶ φώτισαν τὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθᾶνε σήμερα πολλοὶ καλοὶ καὶ ἄξιοι ἀληθινοὶ δημιουργοί, καθὼς καὶ μερικὰ κακέκτυπά τους ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο κακὸ καὶ μάστιγα ἀσυμμάζευτη σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ κάθε τόπο.

Ἔγραψαν χρονογράφημα λοιπὸν ἢ γράφουν ὁ Γιάννης Κονδυλάκης, ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος ὁ Παῦλος Νιρβάνας, ὁ Σπῦρος Μελᾶς, ὁ Στράτης Μυριβήλης, ὁ Στάμος Μπράνιας, ὁ Κώστας Βάρναλης, ὁ Τίμος Μωραϊτίνης. ὁ Κώστας Ἀθάνατος· κι' ἀκόμα ἂς θυμηθῶ πὼς κι' ὁ μεγάλος Παλαμᾶς καὶ ὁ Παπαδιαμάντης κι' ἄλλοι πολλοί, (γιὰ χρονικὰ διαστήματα μικρά), ποὺ ἔχουν μπόϊ γίγαντα μεσ' τὴ λογοτεχνία μας, πέρασαν ἀπὸ τὴν κρισάρα αὐτὴ τῆς καθημερινῆς ὡραίας ἐπαφῆς μὲ τὸ ἑτερόκλιτο κοινὸ κάποιας ἐφημερίδας. Θἄπρεπε νὰ δεχθοῦμε πὼς ὅλοι τοῦτοι ποὺ διαπρέψανε τὶς ὧρες πού δὲν ἦταν χρονογράφοι, καθένας στὴν πιὸ κύρια καὶ οὐσιαστικὴ ἐπίδοση του, ἔπαυαν νὰ εἶναι λογοτέχνες μόλις ἀγγίζανε τὴν πέννα γιὰ νὰ σκαρώσουν χρονογράφημα; Κι' ὁ λογοτέχνης ὁ πραγμστικός, ὁ γνήσιος, ὁ γεννημένος μὲ ταλέντο κι' ὄχι φτιαγμένος ἀπὸ τὴν περίσταση, μπορεῖ νὰ εἶναι τέτοιος μόνο τὴν ὥρα ποὺ αὐτὸς ὁ ἴδιος θελημα-τικὰ κάθεται νὰ... λογοτεχνήσει; Τί εἶν' αὐτὸ ποὺ ξεχωρίζει τὸν ποιητή, τὸν ἔξοχον ἀφηγητή. τὸ σπάνιο δραματουργὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τῆς σειρας ποὺ κάνουν μοναχὰ «μετιέ»; Βέβαια ὄχι ἡ ἱκανότητα νὰ γράφουν ὅταν θέλουν κάτι τὸ λογοτεχνικὸ καὶ ὅταν δὲ θέλουν νὰ πετᾶνε πάνω σ' ἕνα χειρόγραφο πνευματικὴ σαβοῦρα! Ὁ ἀληθινὸς δημιουργὸς δὲν κόβεται μὲ τὸ μαχαῖρι σὲ δυὸ καὶ τρεῖς «ἐργάτες». Εἶναι ἕνας πάντα, κινημένος καὶ δονημένος φυσιολογικὰ ἀπό τὸν ἐσωτερικό του κόσμο καὶ εἴτε γράφει πεζοτράγουδο εἴτε τονίζει μελῳδίες βαθειὰ αἰσθηματικὲς ἢ ἠρωϊκές, εἴτε ἀναπτύσσει στὶς σελίδες του τὸ μῦθο μιᾶς μεγάλης σύλληψής του, εἴτε ζυμώνει μὲ τὴν τέχνη του τὸ ὑλικὸ γιὰ δρᾶμα, εἴτε προσφέρει ἀπό τὴ στήλη του τὸ καθημερινό του χρονογράφημα πάντα εἶναι αὐτὸς ὁ ἕνας, ὁ καλὸς ἢ ὁ μεγάλος, χωρὶς πιστεύω νὰ ὑπάρχει τὸ δεύτερο καὶ τρίτο ἀντίτυπό του, ποὺ προχειρολογεῖ καὶ ποὺ κοπρίζει σὲ βάρος τοῦ ἰδανικοῦ ποὺ ἐξυπηρετεῖ...

Ξέρω ὅτι γιὰ ἀπάντηση σ' αὐτὴ τὴν ἄποψη μου ἴσως θὰ πάρω ἕνα μάτσο ἀπὸ χρονογραφήματα μὲ διάφορες ὑπογραφές- σημαντικὲς ἢ ἀσήμαντες—ποὺ φέρνουν τὴ σφραγῖδα τῆς προχειρότητας καὶ τῆς κακομοιριᾶς. Ξέρω πὼς θὰ μποροῦσαν νὰ μοῦ δείξουν χιλιάδες ἀπὸ τὶς μικρὲς αὐτὲς καὶ καθημερινὲς κουβέντες ποὺ πλούτησαν μιὰ ἐφημερίδα καὶ πού ὅλες θὰ χαρακτηρίζουνται ἀπ' τὴ βιασύνη τοῦ γραψίματος, ἀπ' τὸ ρηχὸ πῶν νοημάτων, θνησιγενῆ κατασκευάσματα ποὺ ἔσβυσαν μαζὺ μὲ ἕνα ἔντυπο ποὺ κάποια μέρα τὶς φιλοξένησε στὶς στῆλες του. Μὰ αὐτὸ δέ λύνει τὴν ὑπόθεσή μας. Μεσ' τὸ στρατόπεδο τῶν φιλολογικῶν δημιουργημάτων ποὺ πῆραν τὴ σφραγῖδα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς μας καὶ ποῦ ἔχουνε διαχωριστεῖ σὲ θαυμαστὰ λογοτεχνήματα ἢ σὲ φριχτὲς ἀποτυχίες τοῦ συγγραφέα ποὺ τὰ γέννησε—μὰ ποὺ θεωροῦνται ὁπωσδήποτε καλὰ ἢ κακὰ λογοτεχνήματα—πόση ὀλέθρια φτήνεια δὲν ὑπάρχει, πόσος δὲν ξεδιαλύνεται ὄγκος ἀπὸ ἀνούσια καὶ περιττὰ καὶ θλιβερὰ δημιουργήματα, ποὺ θἄτανε καλύτερα νὰ ἔμεναν πάντα στὸ σκοτάδι καὶ νὰ μὴ ρύπαιναν ἀσύστολα τὸ τυπογραφικὸ χαρτί; Γι' αὐτὰ δὲ ρωτηθήκαμε ποτὲ ἂν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ θεωροῦνται σὰ λογοτεχνικὴ παραγωγή, μὰ τὰ δεχθήκαμε μὲ ἀξιοθαύμαστην ἐπιείκεια, τὰ πολιτογραφήσαμε· ἴσως καὶ ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὶς ὑπογραφὲς τῶν δημιουργῶν τους—σὰ λογοτεχνικὲς προσπάθειες, καὶ τ' ἀναφέρουμε συχνὰ πυκνὰ σὰ μέτριες ἢ ἀποτυχημένες ἐξορμήσεις τῶν συγγραφέων, ποὺ ἀκλόνητα καὶ δικαιωματικὰ πῆραν ἀργότερα τὴ θέση ποὺ τοὺς ἀξίζεστοῦ τόπου τὴ Λογοτεχνία, Γιατί νὰ μὴν κρατήσουμε λοιπὸν αὐτὴ τὴν ἴδια στάση κι' ἀπέναντι στὸ χρονογράφημα; Ἂν ὅπως εἶπα πρὶν ὑπάρχει τόσος φόρτος ἀνησίας καὶ προχειρότητας καὶ φτήνειας σ' ἕνα σωρὸ χρονογραφήματα ποὺ ἀποτελοῦνε ἔτσι «κακὴ δημοσιογραφία», ὑπάρχει ὅμως παράλληλα ὄγκος πολύτιμος ἀξιοθαύμαστης δουλειᾶς μέσα στὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα. Δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ ποῦμε ὅτι τὸ χρονογράφημα εἶναι κοινὴ ἐφημεριδογραφία οὔτε καὶ πάλι ἀξιωματικὰ νὰ καθορίσουμε πὼς κάθε τέτοιο ἀπ' αὐτὰ εἶναι λογοτεχνία ὁπωσδήποτε. Ὑπάρχουν μεγαλόπνοα, ὅπως ὑπάρχουν καὶ ἀσήμαντα καὶ ἠλίθια χρονογραφήματα. Ὑπάρχουν ὡραιότατες σελίδες ποὺ ἡ Τέχνη μὲ ἄπειρη στοργὴ θὰ τὶς ἀγκάλιαζε σὰ γνήσια παιδιά της καὶ ὑπάρχουν ἄλλες ποὺ σήμερα τὶς ἀπαρνιέται κι' αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ζωτική, ἡ νεώτερη, ἡ προοδευτικὴ καὶ φωτεινὴ δημοσιογραφία, αὐτὴ ποὺ μπόλιασε μέσα στοὺς κόλπους της—πλάϊ στὴν εἰδησεογραφία—καὶ τὴν καλὴ μορφὴ τοῦ φιλολογικοῦ «πιστεύω». Ἔτσι θὰ ξεχωρίσουμε ἀνάμεσα στοὺς λογοτέχνες χρονογράφους—ποὺ σίγουρα δὲν ἔπαψαν νὰ εἶναι λογοτέχνες μόνο καὶ μόνο γιατὶ δημοσιογραφοῦν!— ἐκείνους ποὺ μᾶς πρόσφεραν περίφημα κομμάτια στὸ χῶρο κάποιας περιωρισμένης στήλης καὶ μίλησαν μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ ταλέντο τους σ' εὐρύτερο κοινό, ὅσο δὲ μίλησαν ποτὲ σὲ τάχα σοβαρώτερες προσπάθειες μετριώτεροι συνάδελφοί τους. Γι' αὐτὸ μὲ περηφάνειά του μπορεῖ τὸ χρονογράφημα νὰ διαλαλήση σήμερα πὼς ἔδωσε—κι' ὄχι σποραδικὰ μονάχα, ἀλλὰ καὶ κάποτε σ' ἐξόρμηση πιὸ συστηματικὴ καὶ πιὸ συνειδητὴ—ἀθάνατες εἰκόνες, μοναδικὰ σὲ ἁρμονία καὶ ρυθμό, νοηματικὸ καὶ γλωσσικό, κείμενα λογοτεχνικά, ποὺ ἀντέχουνε σὲ κάθε καλόπιστην ἐξέταση καὶ ποὺ μποροῦνε νὰ περάσουν τὰ ὅρια ἐπιβίωσης ποὺ αὐστηρὰ τοποθετεῖ ἀμείλικτος ὁ χρόνος γιὰ κάθε δημιουργία πνευματική.

Στὴ μακροδίαρκη ἢ λιγοδίαρκη ἐπαφή τους μὲ τὸ εἶδος τοῦ χρονογραφήματος μας ἄφησαν ὁ Κονδυλάκης καὶ ὁ Παπαντωνίου μικρὰ διαμάντια λογοτεχνικὰ ποὺ θἄπρεπε νὰ εἶναι εὐτυχισμένοι καὶ ἰδιαίτερα κολακευμένοι ἂν τοὺς δινόταν εὐκαιρία νὰ τὰ ὑπογράψουν λογοτέχνες, ποὺ δὲν καταπιαστήκανε ποτὲ μ' αὐτὸ τὸ τακτικὸ καὶ τόσο ἀπαιτητικὸ ἁλισβερίσι τοῦ δημοσιογράφου ποιητὴ μὲ τὸ κοινο. Βρίσκουμε ἀκόμα ἂν θελήσουμε μὲ μάτι κριτικὸ εὐσυνείδητο (καὶ ὄχι ἀρνητικὸ καὶ μοχθηρὸ καὶ τυφλωμένο ἀπὸ τὴν ψωροπερηφάνεια τοῦ αὐτοχρισμένου μεγάλου λογοτέχνη), νὰ ἐρευνήσουμε μὲ ἀγάπη καὶ μὲ στοργὴν ἀληθινὴ μέσ' τὰ χρονογραφήματα τοῦ ἀξέχαστου Παύλου Νιρβάνα καὶ τοῦ Σπύρου Μελᾶ, ἐξαίσια λογοτεχνικὰ κεντήματα, ἀραβουργήματα τέχνης καὶ τεχνικῆς, ποὺ σὲ ἀνυψώνουν μὲ τὸ αἰσθητικό τους περιεχόμενο καὶ σὲ μεθοῦνε μὲ τὸ μέλι τῆς ποιητικῆς συγκρότησής τους. Κι' ἀκόμα μήπως δὲν ξεχωρί-

(Ἡ συνέχεια στὴ σελ. 63)

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ·

ΩΔΗ ΣΤΗ ΦΥΣΗ

ΤΙΠΟΤΑ δὲν ἀγάπησα πλατύτερα ἀπ' τὴ Φύση
σὲ τίποτα ὅλη ἡ σκέψη μου δὲ δόθηκε πιστά
σὰν τί τάχα νὰ μᾶρεσε περσότερο ἀπ' τὴ δύση
κι' ἀπ' τοῦ καλοκαιριοῦ τὸ φῶς ποὺ χύνεται ζεστά.

Σὰν τί θἆταν γλυκότερο καὶ πιὸ χαριτωμένο
ἀπ' τῶν βαθύσκιωτων βουνῶν τὴ μακρυνὴ θωριά
κι' ἀπ' τῶν νερῶν τὸν παφλασμό, τὸν τρισευλογημένο,
ποὺ πέφτουν ἀπ' τὰ φάραγγα κ' εἶν' ἄγρια σὰ θεριά!

Σὰν τί θἆταν πιὸ νόστιμο, πιὸ θαυμαστό, πιὸ ὡραῖο
ἀπ' ἅνα ἀγριολούλουδο στοῦ βράχου μιὰ σχισμὴ
ποὺ μ' ἕνα χρῶμα ἀμφιβόλο, σὰ μώβ, σὰ μπλὲ —τί νέο!
ὅπλα στὸ χιόνι ἀνέβασαν τῆς γῆς οἱ γλυκασμοί!

Σὰν τί πιὸ ἁγνὸ κι' ἀστέρευτο θἄβρισκα ἀπὸ τὸ χρῶμα
τοῦ ἀτλαζογάλανου οὐρανοῦ ποὺ ἀνοίγεται πλατὺς
κι' ἀκόμα ἀπ τὸ βαθειὰ μουντὸ καὶ χορτοτρίφο χῶμα
ποὺ ἀνθόσπαρτο ὅλο χαίφεται τὴ λάμψη μιᾶς γιορτῆς.

Τί τάχα θὰ μὲ γήτευε περσότερο ἀπ' τὴ χλόη,
τί τάχα ἀπὸ τὴ δροσερὴ τῶν δέντρων τὴ μιλιά;
μήπως οἱ βρώμικες χαρὲς κ' οἱ ταπεινοὶ μας γόοι
κ' ἡ ἄστατη, τῆς μοίρας μας, ἡ πλανερὴ ἀγκαλιά;

Ποῦ θἄβρισκα παρηγοριὰ καλλίτερα ἀπ' τὸν κάμπο
κι' ἀπ' τῆς κορφοῦλας τὴ γλυκειὰ θέα, τὴν ἁπλωτή,
κι' ἀπ' τῆς μικρῆς σπηλιᾶς τὸ κρύψιμο ποὺ ὧς νἄμπω
ὅλη ἡ ψυχή μου ἀνάστατη σὰν κάτι ἀναζητεῖ;

* * *

Ὦ Φύση, ἀπέραντη χαρά, ποὺ πάντα μὲ λυτρώνεις
ἀπὸ τὴν κάθε πίκρα μου καὶ κάθε ἀνημποριά,
θέαμα ἀχόρταστα γλυκὸ τὸ μόχθο ποὺ ἀλαφρώνεις
μὲ τ' ἀγεριοῦ τὸ ρίπισμα, μὲ τ' ἄνθη, τὰ κλαριά,

Μ' ὅλες αὐτὲς τἰς σκορπιστὲς ὁρμὲς μιᾶς ἁρμονίας
ἐκπληκτικὰ ποὺ ἁπλώνονται κι' ὁλότελα μεθοῦν,
σκλάβος κ' ἐγὼ πῶς σέρνομαι τῆς ἴδιας σου μανίας
κι' ὅλες μου οἱ αἰσθήσεις ἀνοιχτὲς τὰ μάγια σου ποθοῦν!

Καὶ τώρα πιὰ πῶς ν' ἀρνηθῶ τὰ μαγικὰ ἀφορογιάλια
μὲ τοὺς βαθύκολπους μυχοὺς ποὺ ἡ θάλασσα χτυπᾶ
τἰς ἀμμουδιές, τὰ γλυστερὰ τὰ βράχια στὰ κανάλια,
γαλαζοπράσινες γωνιὲς ποὺ φέγγουν χαρωπά.

Ἀχ, πῶς πιὰ τώρα ν' ἀρνηθῶ τῶν ἀστεριῶν τὴ χάρη
τ' ἀχνάφεγγα χαράματα καὶ τὴν χρυσὴν αὐγὴ
κι' ὅλη σου τέλος τὴν πλατειὰ γοητεία ποὺ ἂς μοῦ πάρη,
ὦ Φύση, καὶ τὴν ὕπαρξη στὴν ἴδια σου ἀλλαγή.

Ἔτσι τὸ ξέρω κάποτε κ' ἐγὼ τὰ θὰ πεθάνω,
Φύση, πῶς μέσ' στοὺς κόλπους σου γιὰ πάντα θὰ χαθῶ
κι' ὅτι τὸ αἰθερογέννητο — σὰν τί μπορῶ νὰ κάνω —
τὸ θέαμά σου, ἄλλοιμονο, πρέπει νὰ στερηθῶ.

Μά, ὦ Φύση, ἀπ' τώρα χαίρομαι πῶς θἆμαι: ἐκεῖ στὸν κάμπο
κάτω ἀπ' τὸ χλόΐσμα τῆς γῆς ἐλπίθα ἑνὸς κλωνιοῦ
κ' ἴσως σὲ κάποιο χάρτο σου σὰν τὴ δροσιὰ νὰ λάμπω
κ' ἴσως στὸν κεχριμπάρινο καρπὸ τοῦ λεϊμονιοῦ.

Μὰν ἦταν μὲ τοὺς σκούληκες ἢ τοὺς σκορπιοὺς νὰ μείνω
ἢ στῶν φιδιῶν νὰ βρίσκομουν μπλεγμένος τὴ ζωὴ
πῶς τάχατες ν' ἀντισταθῶ, καὶ πῶς πάλι νὰ κρίνω,
Φύση, μεγαλοδύναμη, τὴν ἄγρια σου πνοή!

Μήπως κι' αὐτὸς ὁ φόβος μου πὼς κάποτε θὰ χάσω
τὴν ἐνσυνείδητη χαρὰ τῆς τόσης σου ὡμορφιᾶς
δὲ μοῦ κερνᾶει βαθύτερα τὸν πόθο νὰ χορτάσω
τώρα γλυκὰ τὴν αἴσθηση μιᾶς τέτοιας συντροφιᾶς.

* * *

Ὦ Φύση, κάτι ἀπόκοσμο στὰ σπλάγχνα μου φωνάζει
καὶ μέσ' στὶς ἶνες μου γραφτὸ μοῦ λέει ἀπ' τὶ μακρυνὰ
ξεκίνησαν τὰ κύτταρα τῆς σάρκας μου ποὺ βράζει
γιὰ νὰ μοῦ πλάσουν μιὰ ζωὴ φθαρτὴ ἔτσι καὶ πικριά.

Γι' αὐτὸ κοιώθω ἕναν ἄφωνο σκοπὸ νὰ μὲ μαγεύη
μπροστὰ στὸν ποικιλόχρωμο κι' ἄσκετο ἀναβρασμὸ
ποὺ δέρνει τὰ στοιχεῖα σου κ' ἡδονικὰ παιδεύει
τὸν ἄνθρωπο ὅλον ἔκπληξη, τέρψη καὶ θαυμασμό.

Γιατ' εἶμαι πλάσμα σου κ' ἐγὼ σταλμένο ἀπὸ τὸν κάπο
ποιὸς ξέρει πόσων ἄφαντων καὶ σκοτεινῶν ὁρμῶν
ποὺ σμίξανε καὶ μ' ἔφεραν ποιὸς ξέρει μὲ ποιὸν τρόπο
σ' αὐτὸν τὸν τόπο τῆς χαρᾶς μαζὶ καὶ τῶν λυγμῶν.

Καὶ νά, ποὺ τώρα μὲ ζητᾶς, κοντὰ στὴν ἀγκαλιά σου,
χωρὶς δική μου θέληση νεκρὸς νὰ θυθιστῶ,
σκληρὴ ἐρωμένη, κι' ἄπονη μητέρα, ποὺ ἡ μιλιά σου
κρυφὴ ἀπὸ μένα στέκεται στὸ στόμα σου κλειστό.

Λίγο τὸ θαῦμα τῆς χαρᾶς καὶ λίγη ἡ καλωσύνη
ποὺ μ' ἔφερε ἀτὸ νόημα μιᾶς σκέψης, μιᾶς ψυχῆς,
καὶ τώρα πάλι μὲ τραβᾶς στὴν ἄπλαχνή σου δίνη,
σὰ φύλλο ποὺ τὸ μάραναν οἱ ἀτάλες τῆς βροχῆς.

* * *

Μὰ κ' ἔτσι ποὺ τὴν ἔπλασες καὶ θὰ τὴν ξαναπάρης
τὴν ὕπαρξή μου ἐκεῖ βαθειά, ποὺ δὲ μπορῶ νὰ ἰδῶ,
τὸ πέρασμά μου, μάθε το, πὼς ἦτανε μιᾶς χάρης
ἐξαίφετο ἕνα δώρισμα πρὶν νὰ σβυστῶ ἀπὸ δῶ.

Γιατὶ τὸ ξέρω τί ἄξιζε ποὺ ἔγκρα ἔστω μιὰ στάλα
στὴ λάμψη καὶ στὴν ὡμορφιὰ τ' ἀπέραντου οὐρανοῦ
καὶ τί εὐτυχία μοῦ δόθηκε νὰ βλέπω μ' ὅλα τ' ἄλλα
τὰ ζῶα, τὴ γῆ, τὸν ἄρωτα, τὰ βράχια ἑνὸς βουνοῦ!

ΣΤΡΟΦΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΤΡΩΜΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Ὅς ἤτανε νὰ μπόραγα τἰς εὐτυχίες τοῦ κόσμου
(ἁδρὰ νὰ τἰς σκορπῶ
χωρὶς ἕνα παράπονο, μιὰ προσευχή, ἕνα δός μου
σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαπῶ.

Ὦ, ἂς ἤτανε νὰ μπόραγα τἰς πιὸ πλατειὲς ἐλπίδες
ὅσων κοιτοῦν ψηλὰ
νὰ τἰς μεταμορφώνω εὐθὺς σ' ὁλόθερμες ἀχτίδες
καὶ σ' ἄφθονα καλά.

Ἂς ἤτανε νὰ μπόραγα τὸν πόνο ν' ἀλαφρώνω
τοῦ δύστυχου ἀδερφοῦ,
νὰ σταματοῦσα τὸ ἔγκλημα, τὴ φρίκη καὶ τὸ φόνο,
τὸ φθόνο τοῦ κρυφοῦ.

Ἂς ἤτανε, ὦ, ἂς ἤτανε, ψυχή μου, νὰ μποροῦσα
νὰ γειάνω τοὺς τυφλούς,
τοὺς ἄρρωστους νὰ φρόντιζα καὶ νὰ βοηθοῦσα
τὴ φτώχεια στοὺς πολλούς.

* * *

Νὰ μπόραγα ἀπ' τὴ σκέψη μου νὰ σπέρνω τὴν ἀ-
στὴν ἄσπλαχνη ζωὴ (λήθεια
κι' ἀπ' τὰ δικά μου νἄβγαινε, ζεστή, μέσ' ἀπ' τὰ
τῆς γῆς ἡ ἀναπνοή. (στήθια,

Τῆς λύπης νὰ λιγόστευαν οἱ μαυρισμένες ὧρες
ποὺ μᾶς κρατοῦν σφιχτά,
νὰ ταξιδεύαν οἱ ἄνθρωποι στἰς φημισμένες χῶρες
μὲ βήματα ἀνοιχτά.

Εἰρήνη ν' ἁπλωνότανε σ' ὅλης τῆς γῆς τὸ πλάτος
καὶ φῶς παντοτινά,
νὰ μεταμορφωνόντουσαν ἡ βία καὶ τὸ κράτος
σ' ἀγάπη καὶ ὡσανά.

Ἂς ἦταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πιστὰ ν' ἀγαπηθοῦνε
μ' ἕνα βαθὺ παλμὸ
κι' ἀπὸ τὸ μῖσος τὸ ἄγονο ν' ἀπελευθερωθοῦνε
σὲ τέτοιον καθαρμό.

(Ἀπὸ τὴν «Κοινωνικὴ Συμφωνία»)

Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ

ΚΑΠΕΤΑΝ ΘΑΛΗΣ

ΕΚΑΤΖΑ βάρδια ὅπως χτυποῦσε, τὰ μεσάνυχτα
[ἡ καμπάνα,
θὰ βρισκότανε στ' «ἀπίκου», πάντα, ὁ καπετὰν
[Θαλῆς·
καὶ στὴ γέφυρα ποῦ ἐρχόταν, ἄπλυτος καὶ μαχμουρλῆς,
γιὰ τὸ τίποτα, ἑνὸς ναύτη, τοῦ μνημόνευε τὴ μάννα.

Τὶ μαρτύρια ποῦ τραβοῦσε, κειὸς ποῦ κράταε τὸ τιμόνι,
σὰν τοῦ σκάρταρε κουαρτίνι, μὲ καλμάδο τὸν καιρό·
ποῦ ἀφοῦ θ' ἅρπαζε στὰ σβέλτα, κατακέφαλο γερό,
δὲ θὰ πρόφτανε κατόπιν, σκαλοπάτια νὰ μαζώνει.

Μόλις βρίσκαμε φουρτοῦνα, σὲ μαγγιόρα περατζάδα,
καταριόταν ὅσους σπέρνουν, Νίτσε καὶ μηδενισμό·
μὰ στερνὰ κυττῶντας στὰ ὕψη, ξαπολοῦσε στριγγλισμό:
—«Δὸς μπουνάτσα καὶ σοῦ τάζω, δέκα πόντους, μιὰ
[λαμπάδα.»

Χάση κόσμου, στὸ Μπέϋ-Μπίσκη—τὴ νερένια καρ-
[μανιόλα—
κάποιο 'κόνισμα στὸ πέλαο, τὸ φουντάρισε μ' ὁρμή·
κι' ὅπως τῶρριχνε μὲ λύσσα, τὸν ἀκοῦσαν νὰ ἐκστομεῖ:
«Μιὰ καὶ χάνομαι σὲ λίγο, πνίξου πρὶν Ἅγιε Νικόλα.»

Πάρεξ ποῦταν θεομπαίχτης καὶ ζευζέκικο τομάρι,
δὲν τὸν χώνευε τὸ σύμπαν, γιὰ τὴ μαύρη του ψυχή·
καὶ στὶς πιάτσες μας ἀφῆκε, μι' ἀλησμόνητη ἐποχή,
ποῦ δὲν εὕρισκε πλιὸ ναῦτες, τὸ καράβι νὰ τσουρ-
[μάρει.

Τριάντα χρόνια καπετάνιος, πέθανε σὰν τὰ ρεμάλια,
δίχως σέντσι καὶ παντέρμος, στὸ γεροκομεὶὸ τοῦ Χούλ·
καὶ ταμμένος σάμπως νἆταν, στὶς στρατιὲς τοῦ Βελ-
[ζεβούλ,
τὸν σηκῶσαν, μεσονύχτι, χωρὶς κάσα καὶ μανάλια.

Μέσ' στὸ καπηλειὸ τῆς Τζιοῦντιθ, κάποιο φίλο εἶχ'
[ἀνταμώσει,
ποῦ στὰ χέρια τοῦ τυράννου, βασανίστηκε πολύ·
κι' ἀπὸ τζίνι σουρωμένος, ἔψελνε ὕμνους στὸ Θαλῆ:
«Ποῦταν σπέρμα τοῦ διαόλου, καὶ ποῦ ἡ γῆς, δὲ
[θὰ τὸν λυώσει».

Μὰ ἐγώ, ξέρω, πὼς μιλλιούνια σκόρπισε ἀπ' τὴ δού-
[λεψή του,
στὴ φτωχολογιὰ καὶ δίχως, νὰν τὸν παίρνει μυρουδιά·
κι' ὅτι σ'ὅλη τὴν ὑδρόγειο, κόσμου ἀπόκληρου παιδιά,
τώρα τ' ἄγνωστου πατέρα, θὰ σχωρνᾶνε τὴ ψυχή του...

*

ΑΤΖΥΜΙ

«ΘΕΕ ἂς μοῦ γένει τὸ χατῆρι
νὰ πατήσω Γιακοχάμα,
γιὰ νὰ κάμω χαρακίρι
μὲ τὴ χρυσαφένια κάμα,
στὴν παγόδα Μαγιαντόση
σὰν ἀντάξιος τῆς φυλῆς μου
κι' ἔτσι, Θεέ μου, νὰ τελειώσει
τὸ μαρτύριο τῆς ψυχῆς μου».

Μὲ σκοτάδι, μὲ φεγγάρι,
κάθε ἀποσπερνὸ ἀπ' τὴν πρύμη,
τὸ μακάβριο αὐτὸ τροπάρι
ἔψελνε στὸ Θεό του, ὁ 'Ατζύμι,
θερμαστὴς μέσ' στὸ «Λαπώνια»,
φορτηγό, σκαρὶ στελάδο,
πούχε ναῦλο γιὰ δυὸ χρόνια
Μπόστον - Κρίστομπαλ - Βαρβάδο.

Καὶ τὸ τσοῦρμο π' ἀγαποῦσε
τὸ θλιμμένο σύντροφό του,
μάταια νἄμπει προσπαθοῦσε
στὸ μεγάλο μυστικό του,
νἄβρει, ποιὸ στυγνὸ μαράζι,
ποιὰ θανάσιμη ἀγωνία,
δίχως οἶκτο, τὸν προστάζει,
νὰ σφαχτεῖ, στὴ Γιαπωνία.

Μὰ ἐκεῖ μόνο, σὰν τὸ πλοῖο,
φούνταρε τὴν ἄγκυρά του
κι' ὁ πιστός, μὲ μεγαλεῖο,
ρήμαξε ὅλα τ' ἄντερα του,
βγῆκε φόρα πῶς ἡ 'Αμάτι
σὲ καπρίτσιο της μοιραῖο,
τὸ συζυγικὸ κρεββάτι,
λέρωσε μ' ἕνα Εὐρωπαῖο! ...

Ο ΑΛΗΤΗΣ

ΕΤΗΣ 'Οντέσσας πλάϊ τὰ Σίλος,
μιὰν ἀφέγγαρη νυχτιά της
μπάρκαρε λαθρεπιβάτης,
στὸ «Πολύκτωρ» ἕνας σκύλος.

Βόγα πέλαο τὸ βαπόρι
τὸν ξετρύπωσαν χωσμένο,
μέσ' στὰ μπῶνκερς, πεινασμένο
καὶ τὸν μπάσανε στὴν πλώρη.

Στὸ φιλόξενο αὐτὸ σπῆτι,
μὲ στοργὴ τὸν ἐδεχτῆκαν
κι' ὅλοι ἐγκάρδια τοῦ δοθῆκαν
καὶ τὸν βάφτισαν: «'Αλήτη».

Τ' εἶν' τὸ κάθε μαραφέτι,
τ' εἶναι μπῖγα καὶ μπεντένι,
σβέλτ' ἀρχίνησε νὰ μπαίνει,
λὲς καὶ χρόνια στὸ κουρμπέτι.

Ναύτης βέρος στὰ ραγάνια
κι' ἄγριος κέρβερος στὴ ράδα,
τέτοιος, π' οὔτε φιλενάδα,
βγῆκε νἄβρει στὰ λιμάνια.

Σάμπως, σπέρμα βαποριέρη,
γαντζωνόταν στὴν κεραία,
καὶ στὴ γέφυρα παρέα
βάσταγε τοῦ τιμονιέρη.

Κι' εἶχε ἀκόμα, σπάνιους τρόπους,
φορτωμένος καλωσύνη,
μὰ πλιὸ ἀπ' ὅλα εὐγνωμοσύνη,
ποὺ δὲ βρίσκεις στοὺς ἀνθρώπους.

Σὰν ἐπέθανε μιὰ μέρα,
στ' ἀνοιχτὰ τοῦ κάβο Φρίο,
στὸ χαρούμενό μας πλοῖο
δὲν ὑψώθηκε ἡ μπαντιέρα.

Καὶ τὸ πλεούμενο γιομάτο,
θλίψη, ὧς στ' ἄλμπουρά του ἀπάνω,
σάμπως ναύτη βετεράνο,
τὸν φουντάρησε, στὸν πάτο...
. . . . . .

Χάσαμε τὴ συντροφιά μας,
στὴν ἀτέλειωτην ἀνία
κι' ἡ στυγνὴ μελαγχολία,
ξαναμπῆκε στὴν καρδιά μας...

ΑΛΕΚΟΣ ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΣ

ΑΠ' ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ: ΘΑΛΑΣΣΟΔΑΡΜΟΙ

Ο ΜΗΝΑΣ ΠΟΥ * * ΠΕΡΑΣΕ:

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

(ΕΙΚΟΝΑ: Π. ΒΑΛΣΑΜΑΚΗ)

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ποὺ δημοσιεύομε σήμερα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ εἶναι ἀνέκδοτη, κ' εἶναι τρία γράμματα ἑκ τῶν ὁποίων τα δυο πρῶτα ἀπευθύνονται στὸν Κίμ. Μιχαηλίδη (διευθυντὴ τῶν τότε «Παναθηναίων), ὅπου ἦταν ταχτικός του συνεργάτης· τὸ τρίτο στὸν ποιητὴ Π. Ζητουνιάτη, ποὺ ἔμενε τότε στὸ Παρίσι. Ὅπως καταλαβαίνει, ὁ ἀναγνώστης σήμερα ὅπου ἐξακολουθεῖ ἀκόμα τὸ γλωσσικὸ ζήτημα (ἂν καὶ τελειωμένο πιὰ κατὰ τὴ γνώμη μας) καὶ ξεπετιέται κάποτε-κάποτε καὶ ἡ ὑπόθεση Σολωμοῦ εἶναι πιὸ πολύτιμα καὶ ἐπίκαιρα, γιατὶ ρίχνουν φῶς σὲ δύο πάντα ἐπίμαχα καὶ ἐνδιαφέροντα ζητήματα, ἱκανὰ ὁποιαδήποτε ὥρα νὰ συγκινήσουν καθέναν καὶ νὰ τοῦ ἀνάψουν τὴ διάθεση γιὰ φιλολογικὸ πόλεμο. Λυποῦμαστε μόιο ποὺ λόγω τῆς θέας νὰ τυπωθοῦμε καὶ νὰ προσφέρομε ἀπὸ τὶς στῆλες μας κάτι σὰ μεταμόσυνο στὸν ἐθνικό μας Ποιητὴ δὲν ἠμπορέσαμε νὰ συνοδέψαμε τ' ἄγνωστα αὐτὰ κείμενα μὲ πιὸ διαφωτιστικὰ σχόλια, γιὰ νὰ μὴν μείνουν στοὺς νεωτέρους ποὺ δὲν ξέρουν καλὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, κενά, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς δυσκόλευαν στὴν κατανόησή των.

*

11 ΧΡΟΝΙΑ κλείνουν τὸν ἄλλο μῆνα ποὺ ὁ Καβάφης ἄφισε τοῦτον τὸν κόσμο γιὰ νὰ μεταφερθῆ στοὺς χλοεροὺς λειμῶνας τῆς Ἀθανασίας. — κι' ἔντεκα χρόνια πέρασαν ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ τὸν κακοποιοῦν μερικοὶ μὲ τὰ ἄρθρα των, τὶς ἀναμνήσεις, τὶς διαλέξεις των: πράγματα ποὺ τόσο τὰ εἴχαμε πιὰ συνειθίσει καὶ χαμογελούσαμε μόνο συγκαταβατικὰ σὰν μᾶς ἀναγγελόταν κάθε νέα τέτοιου εἴδους. ἐκδήλωση. Ξέραμε ἐκ τῶν προτέρων τὶς καινούργιες «ἀποκαλύψεις» ποὺ θὰ μᾶς ἔκαναν καὶ τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ θὰ μᾶς ἔδιναν. «Ὁ θάνατός σου, — ἡ Ζωή μου» ἦταν καὶ εἶναι, τὸ σύμβολο μερικῶν· τί θὰ ἦταν ἄραγε αὐτοί, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἕνας Καβάφης, ἕνας Παλαμᾶς, ἕνας Κάλβος, ἕνας Γρυπάρης. — τέλος, μιὰ Νεοελληνική — ἔστω καὶ φτωχὴ — Λογοτεχνία καὶ Ποίηση... Μὰ ἐκεῖνο ποὺ μᾶς κάνει νὰ τρέμωμε σύγκορμοι καὶ νὰ ζητοῦμε τὴν ἐπέμβαση, τέλος πάντων, τῶν ἁρμοδίων, εἶναι μιὰ συλλογὴ ἀπὸ «Δέκα σχέδια» ποὺ θγῆκε πρὸ ὀλίγων μηνῶν μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς δεκαετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἐμπνευσμένα ἀπὸ ἰσάριθμα ποιήματά του. Ἐν ὀνόματι τῆς Τέχνης, γιὰ τὴν ὁποία ὅλοι λένε πὼς ἐνδιαφέρονται, — δὲ θρέθηκε ἕνας τεχνοκρίτης, ἕνας θαυμαστὴς τοῦ Καβάφη, ἕνας τέλος πάντων ἄνθρωπος νὰ δυσκολευτυρηθῆ καὶ νὰ ὑψώση φωνή, ἀπέναντι στὰ ἀνοσιουργήματα καὶ στὰ ἐξευμηλώματα αὐτά; Ὑπάρχει ἔχνος ἀληθινῆς Τέχνης σ' αὐτὰ τὰ πράγματα; Δὲν ὑπάρχει αἰσθητικὴ σ' αὐτὸν τὸν τόπο γιὰ νὰ τὰ στιγματίση; Πῶς κατάθρωσε νὰ φιλοξενήση ἐπὶ-δυό, τέσσερα στὶς στῆλες του ἑβδομαδιαίο περιοδικὸ ποὺ πρωτοπορεῖ (...κι' ὄχι πομπονορεῖ) χωρὶς νὰ ἐρυθριάση ἢ διευθυνσή του, ποὺ καταγίνεται μάλιστα μὲ τὴν προχωρημένη κριτική; Ἔτσι ὑποστηρίζονται οἱ Νέοι; Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ Νέοι, ποὺ θὰντιπροσωπεύσουν αὔριο τὴ νέα Τέχνη στὸν τόπο μας; Μὰ νομίζωμε, πὼς εἶναι ἀτροπή!...

ΕΝΑ ΖΗΤΗΜΑ:

«Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά. Στὴν τελευταία ἀξιόλογο λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τῶν συγγραφέων τοῦ τόπου μας κι' ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει ἐπάξια καὶ τὴν πνευματική μας ζωὴ μὰ καὶ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ τόπου μας, ἐντύπωση μοῦ κάνει πὼς δὲν ὑπάρχει πουθενὰ οὔτε γραμμή, οὔτε ἔχνος, θρησκευτικότητας. Μυθιστορήματα, διηγήματα κ. ἄ. ποὺ μιλοῦν καὶ περιγράφονται ρ' αὐτὰ τὸποι, χαρακτῆρες, ζωές ἤθη κι' ἔθιμα καὶ πολλὰ ἄλλα, δὲν ἀναφέρουν καθόλου κάτι τέλος πάντων, ποὺ νὰ δείχνει ὅτι καὶ ὁ τόπος καὶ οἱ ἥρωες ποὺ κινοῦνται σ' αὐτὰ πιστεύουν σ' ἕνα Θεό, ἔχουν μιὰ θρησκεία, ἢ ἀκολουθοῦν θρησκευτικὲς ἢ ἄλλες ἀρχές. Τί νὰ συμβαίνει ἄραγε; Μήπως οἱ συγγραφεῖς (ὅλοι) δὲν πιστεύουν τίποτα, ἢ μήπως οἱ ἥρωές των. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν. Πιστεύω ἀπόλυτα πὼς κι' οἱ συγγραφεῖς εἶναι χριστιανοὶ καὶ οἱ περιγραφόμενοι, τὸ ἴδιο—πιότερο δηλ. οἱ δεύτεροι γιατί εἶναι ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ, τοῦ λαοῦ, τῆς ἐπαρχίας. Τότε, ποῦ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ ἔξωση τῆς θρησκευτικότητας τῶν ἀπὸ τὶς περιγραφὲς ποὺ μᾶς δίνουν οἱ συγγραφεῖς μας; Τυχαία ὑπόθεση, ἢ ἄλλο γεγονός;

Μὲ συγγνώμες γιὰ τὴν ἐνόχληση
Κλ. Δημακόπουλος».

●

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἀλ. Σολομοῦ: «Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα»: Τραγωδία λίαν εὐτράπελος.

Ο κ. Α. Σολομός, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σύντομο πρόλογό του, ἀποφεύγει τὶς ὑποθέσεις τὶς πλασμένες ἐντελῶς ἀπὸ τὸν κάθε συγγραφέα καὶ προτιμᾶει τὶς ἔτοιμες, τὶς ὁπωσδήποτε λαϊκοποιημένες, ποὺ ἔχουν ὁλοκληρωθεῖ κι' εἶνε πιὰ κλεισμένες πθεί, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὶς ἔγνιες κι' ἀπὸ τὰ ψαξίματα γιὰ ὑπόθεση καὶ γιὰ περιπέτειες. νὰ βάλει στὰ ὅρια τὰ καθορισμένα τὴν εἰδικὴ ἔμπνευσή του· δὲν τὸν μέλει, ἂν εἶνε ἠρωϊκὲς παλαιότερες ἢ ἀν τυχὸν ἀναφέρονται σὲ ἀσήμαντα σχετικῶς γεγονότα τοῦ ἁπλοῦ βίου, φτάνει νὰ εἶνε παράδοση· τὴν ἀντίληψή του βέβαια τὴ σιδέρωμαι, ἀλλὰ δὲ φαντάζομαι πὼς εἶνε δυνατὸ μὰ τὶς μεῖνει γιὰ πολὺν καιρὸ πιστός· θ' ἀλλάξει, γιατὶ δὲν τὸ ἐπιτρέπει συνήθως ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀκολουθεῖ ἕναν ὁρισμένο δρόμο· οἱ συγκινήσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπιβάλλουν μόνες τους τὴν ἔκφραση ποὺ θὰ πάρουν πρὸς τὸ παρὸν ὅμως μ' αὐτὴν βολεύεται, καὶ τὴν δουλεύει μὲ συνέπεια πάντως, ἢ, καλύτερα μ' αὐτὴν ἀρέσκει διέξοδο καὶ «φεύγει» ἀπὸ τὴν πεζότητα ποὺ θλέπει στὶς «ἐπιτυχίες» τῆς ρουτίνας· ὅμως ἡ ρουτίνα τῆς δραματογραφίας μας δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν τομέα ὅπου ἐκλέγει τὶς ὑποθέσεις της. ἀποφεύγοντας ἐκείνη συστηματικὰ τοὺς παραδομένους μύθους· τέλος πάντων τὸ ἐλάττωμα τοῦ «Βέλθανδρου...» δὲ βρίσκεται καθόλου ἐδῶ· βρίσκεται ἀλλοῦ:

α΄) Τὸ κύριο βάθρο τοῦ ἔργου, ἡ κεντρική του ἰδέα, δὲν εἶνε τελειωτικὰ ξεκάθαρη· στὴ σ. 77 ὁ ἥρωας λέει ὅτι ἄφισε τὴν πατρίδα του καὶ τὴ γλυκιτζέδικη ζωή του, τὴν ἀργὴ καὶ τὴν ἄδεια, γιὰ νὰ μὴ διαδεχθεῖ στὸ θρόνο τὸν πατέρα του τὸ βασιλιά, νομίζοντας πὼς δὲν εἶνε ἄξιος· ἀλλοῦ, σ. 101, 111 καὶ 113, ἡ ἔλλειψη τοῦ ἔρωτα τοῦ ἔκαιε στὸν τόπο του δυστυχισμένο κι' ἀγίκανο γιὰ μεγάλα ἔργα καὶ μόλις θρῆκε τὴ Χρυσάντζα τοῦ ἤρθαιε μαζί καὶ οἱ πολλές του οἰ κρυμμένες ἱκανότητες. Ἂς ἀφίσουμε τὴν ἀστάθεια τῆς κύριας αἰτίας ποὺ γράφηκε τὸ ἔργο — χωρὶς τὴν ἐξακριβωμένη της τὴ σαφήνεια δὲν μπορεῖ νὰ κανονίσει ὁ θεατὴς τὴ συγκίνησή του καὶ μένει μετέωρος — κι' ας παραδεχτοῦμε πὼς ὁ ἥρωας εἶνε τὸ πᾶν καὶ πως αὐτὸ θέλει νὰ μᾶς πεῖ μὲ τὴν τραγωδία του ὁ συγγραφεας· ἰδέα ὄμορφη, τρυφερὴ καὶ ρομαντική, ἀλλὰ εὐτελὴς καὶ μάλιστα γι' ἄνθρωπο μὲ τὴ μόρφωση τοῦ κ. Σ. Αὐτὸ ἔλειπε: τὴν ἀξία τῶν ἀντρῶν τῆς ζωῆ νὰ τὴν κανονίζει ἡ κάθε Χρυσάντζα!

καὶ β΄) Τὸ ἔργο δὲν ἔχει καμιὰ ἀντιπάθεια μὲ τὴν ἑλληνικὴ ζωή· κανένα πρόβλημα, κανένας καϋμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ βίου δὲ φαίνεται νὰ ἔχει ἐμπνεύσει τὸν κ. Σ. Καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα ξεπετιέται ἡ οὐσιαστικὴ ποίηση. Στὴν ἀργὴ, κάτω ἀπὸ τὰ πρόσωπα, ὑπάρχει καὶ μία σημείωση ποὺ λέει γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς τραγωδίας· τὴν ὁρίζει «ὅπως θὰ τὴ δεῖ τὸ μάτι τοῦ λαϊκοῦ ζωγράφου»· ὁμολογῶ πὼς δὲν ὑπάρχει στὸ «Βέλθανδρο...» καμιὰ λαϊκότητα· πρόκειται γιὰ μιὰ δουλειὰ λογίου συγγραφέα ποὺ ἔχει στὶλ παραμυθοῦ, ἀκριθῶς γιατὶ ὁ συγγραφέας εἶνε μελετημένος σχετικὰ μὲ παρόμοιες φιλολογικὲς μορφές. (Δὲν θέλω νὰ πὼ καθόλου ὅτι κάνει «φιλολογία»).

Ὁ «Βέλθανδρος...» εἶνε ὡς τόσο γεμάτος λεπτομερειακὲς ἀρετές· οἱ ἀρετὲς ποὺ αὐτὲς εἶνε δεξιοτεχνικὲς καὶ φτάνουμε στὸ ἴδιο σημεῖο μὲ τοὺς ρουτινιέρηδες ποὺ δὲν ἔχουν οὐσία παρὰ δεξιοτεχνία μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ὁ κ. Σ. ἀντλεῖ ἀπὸ πηγὲς παρὰ πολὺ μεγάλες (Σαίξπηρ, Μολιέρος) καὶ γι αὐτὸ ἔχουμε νὰ χαιρόμε πολλὰ χαριτωμένα μερη καὶ πρὸ παντὸς τοὺς τύπους, τῶν δύο ὑπηρετῶν· οἱ ὑπηρέτες αὐτοὶ εἶνε τὸ πιὸ σημαντικὸ κέρδος τῆς θεατρικῆς μας φιλολογίας ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦτο· εἶνε δύο τύποι θεαματικότατοι, ἀπολύτως ἀδαντεδόρικοι γιὰ τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ θὰ τοὺς παίξουν καὶ, γιὰ μιὰ στιγμή, δικαιολογοῦν καὶ τὸ χαρακτηρισμὸ «λίαν εὐτράπελος», ἂν καὶ ὁ ὅρος ἔχει, κατὰ τὸ συγγραφέα περισσότερη βαθύτητα καὶ πάει πρὸς ἄλλη τὴ συγκρότηση ποὺ δὲν ἔχει δηλ. αἰματηρὴ ἔκβαση· ὁ χαρακτηρισμὸς εἶνε χρήσιμος καὶ πλουτίζει τὴ θεατρική μας ὁρολογία καὶ εἶνε κάτι τι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ὅρο «ἰλαροτραγωδία», ποὺ μὲ αὐτὸν θὰ μποροῦσε νὰ τὸν μπλέξει κανείς, ἂν δὲν ἐξέταζε τὸ πράγμα μὲ σοβαρότητα.

Ἡ τραγωδία ἔχει ἀκόμη πολλὴ εὐγένεια, γλύκα καὶ ἁρμονία στὸ γράψιμο, κάπου, σ. 25 καὶ 27 ἕνα πρόσωπο μᾶς λέει τὸ τί σκέπτεται μέσα του φωναχτὰ κατὰ τὸ συστημα τοῦ Ὀνῶλ, ποὺ τὸ ξέρει καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ «Παράξενο ἐντερμέτζο», ἀφοῦ ἔχει γράψει ὁ κ. Σ. καὶ μιὰ μελέτη γιὰ τὸ δημιουργό του.

Ἀλλοῦ (εἰκόνα πρίτη) θὰ βροῦμε πολλὴ φαντασία, ἀλλοῦ πάλι εὐχάριστους ἀναχρονισμούς, ἐνῶ μιὰ φορὰ ἔχουμε καὶ κάτι σὰν αἴσθηση κινηματογράφου (νοῦρω στὴ σ. 30), καὶ οἱ δύο τελευταῖες εἰκόνες εἶνε γραμμένες σὰ θιαστικά.

Στὸ σύνολό του δὲ θὰ μποροῦσε μὲ βεβαιότητα νὰ πῶ ἂν θὰ πετύχαινε στὴ Σκηνή· πιὸ ἀμφίβολο δὲν ὑπάρχει — καὶ μάλιστα ὅταν ἔχουμε νὰ κάνουμε, ὅπως στὴν περίστασή μας, μὲ θεατρικὸ ἔργο ποὺ δὲν θέλει νὰ μεταχειριστεῖ τὰ συνηθισμένα τερτίπια τῆς ρουτίνας — ἀπὸ τὸ ἰδιο προβλέψει κανεὶς στὴν πιθανὴ ἐπιτυχία· ὁ Χρηστομάνος γελάστηκε στὴν «Τριτοεύνεση», ὁ κ. Χέλμης στὸν «Ποπολάρο» καὶ ἄλλοι, εὐρωπαῖοι, ἀγάλογα. Ἂν εὕρισκε σκηνοθετικὴ διάθεση θερμὴ θὰ εἶχε πολλὲς ἐλπίδες· καὶ γιὰ νὰ ἐξηγηθῶ καλύτερα μὲ τὸν ἀναγνώστη μου, θὰ ἔλεγα πὼς τὸ ταιριαστὸ του θέατρο θὰ ἦταν τὸ «Θέατρο Τέχνης» καὶ ἂν παιζόταν ἀντὶ τῆς «Σουάνεβιτ» π. χ. πέρισυ, θὰ γλύτωνε ὁ θίασος ἀπὸ τὴ δυσάρεστη ἔκπληξη ποὺ πρόσφερε στοὺς θεατὲς μὲ τὸ παραμυθόδοσμα ἐκεῖνο· ἀλλὰ ὁ «Βέλθανδρος...» δὲν εἶνε γνωστὸς τότε...

Δὲ λείπουν ἀπὸ τὸ «Βέλθανδρο...» οἱ πολυπέλειες καὶ ὁ πολὺς κόσμος· γνειάζεται δηλ. ἔξοδα καὶ παραπανιστοὺς ἠθοποιούς· κι' αὐτό, γιαὶς ν' ἀονείμαι τὴν ἀξία ποὺ ἔχει στὸ Θέατρο ἡ θεματικότητα, τὸ θεωρῶ σφάλμα· δὲν ἔχει ἀνάγκη τὸ ἔο 'Ελληνικὸ Θέατρο ἀπὸ θεματικότητες φτάνει πιά!

Γενικὰ ἔχω νὰ πῶ ὅτι ὁ «Βέλθανδρος...» σὰν ἔργο νέου θὰ ἔχει τὴ σημασία τῆς τίμιας ἀροῆς καὶ μᾶς δίνει πολλὲς ὑποσχέσεις, γιατὶ πάντα ὁ κ. Σ. βρίσκεται ποὸς τὸ σωστὸ δρόμο, ποὺ ὁδηγεῖ στὸ ποιητικὸ Θέατρο, τὸ γνήσιο, κι' ἐπειδὴ πιστεύω στὸ ἰδίωμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπιτελεῖ θαύματα περιμένω ἀπὸ τὸ συγγραφέα τοῦ «Βέλθανδρου...» κάτι τέτιο, ἀν ἐπιζητήσει, μὲ καιοὸ καὶ μὲ κόπο, νὰ κολλιεργήσει μερικὲς ἀρετὲς ποὺ καὶ ν' ἀποφύγει μερικὰ ἐλαττώματα· μαζὶ θ' ἀκολουθήσουν καὶ οἱ ἀπορθλεπτες ἐκεῖνες ἐπικουρίες ποὺ ἔφερε νὰ διαθέτει τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχή, ὅταν λαχταράει μὲ γεφὴ πίστη καὶ μὲ συνείδηση τῆς εὐθύτης νὰ δουλέψει γιὰ νὰ βοηθήσει τὸν πολιτισμὸ τῆς πατρίδας του καὶ μάλιστα σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ ἐξευνεισμό, κ ἀθὼς τὸ Θέατρό μας, ποὺ ζητάει τοὺς ποιητές του τοὺς ἄξιους.

Π. Κατσέλη: «Γύρω ἀπὸ τὸ Θέατρο».

Υ ΠΑΡΧΟΥΝ σκηνοθέτες μας ποὺ γράφουν πρόθυμα (Κατσέλης Κασσαντινός. Κούν, Μουζενίδης, Κουμελάκης), ἄλλοι φτάνουν τὸ πολύ. ἔως μία συνέντευξη (Σασσαντίδης) καὶ ἄλλοι, δὲ γράφουν λέξη (Ροντήρης) Ζήτημα ἰδιοσυγκρασίας· ἐμένα μοῦ ἀρέσει ὁ τύπος Ροντήρη· ἢ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς-ζευγᾶς· τὸ βιβλίο τοῦ σκηνοθέτη εἶνε ἡ παράσταση.

Ὁ κ. Κατσέλης ἐδῶ καὶ δέκα σχεδὸν χρόνια, τύπωσε τὴν ποώτη του θεατοικὴ μελέτη μὲ θέμα τὸ α΄Ὀθέλλο», ὅπου ἡ ἐπίδοσση τοῦ δασκάλου-ἰδανικοῦ του τοῦ Φώτου Πολίτη δὲν ἦταν καθόλου ἀφανής. Μὲ τὸ καινούγιο του τὸ βιβλίο μᾶς προσφέρει μὲ τρόπο στηριγμένο σὲ σταθεοὰ θεωρία μιὰ πλατιὰ ἐργασία γιὰ τὸ «Ρωμαῖο καὶ Ἰουλιέττα» καὶ πιὸ λίγα γιὰ τὸ Σαΐξπηρ ὡς κωμωδιογράφο. Ἐδῶ ἡ ἀνάμνηση τοῦ Πολίτη ἀδυνατίζει καὶ ὁ χαρακτήρας εἶνε μοναδικὰ σκηνοθετικός, ἐνῶ στὸν «Ὀθέλλο» μιλοῦσε πιὸ πολὺ γιὰ τὴν τοανωδία αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὴν ποιητική της ἄποψη. Δὲ λείπει πάντα καὶ τώρα ἡ τάση πρὸς τὰ μεγάλα, πρὸς τὴ ἔξαρση ποὺ χαρακτηρίζει γενικὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ κ. Κ. στὸν πνευματικό μας βίο.

Ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἀξιόλογη εἶνε πὼς ἔχουμε μπροστά μας κάτι τι ζωντανὸ καὶ ὄχι μόνο θεωρίες· μᾶς δίνεται στὰ γεμάτα ἡ πρόθεση τοῦ σκηνοθέτη - συγγραφία νὰ πεῖ πρῶτα τὴ γνώμη του — αὐτὸ προφανῶς τὸν ἐνδιαφέρει πρῶτα — καὶ ὕστερα νὰ βοηθήσει τὴ σωστὴ σκηνικὴ ἐρμηνεία τῆς ἐρωτικῆς τραγωδίας· μαζὶ κάνει πρὸς διάφορα σημεῖα πολλὲς ἐπιθέσεις καὶ πιὸ πολὺ τὰ ὅβλια του ρίχνονται πρὸς τὸ ἀνέβασμα τοῦ «Ρωμαίου» ἀπὸ τὸ Ἴδρυμα τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια.

Ἐντύπωση κάνει σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ἡ σίγουρη πεποίθηση τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν ἀξία του, πεποίθηση ποὺ ἁπλώνεται σὲ ὅλες του τὶς σελίδες καὶ τοῦτο εἶνε κάτι τι ὡραῖο, γιατὶ δίνει ἕναν τόνο ἐσοτικὸ καὶ κάνει τὸ κείμενο νὰ ζωντανεύει, ἀφοῦ μάγεται, πιστεύοντας στὸ δίκιο του πρὸς ὅλους ποὺ διαφωνοῦν.

Πρόκειται λοιπὸν κυρίως γιὰ σπουδιώσεις σκηνοθετικὲς· ἐπεξεργασμένες λογοτεχνικὰ καὶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, ὁ θεατρίνος αὐτὸς ἔχει γάοες λογοτεχνικές, θερμὴ ἔκφραση καὶ σχεδὸν καὶ ὄφος.

Ὁ κ. Κ. ἀγαπάει τὸ Σαΐξπηρ γιὰ λόγους παιδαγωγικοὺς γιὰ τὸν τόπο μας ποὺ δὲν ἔχει σπουδαία θεατοικὴ παράδοση. Αὐτὰ βέβαια τὰ ἔλεγνε ὁ Πολίτης. Θὰ μποροῦσε ὅμως νὰ βρεθεῖ κανεὶς καὶ νὰ τοῦ πεῖ τοῦ κ. Κ. ὅτι αὐτὴ τὴ σαιξπηρολατρεία θὰ τὴ θεωροῦσε ἴσως ὡς μιὰ «φυγή», καθὼς λένε, ὡς ἕνα τεῖχος ποὺ ὑψώνει ὁ κ. Κ. μεταξύ του καὶ μεταξὺ τῶν ὅλλων, ποὺ δὲν εἶνε σαιξπηροι. Τὸ καλύτερο θὰ ἦτανε νὰ κύτταζε ὁ κ. Κ. καὶ πάρα ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο του, μήπως ὑπάρχουν συγγραφεῖς ντόπιοι ποὺ θὰ εἶχαν τὴν ἀνάγκη τῆς ἐνθάρρυσής του· ἀλλὰ γιὰ μιὰ τέτια διασκονία χάρη τοῦ πολιτισμοῦ μας θὰ ἦταν κάτι τι τὸ ἀταίριαστο μὲ τὸ σκηνοθετικὸ πρωταγωνιστιλίκι ποὺ καλλιεργεῖται βλαβερὰ ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια στὸν τόπο μας.

Ἂν τώρα τὶς μελέτες αὐτὲς τοῦ κ. Κ. τὶς εἶχε γράψει ἕνας λόγιος, θὰ εἶχε κάτι πραγματικὰ ἕνα κατόρθωμα· στὴν περίστασή μας ὅμως ποὺ τὶς ἔχει γράψει σκηνοθέτης τὸ κατόρθωμα περιμένει τὴν ὁλοκλήρωσή του μ' ἕνα πεοιθήσιμο ἀνάλογο ἀνέβασμα τοῦ «Ρωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιέττας», ὅπου νὰ χασοῦμε τὴν τραγωδία μὲ ὅλη μας τὴν καοδιά, παοουσιασμένη συμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ «Γύρω ἀπὸ τὸ Θέατρο».

Clifford Bax: «Σωκράτης» δραμ. ἔργο σὲ 6 εἰκόνες. Μετάφρ. Ν. Παταρόδου.

Ο ΒΙΒΛΙΟ τοῦτο εἶνε διαλογικὸ πνὶ πολὺ παρὰ δραματικό. εὐχάριστο καὶ ἁπλό· τὸ συνγραφέα του τὸν κατένει ὁλόκληοο ἡ νοητρεία τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. ποὺ προφανῶς τοὺς ἔχει καταλάβει καλὰ κοὶ τοὺς ἔαναπλάθει μὲ μιὰ χασοχτησιστικὴ εὐαισθησία· ἐκλαϊκεύει σχεδὸν μερικὲς πλευοὲς τὶς φιλοσοφίες ἐκείνης χωρὶς φάστο καὶ χωρὶς λογιότητα.

Γι' μᾶς ἔχει σημασία γιατὶ μ' αὐτὸ μᾶς πρωτοφανερώνεται τὸ μεταφραστικὸ τάλαντο τοῦ κ. Ν. Παπασοόδου. ποὺ δὲν εἶνε καθόλου μικρό· ἀπεναντίας ἔχει πολλὴ αἴσθηση τῆς ἑλληνικῆς καὶ δείχνει πὼς, ἂν ὁ μεταφραστὴς τὸ κάνει ἔργο του τὸ νὰ καταπιαστεῖ μ' αὐτὴ τὴ δουλειά. τὸ Θέατοο θὰ κεοδίσει ἕναν εὐσυνείδητο καὶ ποοικισμένο παράγοντα. ποὺ βεβαιότατα θὰ τ' ὠφελήσει ὄχι λίγο.

ΓΙΑΝ. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΣΗΜ. α΄) Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κατσέλη ἔνει καὶ ἐυλογοαφίες· ἕνας ἀουόβιος ποὺ νὰ ἔέοει «ἀ μυστικὰ καὶ τῆς ἐυλογοαφίας καὶ τῆς διακοσμητικῆς θὰ ἔποεπε νὰ γράψει κάτι τι γι' αὐτὸ τὸ καινοὺοιο φαινόμενο ποὺ γενικεύθηνε σχεδὸν στὶς ἐνδόσεις τοῦ τελευταίου καιοοῦ καὶ νὰ μᾶς βαθμολογήσει καὶ τοὺς ἐυλογράφους μας σ' αὐτὴ τὴν εἰδίκευσή τους.

Β΄) Καὶ ὁ κ. Κατσέλης καὶ ὁ κ. Σολομὸς ἔχουν σφάλματα γλωσσικὰ — λίγα. πολὺ λίνα εὐτυχῶς — ἐενισμοὺς. ὁ ἕνας ὅρους φιλοσοφικοὺς κανὰ μεταφρασμένους ὁ δεύτερος. Ἂς μιλήσουν καὶ γι' αὐτοὺς ἄλλοι. ποὺ νὰ θεωοοῦν πρῶτο καὶ κύριο τὴ γλωσσικὴ γνησιότητα. Ἐμένα μὲ φτάνει ποὺ μίζησα γιὰ δυό. ἢ μάλλον γιὰ τρία, ἕοντα μὲ θεατοικὴ σημασία. τὰ κα. θένα στὴ σειρὰ του καὶ στὴν ἄποψή του.

σ.—

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Πλούσιαν ἐργασία ἑτοιμάζει καὶ πάλιν ὁ Μυριβήλης. Χώρια ἀπὸ μιὰ καινούργια νουβέλλα τοῦ ἔγραψε αὐτὸν τὸν καιρὸ κι ἡ ὁποία θὰ δῆ τὸ φῶς σύντομα εὐθὺς ὡς κυκλοφοριοθῆ ἡ νέα ἔκδοση τοῦ «Βασίλη τοῦ Ἀρβανίτη», θὰ τυπωθῆ μιὰ νέα, μεγάλη νουβέλλα του, «Τὰ παγανὰ» ποὺ ἔγραψε τελευταῖα καὶ εἰκονογραφεῖται ἀπὸ τὸ νέο χαράκτη Γ. Μάραλη.

(Συνέχεια ἐκ τῆς 59 σελ.)

ζουν σὰ σπάνια λογοτεχνικὰ κομμάτια—μικρὰ μὰ ὡς τόσο φωτερὰ κι' ἀχτινοβόλα ὡσάν πολύτιμα πετράδια—τόσα χρονογραφήματα τοῦ Στράτη Μυριβήλη, τοῦ Κώστα Βάρναλη, τοῦ Παύλου Παλαιολόγου;

Δὲν ξέρω ἂν οἱ ἴδιοι θέλουνε καὶ μποροῦνε ν' ἀπαρνιοῦνται τὸ λογοτέχνη ποὺ φωλιάζει μέσα τους τὴν ὥρα ποὺ σκυμμένοι στὸ ἐπαγγελματικὸ τραπέζι, κινᾶνε γιὰ νὰ γράψουν χρονογράφημα. Μὰ κι' ἂν σᾶς ποῦνε μὲ εἰλικρίνειαν ἀξιέπαινη πὼς ἔτσι κατορθώνουνε καὶ πράττουν, πάλι γελιοῦνται μοναχοί[τους! 'Ανήμποροι ἴσως νὰ κρίνουνε τὰ ἴδια τους πνευματικὰ παιδιά, δὲν ξέρουνε καλὰ-καλὰ τί ἔχει ξεπηδήσει—πολλὲς κι' ὄχι μονάχα λιγοστὲς φορὲς—ἀπὸ τὴ μύτη τοῦ κοντυλοφόρου τους, τὴν ὥρα ποὺ μὲ ξένοιαστη—ἀπὸ λογοτεχνία!—καρδιά, πετᾶνε στὴ δημοσιότητα τὸ «εὔκολο» χρονογράφημα. 'Ο λογοτέχνης, ἂν θάρρεψαν ὅτι τὸν εἶχαν κάνει πέρα, θερμόαιμος καὶ ἀνυπάκουος, εἶχε τρυπώσει πάλι πίσω, εἶχε σταθεῖ κοντὰ στὸν «ταπεινὸ» δημοσιογράφο, εἶχε διεισδύσει στὸ μυαλό του, εἶχε ἁπλωθεῖ μέσ' τὴν ψυχή του κι' εἶχε καθοδηγήσει πιστὰ καὶ θαρρετὰ τὸ χέρι ποὺ ἐργαζόταν—μηχανικά;—ἀπάνω στὸ χειρόγραφο. Κι' ἀπὸ προσωπική μου πεῖρα κι' ἀπὸ τὸν κόπο τῆς δουλειᾶς μου ξέρω καλὰ αὐτὴ τὴν τόσο ὁλόχαρη στιγμὴ ποὺ ξεκινώντας γιὰ νὰ γράψω τὸ κείμενο τῆς μιᾶς καὶ μόνης μέρας δίνουμαι ὁλόκληρος στὸ χρονογράφημά μου, σ' αὐτὸ τὸ παραπαΐδι τῆς λογοτεχνικῆς καὶ δοξασμένης ἀφεντιᾶς· καὶ τότε αἰσθάνουμαι πὼς μύριοι κόσμοι φωτοβολᾶνε ἐμπρός μου, μύριες ἀχτῖδες ὁμορφιᾶς ξεχύνουνται ἀπὸ μέσα μου καὶ σταματάω τελικὰ βαθειὰ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν «πρόχειρη» δουλειά, ποὺ φαινομενικὰ τουλάχιστον θὰ ζήση ἢ δὲ θὰ ζήση ἕνα εἰκοστετράωρο. "Ετσι μέσ' τὴ συνείδησή μου καλὰ ἢ κακά, δίκαια ἢ ἄδικα - πάνω ἀπὸ ὁμνημένες προσπάθειές μου στὸ θέατρο, φορὲς φορὲς θέλω νὰ ξεχωρίζω κάποιο δειλό μου χρονογράφημα πού βγῆκε μέσα ἀπ' τὸν καλύτερον ἑαυτό μου καὶ ποὺ ποτὲς μου δὲ ρωτήθηκα ἂν εἶναι ἢ ἂν δὲν εἶναι λογοτεχνία ἢ ποίηση. "Ημουνα τόσο βέβαιος γι' αὐτό! "Οπως πιστεύω ἀκλόνητα πὼς κι' ὁ Μελᾶς κι' ὁ Μυριβήλης κι' ὁ Βάρναλης κι' ὁ Παλαιολόγος. δὲ θὰ ρωτήσ

ΜΙΑ ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ:

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

Η ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ στην Ἑλλάδα ἔχει τόσο πολύ προοδέψει ὥστε ἔχει ἀφίσει πίσω της κάθε ἄλλη πνευματική μας ἔκφραση. Ἕνα ἀθέμιτο στίς βιτρίνες τῶν βιβλιοπωλείων καί θά πεισθοῦμε μέ ἀναντίρρητα ντοκουμέντα : «Αἰολική Γῆ», «Βασίλης Ἀρβανίτης», «Πέντρο Κάζας», «Στόν καιρό τῆς Εἰρήνης», «Δαιμόνιο», «Κάντσα στόν Ἄνεμο» «Λοῦμπεν», «Μπουμπουλίνα», «Θάλασσα», «Νοσταλγοί», «Χειρόγραφα τῆς Μονεμβασίας», «Τό καλοκαίρι πέρασε» κ. ἄ. πού καθένα τους ἀντιπροσωπεύει ἐπάξια τό συγγραφέα τους, —καί ὁ καθένας ἀπ' τούς συγγραφεῖς των ἀντιπροσωπεύεται ρωμαλέα μέ τό ἕνα αὐτό βιβλίο του. Πλάι στά βιβλία αὐτά πλῆθος ἄλλα βιβλία πού τά χωρίζουν ἀποστάσεις μεταξύ των καί πού προαναγγέλουν τούς συγγραφεῖς των ἤ τούς ὑπενθυμίζουν ἀπό ἄλλες παλαιότερες ἐκδόσεις τους.

Μή ἀνάμεσα στούς πρώτους καί στήν πρώτη σειρά τῶν πεζογραφικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς. Ἕνας νέος συγγραφέας πού κατόρθωσε τόσο γρήγορα νά πάρει μιάν ἀπό τίς καλλίτερες θέσεις τῆς Λογοτεχνίας μας, — ὁ κ. Μ. Καραγάτσης, ταλέντο ἀπό τά ἰσχυρότερα καί παραγωγικώτερα στό εἶδος του, μᾶς ἔχει δώσει τό χρόνο τοῦτο δυνατά ἔργα πού ἀντιπροσωπεύουν τό ἀσυναγώνιστό του ταλέντο καί τά φέρνουν στήν πρώτη σειρά τῆς ἐπικαιρότητας. Ὁ συγγραφέας αὐτός μέ τή δυνατή σφραγίδα τῆς τέχνης του πού τοῦ γάσισε τάση καί τόση φήμη. Ἔφτιαξε αὐτό τό διάστημα τή «Νυχτερινή Ἱστορία», τό «Μπουφόνι» τό «Χαμένο Νησί»,— τόν «Κοτζάμπασση τοῦ Ἀστροβάμπολου», καί ξαναστύπωσε σέ ἑ' ἔκδοση τή «Χίμαιρα», τή «Λιτανεία τῶν ἀσεβῶν» καί δέ ξέρω τί ἄλλο. «Μέ τόν «Κοτζάμπασση» μᾶς δίνει ἕνα νέο κύκλο ἐργασίας πού τόν χαρακτηρίζουν ἄλλα: ποσόστα κι' εἶναι δυλειά πού κατατάσσεται σέ ἄλλη κατηγορία μυθιστορήματος. Ἐπίσι βγαίνει ἀπ' τό συνειθισμένο μας γραφίμο του, καί μᾶς δείνει καί μι' ἄλλη πλευρά τοῦ ὡαιμου ταλέντου του, ταυτόχρονα ὅμως ἐντοπίζεται στή μυθιστοριογραφία πού εἶναι διαφορετικό πεδίμα ἀπ' τό διήγημα. Θεωρῶντας τον σάν τόν ἐδικώτερο σήμερα μά καί πιά προσαρμοσμένον νά μιλήση γιά τήν πεζογραφία τοῦ ὑποβάλλαμε τίς παρακάτω ἐρωτήσεις μέ τήν παρόκλιση νά μᾶς δώση τίς ἀπαντήσεις πού θά νάμιζε πρέπουσες. καταστοχιστικές γιά τόν ἀναγνώστη τῆς φελίδας τούτης.

Ὁ κ. Καραγάτσης, συγκέντρωσε μέ προσοχή τίς κλέψεις του μέσα στίς παρακάτω ἀπαντήσεις, πού τίς δίνωμε ὅπως ὁ ἴδιος τίς ἔχει διστυπώσει:

*

— Τί εἶναι μυθιστόρημα καί τί διήγημα ; Τί τά χωρίζει, ποιά ἡ διαφορά τους ; Πῶς γράφεται τοῦνα καί πῶς τό ἄλλο,—τόν ρωτοῦμε κατ' ἀρχήν.

Ἀνάμεσα σὲ διήγημα καὶ μυθιστόρημα ὑπάρχουν δυὸ διαφορές· α) διαφορὰ ὄγκου καὶ β) διαφορὰ χειρισμοῦ τοῦ θέματος. Ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ἡ δεύτερη διαφορὰ εἶναι ἀναγκαστικὴ συνέπεια τῆς πρώτης. Ἀπλαδὴ ὁ πεζογράφος εἶν' ἐλεύθερος νὰ τε σὲ μυθιστόρημα (δὲν ὑπάρχουν διαφορετικὰ θέματα γιὰ διήγημα καὶ διαφορετικὰ γιὰ μυθιστόρημα. Ὁποιοδήποτε θέμα ἠσπορεῖ νὰ γίνει καὶ διήγημα καὶ μυθιστόρημα), ἀνάλογα ὅμως μὲ τὸ χειρισμὸ θὰ ἐυθμίσει καὶ τὴν τεχνική του. Εἶναι σφάλμα νὰ νομίζει κανείς πὼς ἀρκεῖ γὰ ἐξαπλώσει τὴν ἀφήγηση ἀπὸ 10 σὲ 100 σελίδες γιὰ νὰ μετατρέψεις ἕνα διήγημα σὲ μυθιστόρημα, ἢ νὰ συμμαζέψεις τὰ 10 τυπογραφικὰ σὲ 1 γιὰ νὰ μεταμορφωθεῖ τὸ μυθιστόρημα σὲ διήγημα. Οὔτε πάλι ὑποσοῦμε νὰ ποῦμε ἂν ὁ προκαθορισμένος ὄγκος ἀποτελεῖ τὸ αἴτιο τῆς τεχνικῆς ἢ ἡ ἀγκη τοῦ πεζογράφου νὰ ἐκφραστεῖ μὲ μιὰν ὁσισμένη τεχνικὴ προδικάζει καὶ τὸν ὄγκο. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ διήγημα ἀπαιτεῖ στατικὴ μορφή, ἐνῶ τὸ μυθιστόρημα ἐξελικτική. Ὁ ὄγκος τοῦ διηγήματος δὲν ἐπιτρέπει ἀναπτύξεις καὶ μεταπτώσεις τῆς ψυχολογίας τῶν ἡρώων οὔτε μακροσκελεῖς περιγραφὲς ἐξωτερικῶν, οὔτε ἐπτενεῖς ἀφηγήσεις περιπετειῶν. Τὸ διήγημα μοιάζει πιότερο μὲ ζωγραφικὸ πίνακα, ὅπου τὸ θέμα «δίνεται» καὶ δὲν «ἐξηγεῖται». Τὸ μυθιστόρημα ἀντιθέτως ἀπαιτεῖ αὐτὴ τὴν ἀνάπτυξη τόσο τοῦ μύθου ὅσο καὶ τῆς ψυχολογικῆς δραστηριότητας τῶν ἡρώων. Κ' ὕστερα, τὸ μυθιστόρημα ἀπαιτεῖ καὶ κάτι ἄλλο ποὺ στὸ διήγημα μποεῖ νὰ λείπει ἢ νὰ βρίσκεται σὲ ὑποτυπώδη κατάσταση: Ἀπαιτεῖ «ἀρχιτεκτονική», καὶ μάλιστα μιὰ ἰδιάζουσα ἀρχιτεκτονικὴ ὁλότελ' ὅσχετη μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ διηγήματος.

— Ποιά ἡ σύγχρονη πεζογραφία ; Ποιοὶ τὴν ἀντιπροσωπεύουν χαρακτηριστικά ;

—Ὅλοι οἱ ἄξιοι σημερινοί μας πεζογράφοι εἶναι καὶ καλοὶ διηγηματογράφοι, ὄχι ὅμως καὶ μυθιστοριογράφοι. Γράφοντας τὸ 1941 γιὰ τὸ «Αἰγαῖο» τοῦ Βενέζη (ποὺ ὁρισμένα διηγήματά του εἶχαι ἀπαρᾶμιλλα) ἔκανα τὴ διαπίστωσι πὼς δὲν ἀρκεῖ νὰ πολλαπασιάσεις τὸν ὄγκο ἑνὸς καλοῦ διηγήματος ἐπὶ 10 γιὰ νὰ βγεῖ ἕνα καλὸ μυθιστόρημα. Κι' αὐτὸ γιατὶ δὲ συμμερίστηκα τὸ γενικὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ ἐπεσκόλεψε ἡ «Γαλήνη». Εἶχα ἀγάλει τότε τὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Βενέζης ἦταν περίφημος διηγηματογράφος, ἀλλὰ ἐλαττωματικὸς μυθιστοριογράφος. Τὰ μεγαλύτερα τρωτὰ ποὺ ἔβρισκα στὴ «Γαλήνη» ἦσαν α) ἡ ἀποτυχημένη πρόθεση ἀρχιτεκτονικῆς ὀρθοδόξου μυθιστορήματος, β) ὁ στατικὸς χειρισμὸς τοῦ θέματος, γ) ὁ στατικὸς τρόπος ποσοσυσάσματος τῶν ἀνθρώπων, δ) μιὰ φυσικὴ ἀσυνέπεια ἀνάμεσα σὲ πρόθεση τοῦ συγγραφέα καὶ ὁλοκλήρωση ε) τὸ κοματιαστὸ παρουσίασμα τῆς δράσης, δίχως ἀρχιτεκτονικὴν ἀλληλουχία. Μὲ ἄλλα λόνια ὁ Βενέζης ἐπεχείρησε νὰ γράψει μυθιστόρημα προτοῦ γίνει κύριος τῆς τεχνικῆς τοῦ εἴδους, καὶ χειράστηκε τὴν πένα του σὰμφωνα μὲ τὴν τεχνικὴ τοῦ διηγήματος ποὺ τὴν ἐκάτεχε ὅσο δὲν πέρνει καλά. Ἤιοθε ὅμως ἐφέτος ἡ «Αἰολική Γῆ» γιὰ νὰ μὲ κάνει ν' ἀλλάξω ἰδέα. Ὄχι νιοτὶ ἀποδείξε πὼς ὁ Βενέζης ἔγινε ἀπέλυτα κύριος τῆς μυθιστορηματικῆς τεχνικῆς, ἀλλὰ γιατὶ φανέρωσε μιὰν ἄλλη πλευρὰ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐξαιρετικοῦ πεζογράφου μας: Τὸ γὰ προσαρμόζει τὰ θέματά του πάνω στὶς τεχνικές του ἱκανότητες Γράφοντας τὴν «Αἰολική Γῆ» ὁ Βενέζης δὲν εἶχε πιὰ σκοπὸ νὰ γράψει «μυθιστόρημα» ἄκυιπτα ἀρχιτεκτονημένο (ὅπως ἔκανε στὴ «Γαλήνη» καὶ ἀπέτυχε) ἀλλὰ ἕνα μεγάλο ἀφήγημα ὅπου τὸ «διηγηματικὸ» στοιχεῖο ὑπερέχει ἀπέναντι στὸ «μυθιστορηματικό». Θὰ εἴμαστε πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια ἂν ἐκρίναμε τὴν «Αἰολική Γῆ» ὄχι σὰν μυθιστόημα ἀλλὰ σὰν ἕνα κύκλο ἀφηγημάτων πάνω στὸ ἴδιο θέμα. Περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς τὸ καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὑπέροχο. Ὁ Μυριβήλης πάλι ποὺ ἀποδείχτηκε ἄριστος διηγηματογράφος μὲ τὰ «γραμματιστὰ» βιβλία του καὶ καλὸς μυθιστοριογράφος μὲ τὴ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ» καὶ τὴ «Δασκάλα», ἔκανε φέτος τὸ τεχνικὸ σφάλμα νὰ ἐπεκτείνει ἕνα διήγημά του σὲ μυθιστόρημα, ξεχνώντας πὼς ἕνα διήγημα μπορεῖ ν' ἀναπλαστεῖ σὲ μυθιστόημα ὄχι ὅμως καὶ νὰ ἐπεκταθεῖ. Ὁ 100 σέλιδος «Βασίλης» εἶναι ὠραιότατο διήγημα, δὲν προσθέτει ὅμως τίποτα οὔτε στὰν 30σέλιδο συνονόματό του, οὔτε στὸ «μυθιστοριογραφικὸ» ἐνεργητικὸ τοῦ Μυριβήλη. Περιμένω μὲ ἀνυπομονησία τὴν «Πανανία τὴ Γορνόνα» γιὰ νὰ ἰδῶ τὴ μυθιστοριογραφικὴν ἐξέλιξη τοῦ καλοῦ μας πεζογράφου. Ὁ Κοσμᾶς Πολίτης, μυθιστοριογράφος ἀγνῆς ράτσας, γράφει ὁμοιόφα διηγήματα. ἀλλὰ πολὺ ὠραιότερα μυθιστορήματα. Ὁ Τερζάκης ποὺ καλλιέρνησε τὸ διήγημα στὰ νιάτα του μὲ πολλὴν εὐσωπηστία τὸ παράτησε πιὰ γιὰ τὸ μυθιστόρημα. κ' ἔκανε πολὺ καλά. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοτοκᾶ νὰ παρατήση διήγημα καὶ μυθιστόημα γιὰ ν' ἀφοσιωθεῖ στὸ θέστρο εἶναι μιὰ ἀπώλεια γιὰ τὴν πεζογραφία μας. κ' εὐχομαι νὰ εἶναι κέρδος γιὰ τὸ θέατρο. Στὸν Καστανάκη βλέπω περισσότερα προσάντα μυθιστοριογράφου παρὰ διηγηματογράφου. Ἡ ἴδια δυσπιστωσι ἀφορᾶ καὶ γιὰ τὸν Πετσάλη. Δίπλα ὅμως στοὺς παραπάνω βασικὰ μυθιστοριογράφους ποὺ καλλιεργοῦν καὶ τὸ διήγημα, ὑπάρχουν πάμπολλοι βασικὰ διηγηματογράφοι μὲ ἐργασία ἀξιοπρόσεχτη. Ὁ καιρὸς ὅμως ποὺ τὸ διήγημα καθιέρωσε τὸν πεζογράφο πέρασε κι' οὔτε θὰ ξαναγυρίσει. Ἡ ἐποχή μας ἀπαιτεῖ πλατειὲς καὶ πολύπλοκες συνθέσεις ποὺ μόνο ὁ ὄγκος κ' ἡ τεχνικὴ τοῦ μυθιστορήματος μποροῦν νὰ δώσουν.

— Ποιά εἶναι τὰ βιβλία ποὺ λένε κάτι, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἐποχή, ποὺ οἱ συγγραφεῖς των ἔχουν ἀξία καὶ μέλλον ;

— Βιβλία σήμερα βγαίνουν πάμπολλα. Τά περισσότερα εἶναι καλά ἄχρηστα, καὶ περνᾶν ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο στὴ Λήθη. Θὰ ζήσουν μονάχα ἐκεῖνα τὰ ἐλάχιστα ποὺ κλείνουν ἐντός τους τὸ σπέρμα τῆς ἰδιοφυΐας. Κι' αὐτὰ ἐκφράζουν ὄχι μόνον τὴν ἐποχή τους ἀλλὰ ὅλες τίς ἐποχές. Αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῶν ἀριστουργημάτων.

— Ποιά, κατὰ τὴ γνώμη σας, τὸν ξαναρωτοῦμε, θὰ εἶναι ἡ μεταπολεμικὴ πεζογραφία ;

—Πῆτε μου πρῶτα ποιὸς θὰ εἶνε ὁ μεταπολεμικὸς κόσμος καὶ θὰ σᾶς πῶ ποιὰ θὰ εἶναι ἡ μεταπολεμικὴ πεζογραφία.

— Ὕστερα ἀπὸ τὰ νέα σας βιβλία—τί γράφετε καὶ τί ἑτοιμάζετε, καινούργιο ;

—Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1942 καταπιάστηκα μ' ἕνα μεγάλο σ' ἔκταση ἔργο τὸν «Κόσμο ποὺ πεθαίνει». Τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς σειρᾶς, ὁ «Κοτζάμπασσης τοῦ Καστρόπυργου» κυκλοφόρησε τά Χριστούγεννα. Τώρα μαζεύω στοιχεῖα καὶ μελετῶ γιὰ ν' ἀσχίσω τὸ δεύτερο βιβλίο, τὴν «καινούργια κοινωνία». Στὸ ἀναμεταξὺ γράφω μιὰ μικρὴ νουβέλα μὲ τὸν τίτλο «Ὁ τρελὸς μὲ τά κουδούνια». ποὺ ὀργανικὰ ἀνήκει κι' αὐτὴ στὸν «Κόσμο ποὺ πεθαίνει». "Ἐχει γιὰ θέμα τοὺς στοχασμοὺς τοῦ Τούρκου ἀστοχιστράτηγου Χουρσὶτ πασσᾶ πάνω στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανόσταση, τὴν ἴδια νύχια ποὺ αὐτοκτόνησε πικοσμένος γιὰ τὴν ἀποτυχία του νὰ συντοίψει τὴν ἀποστασία τῶν Γιουνάντηδων ἀπὸ τὴν ἀχαριστία τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτ. ποὺ τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο, καὶ τὴν ἀπιστία τῆς πολυαγαπημένης του "Ἐσμὲ ποὺ τὸν, ἀπάτησε μὲ τὸν Κεχαγιάμπεή του. Ἡ νουβέλα αὐτὴ θὰ κυκλοφορήσει σύντομα.

— Πῶς ἐργάζεστε ;—τὸν ρωτοῦμε τελειώνοντας· πῶς γράφετε, δηλαδὴ τὰ ἔργα σας ; Μ' τί λεπτομέρειες καὶ συνήθειες ;

—Εἶμαι ὅσο δὲν παίρνει ἄτακτος στὴ δουλειά μου. Περνᾶν μῆνες δίχως νὰ γράψω οὔτε μιὰ γραμμή. Κατόπι μούρχεται τὸ κέφι καὶ δουλεύω. Ἀλλὰ κι' ὅταν δουλεύω δὲν τὸ παοαξηλώνω στὴν κούραση. Τρεῖς ὧρες γράψιμο τὴν ἡμέρα εἶναι τὸ μάξιμοιμου ποὺ ἔχω φτάσει κι' αὐτὸ πολὺ σπάνιο. "Αν καλοξετάσουμε τὸ ζήτημα, τὸ γράψιμο ἀπασχολεῖ ἐλάχιστες ὧρες τῆς ζωῆς μου. Ἀποῷῶ κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος πῶς κατάφερα μέσα σὲ 12 χρόνια νὰ γράψω τὸ ὀγκοβέστερο ἔργο τῆς νέας πεζογραφίας μας (ἔχω τυπώσει ὡς σήμερα μόνο σὲ βιβλία κάπου 170 τυπογραφικὰ φύλλα). Οὔτε πόλλ' ἔχω ὡρισμένες ὧρες δουλειᾶς μέσα στὰ 24ωρο. "Ἄλλοτε δουλεύω πολύ. ἄλλοτε μεσημέρι, ἄλλοτε νύχτα. κατὰ τὰ κέφια μου. Γράφω πολὺ γρήγορα. πάντοτε σὲ κόλλες διαγωνισμοῦ σιγωτὲς καὶ μὲ μολύβι. καλοξυμένο. Τὰ χειρόγραφά μου ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ἐλαφρότατη διόρθωση πηγαίνουν κατ' εὐθεῖαν στὸ τυπογραφεῖο. Τὴν ὧρα ποὺ γράφω κοπνίζω συνεχῶς, καὶ πίθε τόσο στοιματάω νιὰ λίνα λεπτὰ νὰ ἐξολιστῶ "Ὕστερ' ἀπὸ 3 ὧρες γράψιμο τὸ κεφάλι μου εἶνε καζάνι, σὰ νὰ ἔχω πιεῖ μισὴ μπουκάλα κονιάκ. "Ἐχω ἀνάγκη ἀπὸ ψυχρὸ ξεκούρασμα γιὰ νὰ ξενάβρω τὴ διαύγεια μου.

Ο ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

* Μὲ τὸν τίτλο «ἡ Λαϊκὴ Κατοικία», κυκλοφορεῖ ἐντὸς τῶν ἡμερῶν ἕνα πολύτιμο ἀπὸ κάθε ἄποψη βιβλίο τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰ. Βασιλείου, γραμμένο στὴ δημοτική, καὶ μὲ πλούσια εἰκονογράφηση. "Ἐξετάζεται σ' αὐτὸ ἡ ἐξέλιξη τῆς κατοικίας σ' ὅλες τίς ἐποχὲς καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς λαούς.

⁂ Στὸ ἑβδομαδιαῖο «Ραδιόφωνο» ποὺ οἱ σελίδες του ἐπλουτίσθηκαν ἀπὸ λογοτεχνικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς συνεργασίες, τὸ «Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας» ἐπιμελεῖται δυὸ σελίδες λογοτεχνικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ περιεχομένου, μὲ πεζογραφήματα, ποιήματα, εἰδησεογραφία,

ΛΕΤΩΠΟ χάος.

ΙΥΙ Μάτι ἀστραπή. Φωνὴ βροντερή. Στὸν λάρυγγά του νομίζεις ὅτι ἀχολογᾶ πάντα ἕνα ὑπόλειμμα μπουμπουνητοῦ. Γλυκύτητα στάζουν ἡ μύτη, τὸ στόμα, τὸ πηγοῦνι του. Μεγάλος ποιητής. Καὶ γόης. Ὑψιβρεμέτης. Πομπώδης. Πανηγυρικός. Ὀλύμπιος. Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ἀναβλύζει μιὰ θερμὴ ἐγκαρδιότητα ποὺ ξεχειλίζει καὶ σκορπιέται πλούσια ἐπὶ δικαίους καὶ ἄδικους.

Γνήσιος.

Ἔχει ὡστόσο κάτι τὸ ἐπιβλητικὰ θεατρικὸ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του. Ἂν δὲν ἦταν μεγάλος ποιητὴς θὰ ἦταν σίγουρα μεγάλος θεατρίνος. Θεός!

Οἱ πιὸ φανατικοί του φίλοι μένουν ἐκστατικοὶ μπροστά του καὶ λένε... κάτι τέτοια. Ἡ πανάρχαια τούτη χώρα γένησε τὸν Ὑπέρβολο—μὴ τὸ ξεχνᾶμε. Βαθυστόχαστος. Ἀρχαιολάτρης. Ἔχει πνεῦμα ἀπολλώνιο. Στὰ νειάτα του, λένε, ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόλλωνας. Σήμερα εἶναι ἕνας Ἀπόλλωνας μὲ μπερὲ καὶ μὲ κοιλιά. Ἔχει καὶ πίεση.

Διαχυτικός.

Καὶ στὶς διαχύσεις του τελετουργικός. Ἂν εἶσαι ἀγαπητός του θὰ κάνη...δελφικὲς γιορτὲς γιὰ νὰ σὲ ὑποδεχτῆ ἢ ἁπλῶς γιὰ νὰ σὲ χαιρετίση. Ἀνοίγει ἀπὸ μακρυὰ διάπλατα τὰ μπράτσα του σ' ἕνα ὠκεανὸ ἐγκαρδιότητας ἐνῶ ἡ φωνή του ἀντηχεῖ σὰν πρόλογος μπουμπουνητοῦ. —Γιῶ-ῶ-ῶ-ῶρυο μου!

Κι' ἐνῶ χάνεσαι μέσα στὴν ἀγκαλιά του σὲ φιλᾶ πανηγυρικὰ καὶ σταυρωτὰ στὰ δυό σου μάγουλα—μάτς στὸ δεξί, μούτς στὸ ἀριστερό. Ἡ τελετὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνη μέσα στὴν ὁδὸ Σταδίου ἢ μέσα στὸ τράμ. Ὁ κόσμος εἶναι ἀνύπαρκτος.

Ἀσκητεύει;

Ἔτσι λένε. Μπορεῖ. Ἀλλὰ ἀσκητεύει μὲ ὅλες τὶς ἀνέσεις του. Ἐρημητεύει; Ἔτσι λένε. Ἀλλὰ εἶναι ὁ κοσμικώτερος ἐρημίτης ποὺ μπορεῖ νὰ γίνη. Οἱ γυναῖκες τὸν ἐλάτρεψαν. Ἀπὸ τὸν λυρικὸ παράδεισό του δὲν ἔλειψαν ποτὲ οἱ Εὔες. Ἐρημίτης πολυτελείας. Καλοφαγᾶς. Καλοπιοτᾶς. Χαλάλι του.

Ἀπόκρημνος.

Οἱ θαυμαστές του βλέπουν ἐν τῷ προσώπῳ του τὸ φῶς. Ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ποὺ βλέπουν σκότος. Ἔχει καὶ τὰ δυό. Στίχους μ' ἀσύγκριτη διαύγεια. Καὶ πρόζα ἔρεβος. Ρήματα γομφοπαγῆ, ρήμαθ' ἱππο-βάμονα, βόεια, ὀφρῦς ἔχοντα καὶ λόφους, δεῖν ἄττα μορμορωπά, ἀγνῶτα τοῖς θεωμένοις! Ἅμα μπλέξης μεσ' σ' αὐτὰ—ἀμύητε—κλάψε με, μάννα, κλάψε με!

Κύττα τον ποὺ περπατᾶ.

Βαρύς, βαθύς, τραχύς, παχύς, γλυκὺς—ὁ Δίας στὴν ὁδὸ Σταδίου.

Ἕτοιμος, νομίζεις, νὰ βροντήξῃ καὶ ν' ἀστράψῃ, νὰ συνταράξῃ τὰ συθέμελα. Ὅταν ἀπαγγέλλει κουνιοῦνται οἱ πολυέλαιοι. Καμάρι τῆς Ἑλλάδας. Πνεῦμα λεύτερο. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Παλαμᾶ ὁ μόνος μεγάλος Ποιητὴς ποὺ μᾶς μένει. Ἄλλωστε ὅταν πέθανε ὁ γέρος τοῦ τῶπε: πιὰ καθόλου. Ἄλλοτε, λένε, κοῦκλα. Σὰν ἀπίστευτο!... Ὡστόσο ὅταν σοῦ μιλᾶ τὸ μόνο ποὺ δὲν σκέφτεσαι εἶναι ἡ ὠμορφιὰ ἢ ἡ ἀσκήμια. Σὲ κατακτᾶ μὲ τὴν καλὴ καρδιά της καὶ μὲ τὸ πνεῦμα της. Εἰρωνική. Γελᾶ κι' ὅταν σοῦ διηγεῖται τὰ πιὸ δραματικὰ παθήματά της. Βίος καὶ πολιτεία.

Ἀπὸ σπίτι καλό. Ἔχει ζήσει τὴν πιὸ ἄνετη καὶ τὴν πιὸ ἀλήτικη ζωή —στὸ ἐξωτερικὸ πρὸ πάντων. Ἐργάζεται σ' ἐφημερίδα. Ταξείδεψε πολύ. Ταλέντο — ἀπὸ τὰ λίγα γυναικεία.

Τύπος Ἰδιόρρυθμος:

Ἐνέπνευσε, πρὶν ἀπὸ χρόνια, κι' ἔρωτες δυνατούς. Νέα ἀκόμα. σχετικῶς. Ἀξιαγάπητη, εὐγενική, καλοσυνάτη. Ἔχει καὶ δυὸ ἀρετὲς σπάνιες γιὰ γυναῖκα. Μετριοφροσύνη κι' εἰλικρίνεια. Στὴ σακοῦλα της βρίσκεις ὅτι θέλεις. Χειρόγραφα, βιβλία, κουνουπίδια. Ἐσχάτως εἶχε καὶ πούλαγε . . . τσιγάρα!

— Ποιὰ εἶναι;

***

ΕΝΑ πούρο.

Μύτη γαμψή. Γυαλυά, ψηλὸς—μᾶλλον θεόρατος. Ποδάρες. Ἁπλώνει τὶς πατοῦσες του στὴν ἄσφαλτο καὶ πάει μονοκόματος. Μὲ πούρο ἢ μὲ δίχως ποῦρο εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν φανταστῆς ἀλλοιῶς,—εἶναι συμπλήρωμα τῆς φάτσας του. Ὅταν τὸ κατάργησε ἕνα διάστημα—πρὸ καιροῦ—πάλι τόβλεπες ἐκεῖ.

Μεγαλοπρεπής.

Ἄνθρωπος τοῦ Θεάτρου—γιὰ τὴν ἀκρίβεια συγγραφέας θεατρικός. Γνώρισε θριάμβους, ἰδιαίτερα στὴν κωμωδία ἠθῶν. Ὡστόσο οἱ κριτικοὶ τοῦ ρίχνονται πάντα μὲ μανία. Δέχεται τὶς ἐπιθέσεις τους γαλήνιος. Ἀτάραχος. Γράφει τὶς γνῶμες τους στὶς πατούσες του ποὺ εἶναι ἀρκετὰ πλατυὲς γιὰ νὰ τὶς χωρέσουν ὅλες. Δὲν τὸν ξέρεις;

Σ' ἐξοργίζει τὸ ὕψος του. Καθὼς περπατᾶ στὸ δρόμο φαίνεται σὰν μιὰ πρόκλησις στὸ δημόσιο αἴσθημα. Τὸν γνωρίζεις; Συμπαθέστατος καὶ εὐχάριστος. Ἡ κουβέντα του κάπως ἀργὴ μὲ κάτι τὸ ἐλαφρὰ πομπῶδες στὴ φωνή του. Τονίζει τὶς λέξεις τραβώντας τὰ φωνήεντα.— Ὅμως, φίλε μου, πρέπει νὰ τοῦς προσέέέέχεις! Εἶναι στεῖροι ἀάάάνθρωποι καὶ κάθε στεῖ εἶρος εἶναι κακόόός. Ἐγὼ τοὺ κθέέέέρω!

Πρόκειται φυσικά, γιὰ τοὺς κριτικούς. Εἰλικρινής.

Λέει τὴν γνώμη του σταράτα. Μανία του τὸ μπρίτζ. Τὸ παίζει, ὅμως, λένε, ἀξιοθρήνητα. Βγαίνει θριαμβευτὴς μονάχα σὰν παίζει μὲ τὸν Ἰωαννόπουλο. Εὐθύς. Ντοῦρος. Ἀγαπᾶ τοὺς νέους—ὅσους νομίζει πὼς τραβοῦν στὸ θέατρο δρόμο σωστό. Ἔχει πολλὰ ἔργα, ἕνα γυὸ καὶ μιὰ γυναῖκα σπουδαία καὶ πασίγνωστη.

Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει:

Πόδια μεγάλα, χέρια μεγάλα. Ἔργα πολλά, ποῦρο καὶ προεδρία αἰώνια.

— Ποιὸς εἶναι;

Δ. ΨΑΘΑΣ

ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

—ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ;;

●

— Ἄγγελε! Ἐσὺ εἶσαι τὸ φῶς!... Τὸ βρόντηξε ὁ ἴδιος σὲ μιὰ διάλεξή του. Ποιὸς εἶναι; Ἤ,μᾶλλον,ποιὸς ἄλλος μποροῦσε νὰ τὸ... βροντήξῃ ἔτσι;

— Ποιός;

***

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ δινατός.

Φορὰ κάτι γυαλιά στι μίτι κε δεν ἔχι πολί μορφιά στο πρόσοπο. Ἰνε, για να πούμε τιν μάβρι αλίθια ἀσκιμος. Γιρο - γιρο στι καραφλα του πιδάνε τα μαλιά του. Οστόσο ανάμεσα στα ταβριά που γιροφέρνουν δινατά κε ὁμορφα στο λιβάδι τις πνεματικις ζοῖς μας ξεχοριζι. Εχι πολι νέβρο, γερο ταλέντο, χερεσε ναν τον διαβάζις.

Μαχιτικος.

Στιν πολεμικὶ φιλολογία μοναδικος. Ενα βιβλιο του ἐκανε παταγο κι ολα του διαβαστικαν πολί. Μιγιαγγιχτος. Στις επιθέσις του αγρίκος. Γραφι νουβελλες, μιθιστοριματα, πιματα κε κανι κε κεντιματα. Τελεφτεα ἐγραψε ενα μιθο κε πιρε στό λεμο του τον Χουρμούζι.

Εχι λόξες.

Εδο τρόϊ τους τονους κε τιν ορθογραφία. Αλοὺ βαζι κε τονους κε ορθογραφία. Φωνὴ λεπτή. Καὶ κάπως ἱερατική. Περπατᾶ συνήθως μ' ἕνα χαρτοφύλακα ποὺ κρέμεται ἀπ' τὸ χέρι του. Χαμόγελο γλυκύτατο. Εὐσυνείδητος ὅσο ἐλάχιστοι. Γράφει καὶ ξαναγράφει τὰ βιβλία του—ἔκδοση δεύτερη, νέα μορφή, ἔκδοση τρίτη, ἄλλη μορφή, ἔκδοση τέταρτη, ὁριστικὴ μορφή. Πνεῦμα ἀνήσυχο, ὑποβάλλει ἀκόμα καὶ τὸν ἑαυτό του σὲ συμπλήρωση — ἰδεολογική—εἶναι γνωστὲς ὡς τώρα δύο ἢ τρεῖς ἐκδόσεις του.

Κακός;

Οἱ ἐχθροί του λένε, ναί. Δὲν τὸ φαντάζομαι. Δείχνει εὐγενικός. Ἔχει μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του; Πιθανόν. Ἐδῶ ἔχουν ἄλλοι κι' ἄλλοι—ἀκόμα καὶ ὁ Πέτρος Χάρης—μὲ τὸ δίκηο του, λοιπόν.

Ὁριστικὴ μορφή:

Γυαλυά. πόζα, δυναμικὸ ταλέντο, καμπαρντίνα, πολύχρωμα βιβλία, χαρτοφύλακας. Τὸ τελευταῖο του βιβλίο ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση. Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα.

— Ποιὸς εἶναι;

***

ΚΟΝΤΟΡΕΒΙΘΟΥΛΑ

Περπατάει σὰν πάπια, γέρνοντας μιὰ δεξιὰ μία ἀριστερὰ-κᾶπως ἔτσι. Φορὰ γυαλυά, κρατάει πάντα μιὰ τσάντα - σακκοῦλα κι' ἔχει καλοσυνάτο κέφι. Ἕνα μέτρο καὶ κάτι, λὲς πὼς εἶναι ὅλη - ὅλη. Μπορεῖ καὶ λίγο περισσότερο. Γελάει εὔκολα. Θυμώνει δύσκολα. Πολιτισμένη.

Ἀπ' τὶς γυναῖκες ποὺ φιλολογοῦν ἡ πιὸ . . . κοντή. Ὠμορφη; Σήμερα

Σελήνης α' τέταρτον

Ο ΜΗΝ εἰσέρχεται μετὰ πολλῶν συνταρακτικῶν γεγονότων.

Μεγάλαι σεισμικαὶ δονήσεις γίνονται αἰσθηταί, μέχρις Ἰαπωνίας καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, μὲ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Ἐρωτώμενοι σχετικῶς οἱ εἰδικοὶ ἀπαντοῦν, ὅτι ἐπίκεντρον τῆς δονήσεως εἶναι αἱ Ἀθῆναι καὶ ἀκριβέστερον, ὁ «Πρόλογος» τοῦ κ. Σικελιανοῦ. Ὁλικὴ ἔκλειψις πνεύματος, ὁρατὴ εἰς τὰ μουσικὰ θέατρα τῶν Ἀθηνῶν. Γέννησις τέρατος προκαλεῖ τὴν συγκίνησιν τῆς κοινῆς γνώμης. Διαπιστοῦται, τελικῶς, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ποιητικῆς συλλογῆς, ἑνὸς νέου ποιητοῦ. Εἰς τὴν κεντρικὴν ἰχθυαγορὰν ἐμφανίζεται ὁ κ. Κακριδής, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ὅλων τῶν ψαριῶν, ἀγοράζει ἐν ἀφθονίᾳ τόννους. Οἱ συμπολῖται μένουν κατάπληκτοι, ἀλλὰ ὁ κ. Κακριδὴς τοὺς ἐξηγεῖ, ὅτι «τὸ πῆρε ἀπόφασι νὰ φάη τοὺς τόνους καὶ θὰ τοὺς φάη ὁπωσδήποτε !»

Σελήνης τελευτ. τέτ.

Καταστρεπτικὴ πλημμύρα σημειοῦται εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρόκειται περὶ πλημμύρας «φιλολογικῶν περιοδικῶν», ἡ ὁποία λύει ὁριστικῶς τὸ πρόβλημα τοῦ πλήρους συσκοτισμοῦ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ θρίαμβοι τοῦ κ. Γρηγ. Ξενοπούλου (τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), μὲ παλαιάς του ἐπιτυχίας συνεχίζονται. Ἀφοῦ ἐπανεμφανίζεται ὡς συγγραφεύς, μὲ τὴ «Φωτεινὴ Σάντρη», τὸν «Ποπολάρο», τὴ «Στέλλα Βιολάντη» κ.τ.λ. ξαναπαρουσιάζεται καὶ ὡς... διαφημιστὴς καὶ δηλοῖ: «Ἀπὸ τότε, ποὺ ἄρχισα νὰ καπνίζω σιγαρέττα τοῦ... μπακαλη, ἐθεραπεύθην τελείως ἀπὸ τὴν φαρυγγίτιδα» !

Νέα Σελήνη

Πτῶσις ἀερολίθου εἰς κεντρικὴν ὁδὸν τῶν Ἀθηνῶν, προκαλεῖ τὴν συγκίνησιν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὴν ἑπομένην διευκρινίζεται, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ γνωστοῦ σουρρεαλιστοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος κατέπεσε, ἀπὸ τὸν ἀφηνιάσαντα Πήγασό του. Ἀγγέλεται ναυάγιον τολμηρῶν θαλασσοπόρων, οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρησαν νὰ διαπλεύσουν τὴν «Ὀδύσσειαν» τοῦ κ. Καζαντζάκη. Ὁλικὴ ἔκλειψις αὐγῶν, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ἀποδίδεται, εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη, ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ «αὐγὸ» γράφεται μὲ βῆτα. Μεγάλη ἐφεύρεσις συγκινεῖ τὴν κοινὴν γνώμην. Πρόκειται περὶ νέου, ἀσυνήθως ἰσχυροῦ, ἀστρονομικοῦ τηλεσκοπίου. Λέγεται, ὅτι διὰ τοῦ ἑνὸς λόγῳ ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου, κατωρθώθη νὰ γίνῃ ὁρατὴ ἡ τιμὴ τοῦ ἐλαίου. Ἐνσκήπτει αἰφνιδίως, βαρύτατος χειμών, μετ' ἀντικυκλῶνος καὶ χιόνων. Οἱ μετεωρολόγοι ἀναζητοῦν, κατ' ἀρχήν, τὴν αἰτίαν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ τὴν ἀνευρίσκουν τελικῶς, εἰς τὰ καλαμπούρια τῶν Ἀθηναίων ἐπιθεωρησιογράφων. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ, νεαροὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐπιδίδονται ἐν πλήρει ἀνοίξει, εἰς χειμερινὰ σπόρ: τολμηροὶ ὁρειβάται ἐπιχειροῦν ἀνάβασιν διὰ σκί, μέχρι τῆς χιονισμένης κορυφῆς τοῦ κ. Συναδινοῦ.

Πανσέληνος

Θάνατος μεγάλου ἀνδρός. Παρέχεται ἡ ἐξήγησις, ὅτι ἐπρόκειτο, περὶ τοῦ Εὐγενίου Ο' Νήλ, ὁ ὁποῖος ηὐτοκτόνησε ἀπὸ μαράζι, διότι ὁ Ἄλκης Θρύλος ἐχαρακτήρισε τὸ «Παράξενο Ἰντερμέτζο», ὡς ἔργο «πρωτόγονο». Ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις νεωτάτου καὶ ἐντελῶς μοντέρνου βιβλίου τοῦ κ. Πέτρου Χάρη, ἀπὸ τελεσθέντος — κατόπιν «αἱματηρᾶς» ἐπιλογῆς—ἀπὸ διηγήματα τὰ ὁποῖα ἔγραψεν ὁ ἴδιος ἐπὶ... Καποδίστρια. Ὁ κ. Ἀχ. Μαμάκης, μετὰ τὴ «Σπίθα» καὶ τὴ «Φλόγα» παραδίδει εἰς γνωστὸν μουσικὸν θίασον τὴν νέαν του ρεβύ, (διὰ καλλιεργημένους θεατὰς): «Πυρκαγιά». Οἱ Ἀθηναῖοι ἐρωτοῦν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ποῖος εἶναι ὁ... συγγραφεὺς τῆς ἐν λόγῳ ρεβύ. Νέα συνταρακτικὴ εἴδησις ἀναστατώνει τὴν Ἑλλάδα: Οἱ συγγραφεῖς κ. κ. Σκουλούδης καὶ Λουντέμης συνεργάζονται μὲ ζῆλον, προκειμένου νὰ γράψουν τὴν νέαν θεατρικὴν ἐπιτυχίαν τῆς... κ. Παυλίνας Πετροβάτου: «Τὸ κλειδὶ τῶν ποσοστῶν». Ὁ Ἀπρίλιος πλησιάζει τὸ τέρμα του.

Ὁ κ. Θεοτοκᾶς, γνωστὸς ὡς ἐκλεκτὸς μυθιστοριογράφος, ἀποφασίζει νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ὡς θεατρικὸς συγγραφεύς. Τὰ ἔργα του σημειώνουν μακρὰν σειρὰν παραστάσεων, μέσα στὸ συρτάρι του, μεθ' ὃ τυπώνονται εἰς βιβλία καὶ συνεχίζουν τὴν θριαμβευτικὴν σταδιοδρομίαν τους, εἰς τὰ ράφια τῶν βιβλιοπωλείων.

Ὁ κ. Ἀσπρέας συνεχίζων τὰ ἱστορικά του ἀναγνώσματα εἰς ἀπογευματινὴν ἐφημερίδα, ἐπανέρχεται δριμύτερος, εἰς τὴν «Ἰλιάδα» καὶ τὴν «Ὀδύσσειαν». Κατόπιν τούτου δι' ἀναγκαστικοῦ διατάγματος, μετονομάζουν τὸν Ὅμηρον εἰς Κακόμοιρον. Ἐφ' ὧ καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἰδίας ἐφημερίδος, ἡ καρδιὰ τοῦ κ. Μπαστιᾶ «τσιλιπούρδησε».

Τὴν 26ην τοῦ μηνός, ἑορτὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ἀμασίας ἑορτάζουν οἱ ἁπανταχοῦ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ λόγιοι.

ΗΛ. Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

*

ΜΕ ΚΑΤΑΓΑΛΑΝΟ οὐρανὸ καὶ μὲ λιακάδαν ἄπειρον,
πρὸ ἡμερῶν ξεβγάλαμε τὸν μῆνα τὸν ἀνάπηρον
καὶ μὲ χαρὰ δεχτήκαμε τὸν ὁμιχλώδη Μάρτιον,
— μῆνα κατσούφη κι' ὕπουλον, ἀλλά, προπάντων ἄρτιον.
Ἦρθε, λοιπόν, ὁ Μάρτιος ὕποπτος, πέρα ὡς πέρα,
μὲ οὐρανὸν ἀμφίβολον, γεμᾶτον μορφασμοὺς
ἦρθε καὶ φέρνει, φυσικά, ἀπὸ τὴν τρίτη μέρα,
μαζὺ μὲ τὴ Σαρακοστὴ καὶ τοὺς Χαιρετισμούς:

— Χαῖρε, ἀνέκραξεν εὐθύς, Σικελιανέ μου Ἄγγελε,
οὐχὶ εἰρήνης, μὰ καυγᾶ τρικούβερτον προάγγελε,
ποὺ ἐνῶ οἱ ἄλλοι... ἄγγελοι, λὲν «ἐπὶ γῆς εἰρήνη»,
σὺ φέρνεις, μὲ τὸν «Πρόλογον», τοῦ πόλεμου τὴ δίνη.
Χαῖρε, ποὺ ὅσα ἔγραψες καὶ γράφεις ταχτικὰ
ἔχουνε βέρο θαυμαστὴ τὸ συγγραφέα Θεοτοκᾶ,
χαῖρε ποὺ γράφεις συνεχῶς, μὲ τρόπον θεοσκότεινον
καὶ παίρνεις δόξης κότινον,
χαῖρε ποὺ ὡς ἦταν πιὰ ἐπόμενον
σοῦ ψάλλαν τὸν... ἀναβαλλόμενον !

— Χαῖρε, Ἀκαδημαϊκέ, χαῖρε Μελᾶ μου Σπῦρο,
χαῖρε, ποὺ τρῶς μὲ τὰ... λιμὰ καὶ Γκαῖτε καὶ Σαιξπῆρο,
χαῖρε, ὦ πολυμήχανε, ἢ — Γαλλιστὶ — ρενάρ,
χαῖρε, γι' αὐτὰ ποὺ γράφεις σὺ κι' ὄχι ὁ... Τριστὰν Μπερνάρ !

— Χαῖρε, ἐν Ἑλλάδι, Κρητικέ, ποὺ ξέρεις χίλια τόσα,
χαῖρε, ποὺ ἔχεις νοῦ κοντὸ καὶ πέντε πῆχες γλῶσσα,
χαῖρε, ποὺ, ἐνῶ ἔχεις — τὸ πολύ ! — ἑνὸς κόκκορα μυαλό,
θὰ ἐπιπλέῃς πάντοτε, γιατὶ εἶσαι ἀπὸ... φελλό !

Κι' ἀφοῦ, οὕτω πως, χαιρέτησε τοὺς πάντας, πέρα ὡς πέρα,
ὥστε καθένα λόγιον, κοσμάκη μου νὰ μάθῃς τον,
ἔφυγε ὁ Μάρτης μὲ τὸ... τράμ, τὴν τελευταία του μέρα,
καὶ μέσ' τὸ τράμ τοῦ μάθανε, τὸν ὕμνον τὸν... Ἀκάθιστον !

Μπ.—

(Σκίτσο Ἀντ. Βώττη

(ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ... ΚΑΙ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΑ)